

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS

DECEMBER
GRUDZIEŃ

2001

Č. 12 (522)

CENA 2.00 zł

Prijemné a pokojné vianočné sviatky

želá

Redakcia a Spolok

ČARO ŠTEDRÉHO DŇA
SLOVENČINE NA POPLACH
POSVIACKA V DURŠTÍNE

7. októbra t.r. sa v Durštíne konala pekná slávnosť - posviacka požiarického automobilu, ktorý si tamojší zbor kúpil vďaka podpore novotarského gminného úradu. Na našom zábere vidíme parádny pochod požiarikov na záver slávnosti. Podrobnejšie o tomto podujatí pišeme na str. 18-19. Foto: J. Špernoga

V ČÍSLE:

Pred XI. zjazdom SSP	4-5
Slovenčine na poplach	6-7
Poľská menšina na Slovensku	8
Nestor rodu Harkabuzovcov	9
Rozvíjať spoluprácu so Slovenskom	10
Legendy o vzniku názvov oravských obcí	11-12
Svet sa bojí antraxu	13
Prútikár z Veľkej Lipnice	14
Zaujímavá slovenská výstava	15
Podnikanie na dedine	16
Posviacka v Durštíne	18-19
Povedky na voľnú chvíľu	20-21
Čitatelia - redakcia	22-24
Poľnohospodárstvo	25
Mladým - mladším - najmladším	26-27
Šport	28
Učíme sa pliesť	29
Naša poradňa	30-31
Psychozábava - humor	32-33
Zaujímavosti	34

NA OBÁLKE: Vianočná impresia so stromčekom. Foto: J. Bryja.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88, e-mail: zivot@tsp.org.pl

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04, tel./fax: 634-11-27
e-mail: zg@tsp.org.pl

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespół:
Peter Kollárik, Ján Bryja

Społeczne kolegium doradcze:
Žofia Bogašková, Jerzy M. Bożyk,
Maria Glodasiková, František Harkabuz,
Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík,
Lydia Mšalová,

Skład:
Redakcja Život

Łamanie i druk:
Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze roku
bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto:
Bank PKO S.A. III/O Kraków
10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma
można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2 zł
półrocznie - 12 zł
rocznie - 24 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść
materiałów pozaredakcyjnych, nie
zawsze zgodnych z poglądami redakcji.

PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

ČARO ŠTEDRÉHO DŇA

Veľkými krokmi sa k nám blížia Vianoce - sviatky lásky, pokoja a radosti z narodenia Ježiša Krista, ktorý prišiel na zem, aby sa za nás obetoval a vykúpil svet. Čakáme na tieto sviatky sviatkov takmer celý rok, keďže majú svoje neobvyklé čaro a spájajú sa nám najmä so štedrou večerou, pekné vyzdobeným stromčekom a darčekmi pod ním, koledovaním, vinšami, polnočnou sv. omšou, ale aj rôznymi zvykmi, z ktorých sa ešte niektoré zachovali dodnes.

Všimnime si aspoň tie, čo sa u nás či v niektorých regiónoch na Slovensku spájali so Štedrým dňom.

Tento neobvyklý deň je veľmi pračovitý a začína sa skoro za tmy veľkým vypekaním, vyváraním, no a upratovaním, aby do prvej hviezdy bolo všetko pripravené. K atmosfére dňa a vôbec Vianoc patrí pec vyžarujúca teplo a súčasne slúžiaca na varenie a pečenie. Kto zatúžil po teple vianočného domova, ten sa podvečer aspoň na chvíľu musel oprieť o műrik pece. Vtedy už na teplom sporáku boli rozložené hrnce a misy s rôznymi štedrovečernými jedlami. Vôňa roztopeného masla a iných jedál napĺňala izbu a miešala sa s vôňou čokoládových ozdob na vianočnom stromčeku.

Vianočný stromček - voľakedy najčastejšie jedlička - musel byť čerstvo donesený z lesa, čo patrilo k povinnostiam gazdu. Dnes sú to aj smrečky a v poslednom období čoraz častejšie i umelé stromčeky - všetky však doslova prefazené pestrofarebnými sklenými guľami, sviečkami, cukričkami, čokoládovými a inými ozdobami. Dávnejšie ich výzdoba bola ovela skromnejšia. Na stromčeky vešali ozdoby zo slamy bud papiera, prípadne kocky cukru, drevka alebo kocky zemiakov obalené v staniole. Volali sa podvisáčky, oblažničky a pod. V súčasnosti ich v niektorých slovenských obciach vešajú do predsiene alebo do zadnej izby, kde bývajú starí rodičia. Patria do minulosti, ako všetko, čo je v týchto regiónoch poznačené niekdajšou biedou. Mnohí sa dnes neuspokoja len s jedným stromčekom, ale do každého okna postavia po jednom menšom, aby ich bolo vidno z ulice. Nie je zvláštnosťou vidieť vianočné stromčeky aj na balkónoch, na stenách, ba dokonca na strechách domov. V noci sú osvetlené elektrickými sviečkami a pestrofarebnými žiarovkami a majú svedčiť o zámožnosti majiteľov.

Hoci mnohé zvyky a običaje spojené s týmto dňom zanikli, zachovala sa však tradičná príprava štedrovečerných jedál, ktoré sú bezmäsité. Totiž celý Štedrý deň platí prísny pôst, ktorý trvá až do príchodu z polnočnej bohoslužby. Ke večeri sa sadá, až keď sa ukáže prvá hviezda, teda prakticky po zotmení. V spišských dedinách zvyknú prikryť stôl bielym lanovým obrusom, pod ktorý do stredu nasypú trochu ovsa. Niekde dávajú pod stôl aj za hrst zviazaného sena. Večera sa začína spoločnou modlitbou, po ktorej sa všetci delia bielou oblátkou. Potom sa už začína jedť - v mnohých rodinách podnes zo spoločnej misy. Jedia sa napr. pirohy (plnené syrom, bryndzou, kapustou, slivkami alebo lekvárom), hrachová alebo fazuľová polievka, na masle dusená kapusta alebo kapustnica, zemiaky s mliekom alebo uvarené so slivkami, nejaký šalát a nakoniec huby smažené na masle.

Samozrejme, každý dom, každá rodina má svoj vlastný štedrovečerný jedálny lístok, takže dá sa povedať, že takmer každá

večera v tento deň je iná, zložená z iných jedál. Závisí to aj od regionálnych gastronomických tradícií. Napr. v niektorých údolných obciach Liptova a Spiša sa jedia lokše posypané makom, na Orave zasa bôb a pod. Aj počet jedál je rôzny, niekde je ich len 4-5, ale v niektorých rodinách aj 10-12, ba aj viac. Po prvej svetovej vojne sa jedným z hlavných jedál štedrej večere, najmä v mestách, stala ryba. Dnes je rozšírená aj na dedine.

Možno niektorí čitateľia nevedia, že sú na Slovensku dediny, ako napr. Lendak, kde sa štedrá večera jedávala až po príchode z kostola. Volala sa radošník a neskôr Ježiškove kersčiny. Kedže po príchode do domu už pôst neplatil, jedli sa mäsité jedlá, napr. čerstvé klobásy a jaternice zo zabýačky, niekoľko druhov mäsa, ale aj kapusta, zemiaky, ryža a rôzne zákusky. Takato štedrá večera - hostina trvala neraz až do zvonenia na prvú rannú bohoslužbu.

Pri štedrovečernom stole sa zvyklo nechat jedno miesto voľné pre náhodného návštěvníka. Na mnohých miestach sa tiež zachoval zvyk odložiť z každého pokrmu do nádoby, položenej počas štedrej večere za stolom. Pokrmy tam stáli až do rána, keďže niekde sa verilo, že duše dospelých z rodiny (ktorí zomreli od posledných Vianoc) prídu na večeru. Inde po štedrovečernej večeri odnášal gazda tieto pokrmy statku do maštale, aby bol zdravý a udržal sa celý rok pri gázovstve.

Podľa dávnych povier sa na Štedrý deň až do polnoci z domu nič nepožičiaval. Naopak, rozpožičané veci sa poznávali domov, aby sa všetko aj v nastávajúcom roku držalo spolu. Niektoré ženy sa v tento deň snažili vziať niečo potajomky od susedky, napr. hlinený hrniec na mlieko, aby vraj boli po celý rok vrtké a šikovné. Zasa v okolí Popradu mali kedysi vo zvyku kupovať na viliu nový pohár, do ktorého vložili peniaze a naliali víno.

Potom počas utierne víno prežehnali, vypili a peniaze neskôr nosievali na nákupy, keďže verili, že takýto peniaz sa po nákupe vráti späť k majiteľovi.

V priebehu Štedrého dňa a večera sa predpovedalo aj počasie na nasledujúci rok. Ved nenaďarmo sa na Spiši podnes hovorí: *jasné hody, tmavé stodoly - tmavé hody, jasné stodoly*. Počas štedrej večere lipovskí i spišskí mládenci brali na lyžici kúsok lokše a neskôr išli klopať na dvere domu, v ktorom bývala ich vyvolená. Keď sa združovalo šlebodno!, bolo to znamenie, že sa dievča vydá za klopažúceho mládenca už v nasledujúcom roku.

Z hľadiska plnohospodárskej praxe boli kedysi zaujímavé tie zvyky a običaje, ktoré mali magicko-prosperitný význam. Prostredníctvom magických úkonov mali skrátka priniesť úspech vo výrobe materiálnych statkov. Viažali sa okrem ochrany gazdovstva a úrody aj na ochranu dobytka. Preto napr. ešte pred štedrou večerou ukladali gazdovia pod stôl hadicu z pluhu, lemeš, čerieslo, retaz, sekuru a pod. Taktiež pred večerou odnášal gazda do maštale pre dobytok upečený koláč s česnakom a medom uprostred. Vo dverách maštale zvieratám zavinšoval a rozdelil medzi ne koláč. Aj psovi dávali koláč, ibaže plnený čiernym korením, aby bol zlý a srdnatý. Niektorí dávali koláč aj kohútovi, aby sa staral o svoje hnojisko a nepúštal ta cudzich kohútov.

Neobvyčajný význam v štedrovečerných úkonoch mala voľkedy voda a slama. Keď gazda nakŕmil dobytok, vracal sa s mo-

POKRAČOVANIE NA STR. 4

PRED XI. ZJAZDOM SSP

**KRIŠTOF
PIERONEK
z Podvlnky**

- Činnosť niektorých miestnych skupín nášho Spolku je v poslednom čase neuspokojivá. Žiaľbohu, patrí medzi ne aj naša MS. Preto sa musíme zamyslieť nad jej oživením, hoci to nebude ľahké. V našej obci totiž nedávno zaniklo vyučovanie slovenského jazyka, znižuje sa členská základňa a medzi členmi Spolku je málo mladých krajanov. Silné národné povedomie si v prevažnej väčšine udržujú najmä starší krajania, kym u mladých je to rôzne. Ja som sa napríklad po ukončení ZŠ (1989), kde som sa učil aj slovenský jazyk, stal členom nášho amatérskeho divadelka Ondrejko, v ktorom pôsobím dodnes. Vďaka účinkovaniu v súbore som sa viačkrát dostal aj na Slovensko. Vystupovali sme niekolkokrát na celoslovenskej prehliadke amatérskych divadelných súborov Palárikova Raková v Čadci, hrali sme v Mutnom, Sihelnom, Oravskej Polhole a samozrej-

me u nás na Orave a Spiši. Čas na divadelné skúšky a vystúpenia si viem nájsť aj napriek tomu, že niekolkokrát v roku pracujem po 2-3 mesiace v zahraničí. Vždy si beriem so sebou divadelnú hru a svoju rolu sa učím vo voľnom čase. Po návrate mám teda čas nielen venovať sa svojej rodine, ale aj stretať sa s krajanmi, nacvičovať a hrať divadlo. Preto podľa mňa neobstoya výhovorky, že ľudia nemajú čas na krajanskú činnosť. Keď sa chce, všetko sa dá zlaďať.

Okrem divadelníctva sa zaujímam aj o ľudový folklór a pred niekolkými rokmi som sa naučil hrať na husliach, takže teraz vystupujem na mnohých krajanských podujatiach, ako sú napr. oblátkové stretnutia, dni slovenskej kultúry a podobne. Do práce v našej MS však treba pritiahať ďalších mladých krajanov a najmä školopovinné deti, v ktorých vidím budúcnosť. Treba sa tiež pokúsiť o obnovenie vyučovania slovenčiny a podporovať všetky prejavy slovenskosti, aké v našom regióne sú. ÚV SSP by zasa mal vytvárať podmienky na lepšie fungovanie menších a menej aktívnych miestnych skupín, aby nezanikli. Dôležitá je materiálna, ale aj morálna podpora. Nám by sa nevyhnutne zišla primerane vybavená sála, ktorú by okrem divadelníkov mohla využívať aj mládež. Myslím si, že vhodné priestory by sa našli, treba len finančné prostriedky na ich prenajímanie. Tieto investície by sa v budúnosti niekoľkonásobne vrátili vo zvýšenom záujme mladých ľudí o krajanskú činnosť.

V rámci MS treba častejšie zvolávať schôdze za účasti členov ÚV, a spoločne hľadať riešenie našich problémov. Je dobre, že sa v našej obci robia prehliadky krajanových dychoviek, porady Života, že máme divadelný súbor, takže situácia nie je najhoršia. Malo by sa však organizovať viacero vlastivedných a poznávacích výletov na Slovensko, tak pre starších krajanov, ako aj pre našu mládež. Bolo by tiež potrebné, aby aj Slovenská republika prejavovala trošku väčší záujem o svojich krajanov v Poľsku, hoci si uvedomujeme, že dnes sa ani na Slovensku nežije ľahko.

**VALENT
MILANIAK
z Nedece-Zámku**

- Naša miestna skupina je dosť malá a snáď aj preto menej aktívna. No sú aj iné príčiny, pre ktoré krajančiačka činnosť v našej obci stagnuje. Predovšetkým nám medzi členmi MS chýbajú mladí krajania. Dnes však, keď do-

chádza k národnostnému premiešaniu obyvateľstva, je fažko rozšíriť členskú základňu a zapojiť mládež do činnosti miestnej skupiny Spolku. Mladí ľudia sa dnes už o to nezaujímajú. Chyba je tu aj v rodičoch, ktorí nedabajú o výchovu detí v slovenskom duchu. Ani v škole ich nezapisujú na slovenčinu, takže naša mládež nevie po slovensky. Ani v našom kostole sa nespieva po slovensky, aj keď podľa mňa by sa spievať malo, tak ako v iných spišských farnostach - polovicu po slovensky a polovicu po poľsky. Predtým sme mali kňazov, ktorí sa snažili zničiť slovenčinu v našej farnosti, lenže teraz máme tolerantného farára a kaplána, takže si myslím, že je možné zaviesť slovenské bohoslužby aj u nás, v Nedeci-Zámku. Veď starší krajania poznajú slovenské cirkevné piesne a mladí by sa pri nich priučili.

Myslím si, že oživiť krajančiačku činnosť by nám mohla pomôcť klubovňa, ktorú v obci nemáme. Kultúrny stánok by určite pomohol pritiahať mládež. Musel by ju však niekto viesť, aby nebola zatvorená. Takmer po celý rok k nám prichádzajú výlety turistov z celého Poľska, ba aj zo zahraničia. Klubovňa by bola aj pre nich rukolapným dôkazom, že tu žijú Slováci. Uvedomujem si však, že je to z finančného hľadiska dosť náročné.

Zdá sa mi, že ÚV nášho Spolku by mal venovať väčšiu pozornosť malým miestnym skupinám, ktorých činnosť stagnuje. Treba zvolávať schôdze a chodiť medzi krajanov - radiť a povzbudzovať ich. Myslím si, že by bolo potrebné rozvíjať väčšiu spoluprácu so Slovenskom. Treba robíť viacero spoločných podujatí, pozývať k nám slovenské súbory, organizovať pre krajanov vlastivedné výlety na Slovensko. Pod hradom máme urobené javisko, na ktorom by sa cez leto často mohli konať vystúpenia našich krajanových či slovenských súborov. Nech návštěvníci našej obce vidia, že sme tu a že sa rozvíjame.

**EUGEN
POLUŠ
z Jablonky**

- Naša obec, ktorá bola voľakej hlavným centrom krajančiačku diania na celej Orave, v súčasnosti, žiaľ, v mnohom zaostáva za očakávaniami krajanov. Príčinou daného stavu je niekoľko. V našej MS chýbajú najmä mladí členovia, ktorí by v budúnosti mali prevziať štafetu slovenskosti po svojich dedoch a rodičoch. Žiaľ, mnohí z nich strácajú svoje národné povedomie. Zaniká vyučovanie slovenského jazyka, ktoré sa v súčasnosti uskutočňuje už len v lýceu a gymnáziu, takže sa postupne znižuje aj počet predplatiteľov Života. Mráz ma to najmä preto, že patrím do skupiny prvých,

Sprac.: JÁN ŠPERNOGA

trinástich absolventov lýcea, ktoré v septembri t.r. oslávilo 50. výročie svojho vzniku. Desiatky rokov som pôsobil ako učiteľ a riaditeľ na viacerých slovenských školách na Spiši a Orave. Začína som ako učiteľ v roku 1955 vo Vyšných Lapšoch, neskôr som pôsobil v ZŠ v Krempachoch, v ZŠ č. 1 v Malej Lipnici a od roku 1960 až do svojho odchodu do dôchodku som bol riaditeľom ZŠ v Dolnej Zubrici. Slovenský jazyk sa tam vtedy učilo okolo 100 detí a vyučovala ich krajanka Angela Kulaviaková a moja manželka Mária, rodená Grigľáková, pochádzajúca z Vyšných Láp. Ako riaditeľovi školy sa mi veľmi dobre spolupracovalo s dolnozubrickou MS SSP, najmä s krajandom Eugenom Kottom, ktorý bol dlhé roky predsedom rodicovského združenia a často prinášal deťom rôzne slovenské knižky a časopisy. Žiaľ, keď E. Kott zomrel a A. Kulaviaková odišla do dôchodku, začal klesať počet detí na vyučovanú slovenčinu. V súčasnosti, ako viem, sa slovenčina v Dolnej Zubrici už neučí.

Spomeniem tiež, že krátko pre vznikom Života som bol spolu s krajancami Jánom Kovalčíkom, Karolom a Alojzom Šperlákovicami a Eugenom Kottom členom delegácie, ktorá išla do Varšavy žiadať povolenie na vydávanie krajanského časopisu. Som jeho stálym predplatiteľom a čitateľom od začiatku jeho vychádzania, t.j. od júna 1958.

Našich krajancov v súčasnosti teší najmä to, že v tunajšom kostole Premenenia Pána sa už desiaty rok odbavuje slovenská sv. omša, jediná na Orave, že v obci sa nachádza sídlisko OV SSP na Orave a obvodná klubovňa, kde sa konajú mnohé krajanské kultúrno-spoločenské podujatia, oblátkové stretnutia a pod. Som rád, že študenti lýcea sa zúčastňujú zaujímavých výletov na Slovensko, že sa u nás každoročne konajú Dni slovenskej kultúry na Orave.

Myslím si, že našich krajancov by potešilo skoré začatie výstavby nového kultúrneho centra v obci, kde by boli vhodné priestory nielen na schôdze a stretnutie sa mladých a starých krajancov, ale aj na usporadúvanie väčších kultúrno-spoločenských podujatí.

**EMÍLIA
KOVALČÍKOVÁ
z Krempáč**

- Naša miestna skupina Spolku patrí medzi najaktívnejšie. V porovnaní s inými miestnymi skupinami sa u nás dosť veľa robí. Samozrejme, cez leto, keď má každý plné ruky práce v poli nie je čas na krajanské aktivity, ale mimoriadne organizujeme niekoľko kultúrnych podujatí, napr. oblátkové stretnutie, mikulášsky večierok či fašiangy. Je potešiteľné, že do krajanskej činnosti sa u nás zapája aj mládež, a to vďaka tomu, že je vychovávaná v slovenskom duchu. Rodičia musia vstupovať svojim deťom slovenské národnostné povedomie, lebo ináč naša menšina prestane existovať. Som rada, že sa na našej škole po celý čas učí slovenský jazyk, o ktorý je medzi žiakmi veľký záujem. Slovenčina sa učí aj na miestnom gymnáziu, kde ju však navštěvuje menej žiakov. Gymnazisti sa totiž musia učiť aj iné cudzie jazyky, preto sa možno obávajú, že so slovenčinou budú mať toho privela. Treba ich však povzbudzovať, čo by mali robiť najmä rodičia. V obci je veľký záujem o Život, ktorý dostáva takmer každá krajanská rodina. Máme aj slovenské bohoslužby, ktoré navštěvuje

mnoho krajancov. Odnesávna máme nového kaplana, ktorý sa učí po slovensky, aby mohol dobre odbavovať slovenské pobožnosti.

Pokiaľ ide o činnosť ÚV, myslím si, že v mnohom ju treba hodnotiť kladne. No mala by som aj zopár pripomienok. Podľa mňa by sa ÚV mal väčšiu zaujímať o potreby miestnych skupín, najmä menších, ktorých činnosť stahuje. Myslím si však, že aj my si zaslúžime väčšiu pozornosť. Mohol by sa napr. usporiadať vlastivedný výlet na Slovensko pre aktívnych členov Spolku. Veď nie každý má možnosť oboznámiť sa so starou vlastou. Krajanov by určite potešilo, keby videli, že sa ich aktivitu doceňuje.

Myslím si, že Slovenská republika na nás v poslednom čase dosť zabúda. Aj keď do sídla SSP chodia návštevy zo Slovenska a veľa nám slubujú, väčšinou ostáva len pri sluboch. Krajania nepocitujú žiadnu pomoc zo starej vlasti. Vieme sice, že aj na Slovensku je dnes situácia dosť ťažká, avšak Slováci musia myslieť na svojich krajancov v zahraničí. Veď ešte dnes nie všetci slovenskí občania vedia, že aj v Poľsku žijú Slováci. Neraď miesto pomoci sa krajania stretávajú s nepochopiteľnými ťažkosťami, napr. donedávna boli problémy s udeľovaním štipendií alebo požiadavka víz od krajanských študentov vlastniacich preukaz zahraničného Slováka. Takýto postup môže len odraziť našu mládež od študovania na Slovensku. Už aj tak je ich z roka na rok čoraz menej. V tomto roku sa zvýšilo štipendium pre vysokoškolákov na 5 tisíc korún, čo bolo potrebné, veď náklady na štúdium sa neustále zvyšujú. Avšak platí to len pre študentov, ktorí začínajú študovať, kým tí, čo už študujú, majú výšku štipendia nezmenenú. To je podľa mňa taktiež nedomyslené.

**Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JÁN BRYJA**

KRÁTKO Z ORAVY

V decembri (1. 12.) sa 80 rokov dožil krajča Jozef Kovalčík z Hornej Zubrice, 75 rokov (8. 12.) oslávila Hermína Kovalčíková z Podvľaka a Ján Haláč (21. 12.) z Jablonky, 65 rokov sa (11. 12.) dožila Eleonóra Stasiaková z Podsrnia, 60 rokov (20. 12.) Genovéva Bosáková z Hornej Zubrice, 55 rokov (6. 12.) Mária Chelminiaková z Dolnej Zubrice a 50 rokov (20. 12.) krajča Ján Jendraščák z Podsrnia. Našim jubilantom srdečne blahoželáme a prajeme najmä veľa zdravia a spokojnosti do ďalších dní.

* * *

Oravské folklórne súbory Skalniok z Hornej Zubrice a detský regionálny súbor Orawianie zo ZŠ č. 4 vo Veľkej Lip-

nici sa úspešne predstavili na Karpatskom festivale - Babohorská jeseň v Zawoji. Členovia súboru Skalniok vystúpili tiež na prezentácii novotargského okresu, ktorá sa konala počas XXV. trhov ľudového umenia v Krakove.

* * *

Stavbári finišujú na výstavbe novej základnej školy vo Veľkej Lipnici-Centre (na snímke), ktorá vznikla prestavbou starého kultúrneho domu. Do užívania má byť odovzdaná v budúcom roku.

* * *

Návštevníci a občania Jablonky si pochvalujú služby nového a zatiaľ jediného bankomatu na Orave, ktorý bol nedávno inštalovaný na budove Poľnohodárskej banky v Jablonke.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Jurgovskí žiaci zo 4. a 5. triedy

Nedecké žiačky navštevujúce hodiny slovenčiny

SLOVENČINE NA POPLACH

Mnohí krajania sa v predjazdových výpovediach stňaujú na nezáujem mládeže o činnosť v krajanskom hnutí. Neraz počujeme slová: naša mládež už vobec neovláda slovenčinu, preto ani nemá záujem zapojiť sa do života miestnej skupiny. Zase inde: slovenčina sa u nás už dlho neučí, preto naša mládež stráca slovenské povedomie... Netreba hádam nikomu vysvetľovať obrovský význam slovenčiny pre udržanie národného ducha medzi krajanmi na Spiši a Orave. Uvedomuje si to vedenie nášho Spolku, uvedomujú si to aj krajania združených v miestnych skupinách. A predsa počet žiakov navštevujúcich slovenský jazyk je z roka na rok nižší. Podme sa pozrieť, ako vyzerá situácia na Spiši v tomto školskom roku.

Vzor pre iných

Sú miestne skupiny, kde sa krajanská činnosť živo rozvíja. Tak je napr. v Novej Belej, Krempachoch či Jurgove. V týchto obciach je po celý čas veľký záujem o vyučovanie slovenského jazyka, aj keď po zavedení školskej reformy a rozdelení povinnej školskej dochádzky na základné školy a gymnáziá sa aj tam počet žiakov znížil. V Krempachoch sa na základnej škole slovenčinu učí 68 žiakov. Slovenský jazyk sa tu vyučuje od nultej po šiestu triedu. Na ZŠ a na gymnáziu ju vyučuje krajanka Žofia Chalupková. Vo vyšších ročníkoch je väčší počet žiakov navštevujúcich slovenský jazyk: v 6. triede sa ich učí 11, v piatej - 12, vo štvrtej - 8, v tretej - 16, v druhej - 10, v prvej - 7 a v nultom ročníku sú len 5 žiaci. Dúfajme, že na budúci rok sa ich počet opäť zvýši.

Spišskí žiaci počas osláv MDD v Krempachoch

V Novej Belej, ako krajania vedia, sa nachádza jediná škola so slovenským vyučovacím jazykom na Spiši. V tomto školskom roku ju navštěvuje 40 detí. Žiaci sa v 1. až 3. ročníku učia všetky predmety v slovenskom jazyku (samořejme okrem poľštiny), kym v 4. - 6. roč. sa po slovensky učia len niektoré predmety (napr. výtvarnú, hudobnú, pracovnú, telesnú výchovu), kym ostatné v poľštine. Slovenčina sa začína vyučovať už od nultej triedy, a tu je situácia najhoršia - v tomto roku ju navštěvujú len dvaja žiaci. Najviac, až 12 žiakov navštěvuje prvý ročník, druhá a tretia trieda, ako aj štvrtá s piatou, kde je menej žiakov, sú spájané. Ako vratí krajan Dominik Surma, hlavná zodpovednosť za to, aby deti navštěvovali slovenskú školu, spočíva na rodičoch. Vedľa žiaci sú dostatočne motivovaní, každý rok sa pre nich veľa robí, výlety na Slovensko, tábory, napr. tzv. škola v prírode a pod. Ani za slovenské učebnice nemusia platiť.

V Jurgove slovenský jazyk v tomto školskom roku začala učiť mladá krajančica Anna Vojtasová, čerstvá absolventka Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Okrem Jurgova učí ešte slovenčinu na ZŠ v Čiernej Hore a na gymnáziu v Bialke Tatranskej. V tomto roku hodiny slovenčiny v jurgovskej škole navštěvuje 48 žiakov, čo je dosť vysoké percento. Slovenský jazyk sa tu začína vyučovať od druhej triedy. Žiaci 2. a 3. ročníka ZŠ majú dve hodiny slovenčiny týždenne, kym v 3., 4. a 5. triede po tri hodiny týždenne. Ako nám povedala A. Vojtasová, verí, že aj v budúcoch rokoch sa na slovenčinu prihlási dostatočný počet žiakov. Aj ona sa snaží tomu napomôcť, tým že žiakov povzbudzuje a motivuje. Jej hodiny žiaci navštěvujú s radosťou, keďže sú zaujímavé a pestré.

Gymnázia

Po skončení základnej školy krempašskí a belianski žiaci navštěvujú gymnázium v Krempachoch. Aj tu môžu pokračovať vo výučbe slovenčiny. V tomto roku sa slovenčinu učí 39 gymnázistov - 15 z tretej triedy, 14 z druhej a desať prvákov. Len škoda, že nie sú to všetci žiaci, ktorí sa slovenčinu učili na základnej škole. Napr. v prvej triede nie je ani jeden žiak z Krempáčov! Gymnázisti sa tu okrem poľštiny učia povinne angličtinu a nemčinu, preto mnohí sa obávajú, že ďalší jazyk im bude príliš veľkou záťažou. Ďalší si snáď myslia, že slovenčinu už ovládajú dostatočne dobre a nepotrebuju sa jej viacej venovať. Obidve tvrdenia však sú mylné. Vedľa slovenčina nie je až tak náročná, aby ju žiaci nemohli zvládnuť popri iných jazykoch. Určite sa im raz zíde, keď ju budú lepšie ovládať. Myslím si však, že najlepším riešením by bolo zavedenie slovenčiny do povinnej výučby, tým viac, že na gymnáziách je povinný len jeden západný jazyk.

Žiaci z Jurgova, Čiernej Hory a Repískov navštěvujú gymnázium v Bialke Tatranskej, kde sa taktiež vyučuje slovenčina. V tomto roku sa ju učí 17 žiakov - 12 z Jurgova, 4 z Čiernej Hory a 1 z Repískov. Treba podotknúť, že v Repískach sa už slovenčina dlhšie obdobie nevyučuje,

a predsa sa našiel žiak, ktorý využil túto možnosť na gymnáziu. Preto si myslí, že aj tam možno obnoviť vyučovanie slovenčiny na základnej škole, len treba chcieť!

Posledné gymnázium, ktoré navštěvujú spišskí žiaci sa nachádza v Nižných Lapšoch. Tam sa doposiaľ slovenský jazyk nevyučoval. Ako sme sa však nedávno dozvedeli, aj tu sa našlo 11 žiakov, ktorí majú záujem o tento predmet. Teda od 20. novembra sa začína výučba slovenčiny aj v Nižných Lapšoch. Dúfajme, že natrvalo zakotví medzi vyučovacími predmetmi tejto školy. Veď toto gymnázium navštěvujú o.i. žiaci z Kacvína, Nedeca a Vyšných Láp, kde sa vyučuje slovenský jazyk. Všetko teda zaleží od žiakov a ich rodičov, ktorí by mali dbať o to, aby sa deti učili reč svojich predkov.

Situácia na zamyslenie

Hovorili sme o školách, kde slovenský jazyk navštěvuje veľký počet žiakov. Nazrime teraz do ďalších, kde je situácia naozaj vážna. Vo Vyšných Lapšoch hodiny slovenčiny navštěvuje niekoľko žiakov z vyšších ročníkov. Učí ju krajanica Mária Kačmarčíková. Bolo by nutné vytvoriť skupinu začiatoknícov z nižších ročníkov, aby slovenčina nezanikla, keď starší žiaci odídu do gymnázia. Veď pred niekoľkými rokmi sa ju učili žiaci z každej triedy. V Kacvíne, kde hodiny slovenčiny navštěvuje 15 žiakov, je situácia trošku lepšia. Aj tam však chýbajú žiaci nižších ročníkov. Verme, že paní učiteľke Alžbete Górovej pribudnú noví žiaci. Záujem o slovenčinu treba oživiť aj medzi mládežou v Čiernej Hore od Jurgova. V tunajšej škole sa ju

učí 9 žiakov zo 4., 5. a 6. triedy. Ešte pred dvomi rokmi sa tu slovenčina vyučovala spolu s ruštinou od piatej triedy ako povinný jazyk. Vtedy sa väčšina žiakov hlásila na slovenčinu. Odkedy sa však stala povinným jazykom angličtina, počet žiakov na slovenčine značne klesol.

V Nedeci sa slovenský jazyk vyučuje od druhej do šiestej triedy. Navštěvuje ho 21 žiakov. Ako nám povedala učiteľka Žofia Bogačíková, v tomto roku pribudla mladšia skupina žiakov. Je to veľmi potešujúci fakt, a ostáva len dúfať, že na budúci rok sa počet žiakov ešte zvýší.

Treba podotknúť, že na vyučovanie slovenského jazyka je dostačný počet učebníc a knižiek. Sú to dobré didaktické pomôcky, ktoré spracovali naši učitelia a sú prispôsobené miestnym potrebám a podmienkam. Ako vravia učitelia, zišla by sa však aj pomoc zo strany Slovenskej republiky. Chýbajú detské časopisy a iné pomôcky, napr. magnetofónové kazety či videonahrávky, ktoré by mohli spestriť a obohatiť vyučovanie slovenčiny.

Čo dodať na záver? V niektorých spišských obciach, ako napríklad v Lapšanke, Repiskách, Čiernej Hore - Záhore, Fridmane a odnedávna aj Tribši sa už slovenský jazyk vôbec nevyučuje, aj keď volakedy bol oveľa veľký záujem. Nedopustme, aby slovenčina vymizla z ďalších škôl, naopak, pokúsmo sa ju oživiť tam, kde už nie je. Vstupujme našej mládeži slovenské národné povedomie, za ktoré naši otcovia či dedovi museli vela vyrpieť. Veď v mládeži je naša budúcnosť, budúcnosť nášho Spolku a našej menšiny.

Text a foto: JÁN BRYJA

KRÁTKO ZO SPIŠA

17. októbra t.r. oslavili krajania Ján a Emília Kovalčíkovci z Krempách (na snímke) krásne jubileum - 30. výročie sobáša. Srdečne im blahoželáme.

* * *

14. októbra t.r. došlo v Nedeci k tragickej dopravnej nehode. 20-ročný vodič Poloneza vypadol zo zákruty v strede obce a narazil do stĺpa elektrického vedenia. Na mieste zomrel 18-ročný obyvateľ Sromowiec Wyżnych. Vodič Poloneza a jeho spolcestujúci boli v ľahkom stave prevezení do nemocnice.

* * *

V dnešných časoch človek musí byť ostrážitý na každom kroku. Presvedčil sa o tom aj kacvínsky farár, ktorého začiatkom októbra

neznaný muž (vraj požiarnik) nahovoril na kúpu troch poplašných zariadení citlivých na dym. Ako neskôr vysvetlo, tieto zariadenia bez potrebného povolenia boli značne predražené. Farár prišiel o 1300 zlотов.

* * *

Gmina Bukowina Tatrzańska dostala 50 tisíc zlотов v rámci štátneho programu pomoci rómskej spoločnosti. Za tieto peniaze má byť otvorený špeciálny „nultý ročník“ v Čiernej Hore, v ktorom sa tamojšie rómske deti majú prípraviť na výučbu v základnej škole, ako aj doučovací kurz pre 9 Rómov, ktorí im má pomôcť ukončiť ZŠ.

* * *

V dňoch od 10. do 18. októbra t.r. sa v Základnej škole v Repiskách - Grocholovom Potoku konali hudobné dielne pre deti. Počas

nich sa miestne deti bližšie zoznamovali s notami, spevom a poľskými národnými tancami.

* * *

21. októbra t.r. sa v Nedeci konala školská vedomostná súťaž o Spiši. Zúčastnili sa jej predstaviteľia 11 škôl z gminy Nižné Lapše a Nový Targ. Vítazkou súťaže sa stala Marcela Mogilská z Novej Belej. Beliania boli najlepší aj v súťaži družstiev.

* * *

Mládenie obilia (na snímke) je jednou z posledných jesenných prác na hospodárstve. V dnešných časoch, keď sa obilné kombajny stali neodlúčiteľnou súčasťou žatvy na Spiši, sú takéto obrázky čoraz zriedkavejšie.

Text a foto: JÁN BRYJA

POŁSKA MENŠINA NA SLOVENSKU

Pri vyratúvaní menšína na Slovensku zaznie niekedy aj z úst vysokopostaveného činiteľa Slovenskej republiky meno „poľskej menšiny“. Mne vtedy prebehne mráz po chrbte a uvedomím si, že aj ja patrím k tejto „poľskej menšine“ ako slovenský goral, čiže „neuvedomelý Poliak“, ako nás zvyknú označovať niektorí činitelia na poľskej strane. Už počujem námetku, že to bolo kedysi, dnes to už neplatí, načo vyvolávať starých duchov. No nebolo to tak dávno, iba pred niekoľkými mesiacmi v roku 2000, keď mi istá pracovníčka kolektívu, ktorý pripravoval v rámci európskeho grantu učebnicu pre školy na Slovensku a v Poľsku povedala, že istý autor zo Zákonaného dodal text, v ktorom bolo uvedené, že na Slovensku žije 80 000 etnických Poliakov.

Cifra 80 000 nie je náhodná. S touto cifrou operovali niektorí poľskí činitelia už v tridsiatych rokoch, napríklad Walery Goetel, profesor Baníckej akadémie v Krakove, a vzťahuje sa na Spiš, Oravu, Kysuce a na goralské enklávy na Liptove, Gemeri a Horehroní.

Ako vieme, prvýkrát vystúpili Poliaci so svojimi územnými požiadavkami proti Slovensku už v novembri 1918, keď sa aj vojenšky pokúsili obsadiť časti Spiša, Oravy a Kysúc. Kvôli komplexnosti uvediem, že česko-slovensko-poľský spor, lebo išlo aj o Tešínske Sliezsko, mal rozhodnút plebiscit r. 1920. Bohužiaľ, českou príčinlivosťou - najmä Edvarda Beneša, ale ako už dnes vieme, aj T. G. Masaryka - k plebiscitu nedošlo a na základe dohody ministrov Beneša a Grabského rozhodla Vellyslanecká rada 29. júla 1920 v Spaa od zeleného stola a naozaj „šalamúnsky“ rozdeliла sporné územia; z Tešínska dostali kus Česi a kus Poliaci, zato Slováci stratili kus Oravy a kus Spiša, spolu 26 obcí, no nedostali nič. Poliaci a Slováci neboli spokojní, jedine Česi dostali to, čo chceli. Inak povedané, Česi dostali územie, na ktorom žila poľská väčšina a Poliaci dostali na Orave a Spiš územie, kde žila drívá slovenská väčšina. No Poliaci sa cítili ukrivení na Tešínsku i na Orave a Spiši.

Vo Varšave pozorne sledovali nezohody, ktoré sa rodili v novokonstituovanom štáte Čechov a Slovákov. Známa je napríklad poľská pomoc Andrejovi Hlinkovi r. 1919 pri jeho ilegálnej ceste do Paríža a následne podpora otvorených protičeských akcií slovenských hungaristicky orientovaných separatistov, ktorí našli azyl v Poľsku (Š. Mnoheľ, F. Jehlicska, F. Unger, Poľsko-slovenská liga atď.).

V polovici dvadsiatych rokov sa začali vytvárať reálne šance pre zblženie medzi Prahou

a Varšavou, prebiehali osobné kontakty vedúcich politikov na obidvoch stranach a podpisali sa záväzné medzištátné dohody. Proces normalizácie stykov sa predbežne neprerušil ani po májovom prevrate r. 1926 a nástupe Piłsudského k moci. Toto dočasné oživenie vo vzťahoch medzi Prahou a Varšavou vneslo obrat aj do poľsko-slovenských vzťahov. Prispeli k tomu aj zmeny v politickom živote v ČSR, kde narastali pozície HSLS, takže ďalšie podporovanie zjavne promadarsky orientovaných činitelov, združených okolo Jehlicska, strácalo pre Poľsko nielen zmysel, ale pri slovenskej citlivosťi na maďarský revizionizmus sa rovnalo otvorenej nepriateľskej činnosti. Tým viac, že časť hlinkovcov od chvíle, keď strana nastúpila cestu legálnej opozície, demonštratívne prejavovala svoje sympatie k Poľsku a k Poliacom. Svedčili o tom aj články na stránkach Slováka. Emócie, spojené so stratu časti Spiša a Oravy, ustúpili do pozadia a akoby boli upadli do zabudnutia.

Tieto narastajúce slovenské sympatie k „slovenskému Poľsku“ prebiehali v čase, keď varšavské Ministerstvo zahraničných vecí (MZV) vystúpilo s utajovanou iniciatívou uskutočňí plánu, ktorý sa priamo dotýkal integrity Slovenska. MZV rozoslalo 9. 2. 1927 list poľským konzulátom v Bratislave a Ostrave a vyslanectvu v Prahe s návrhom rozvinúť tajnú akciu s cieľom „prebudíť poľské národné vedomie“ u obyvateľstva Spiša, Oravy a Kysúc. Okrem sondážneho charakteru list obsahoval aj konkrétny návod na postup celej akcie.

Na tento list odpovedal poľský vyslanec v Prahe K. Lasocki listom ministrovi zahraničných vecí vo Varšave, v ktorom uviedol pre nás veľmi prekvapivú informáciu: ...na želanie prezidenta Masaryka, ako svojho bývalého kolegu z viedenského parlamentu, rokoval som s ním koncom apríla 1919 o poľsko-česko-slovenských vzťahoch, pričom prezident Masaryk, neobmedzený v tom čase Ústavou a majúc príliš veľké právomoci a veľký vplyv v Československu, p o n ú k o l daleko idúce územné ústupy na Spiši a Orave... Táto informácia má pre nás základný význam, lebo v nej možno hľadať klúč k ďalšiemu postupu Benešovej diplomacie, k negovaniu chystaného plebiscitu a fakticky sa tak dosiahlo kabinetnou diplomaciou optimálne riešenie pre Čechov, pravda, na náš účet. Vyslanec Lasocki ďalej v liste konštatuje: terajšiu iniciatívu považuje za oneskorenú, nesplnitelnú a okrem toho za škodlivú pre styky medzi Poľskom a Československom. Tak vyslanectvu, ako aj konzulovi Staniewiczovi, s ktorým rokoval o tejto veci pred jeho odchodom z Bratislav, je

existencia väčších poľských zoskupenína Slovensku neznáma... nemôže byť ani reči o desiatkach tisícov ľudí, ba dokonca aj o tisícoch by bolo ľahko hovoriť... Úspech uvedenej akcie považuje za vylúčený... Naproti tomu by musela vyvolať čo najsilnejší odpor... zo strany slovenskej spoločnosti, ktorá nemôže... zabudnúť na stratu niekoľkých obcí v prospech Poľska, v ktorých žijú Slováci.

Na tento list dostal vyslanec Lasocki z Varšavy odpoveď, v ktorej ho poučili: MZV súčasne oznamuje, že mu nie je nič známe o slovenských obciach, pripojených k Poľsku. Je pravda, že v niektorých obciach poľského Spiša a Oravy obyvatelstvo sa správa voči Poľsku rezervované - vzhľadom na to však, že hovorí po poľskej, treba ho považovať sa poľské n e u v e d o m e n é obyvatelstvo a nie za Slovákov...

Poľským MZV rozbehnutá akcia mala počítať na operatívnych poradách, uskutočňovaných vo Varšave, no potom sa fažisko prenieslo do Katovíc, pretože iniciatívu prevzal sliezszy vojvoda Michał Grażyński a vytvoril si okruh spolupracovníkov, ktorího členmi boli okrem funkcionárov z ústredia MZV aj zo zastupiteľských úradov v ČSR (K. Ripa, konzul v Ostrave, Malhomré, gen. konzul v Ostrave, W. Łaciński, konzul v Bratislave), ďalej veľmi významná krakovská skupina (vysokoškolskí profesori W. Goetel, W. Semkowicz, M. Gotkiewicz), kňaz F. Machay, ďalej Dr. Wolf, poslanec Čs. snemu z Ostravy, riaditelia poľských gymnázií v Orlovej (ČSR) a v Novom Targu, senátor poľského Sejmu F. Gwiźdż...

Uvedieme zopár zásad a úloh, ktorími sa riadili: kvôli utajeniu pôsobiť navonok zásadne z Českého Tešínska, t.j. z čs. územia, zabezpečiť výchovu poľských kádrov z miestnej inteligencie (stredné školy na Č. Tešínsku, univerzita v Bratislave, resp. v Krakove), nadávávať a udržiavať styky s „potencionálnymi“ Poliacmi, napr. so študentmi v Kežmarku, klerikmi v Bratislave a Sp. Kapitule, organizovať zájazdy, výlety a letné tábory poľských skautov a vysokoškolákov z Poľska na Spiši, Orave a Kysuciach, vydávať a rozširovať poľské kalendáre, časopisy a najmä náboženskú literatúru, zamestnávať Poliacov, čs. občanov z Tešínska na „poľských“ majetkoch na daných územiac (Lubovňa), presídľovať tam poľských dôchodcov z Tešínska, naliehať na grófa Zamoyského, majiteľa hradu v Lubovni a kúpeľov Ružbachy, aby zamestnával poľský personál, lekárov atď., venovať sa príprave sčítania ľudu, aby sa vykázala existencia obyvateľstva, hlásiaca sa k poľskému jazyku, získať postupne kultúrny a hospodársky vplyv na „poľské“ centrá na Spiši, Orave a Kysuciach na Slovensku, využívať sa otvorenej propagácej činnosti, čo by bolo pre vec veľmi škodlivé - mohlo by to naraziť na odpor samotného obyvateľstva, ktoré by sa zriecklo akéhokoľvek spojenia s poľskostou. Akcia bude dotovaná potrebnými financiami z prostriedkov MZV a Sliezskeho vojvodstva.

N ESTOR RODU HARKABUZOVCOV

Treba si vážiť skúsenosti a múdrost našich predkov, od ktorých sa môžeme nielen mnoho dozvedieť, ale aj naučiť. Preto vyhľadávame najstarších krajanov, aby nám porozprávali o svojom živote. Tentokrát sme sa zastavili v Harkabuze, kde žije 89-ročný Jozef HARKABUZ, ktorý patrí medzi najstarších obyvateľov obce.

Detstvo a mladosť

Jozef Harkabuz sa narodil 29. novembra 1912 v Harkabuze v slovenskej roľníckej rodine Ignáca a Jozefíny (rod. Rapáčovej) Harkabuzovcov. Mal siedmich súrodencov: dve sestry - Helenu a Justínu a piatich bratov - Ignáca, Ondreja, Albína, Jána a Eduarda. V takej početnej rodine sa z gazdovstva len ľažko dalo vyžiť, takže Jozefov otec odišiel začiatkom 20. storočia za prácou do Ameriky.

- Otec, - spomína J. Harkabuz, - sa spoznal s mojou mamou v Amerike. Tam sa neskôr aj zobrali a tam sa im narodilo aj prvé dieťa, dcéra Helenka, ktorá však zomrela ako niekoľko-mesačná. Rodičia sa potom vrátili na Slovensko, kde prišiel na svet najskôr môj brat Ignác, ktorý však zomrel ako 5 ročný a potom my, další. Keď vypukla 1. svetová vojna, nastali pre nás zvlášť ťažké časy, keďže otec musel narukovať do rakúsко-uhorskej armády. Na fronte strávil tri roky a keďže domov sa vrátil s podlomeným zdravím, už od malička som spolu s ďalšími súrodencomi musel pomáhať na rodičovskom gazdovstve. Najskôr som pásol husi a kravy, potom som pomáhal pri sadení a vykopávaní zemiakov, žatve a ďalších poľných práciach.

Rodine sa ako-tak polepšilo potom, keď občania Jozefovho otca ako dobrého gazdu, dôveryhodného človeka a tvrdého Slováka vybrali za svojho richtára. Jozef medzitým začal chodiť do školy, ale vychodil len štyri triedy. - Učil som sa rád a dobre, - pokračuje, - ale ako najstarší syn som po ukončení školy musel zostať doma. Spolu so sestrou Justínom som sa staral o ďalších súrodencom, pomáhal som na rodičovskom gazdovstve.

V rokoch 1929-1938 sa uskutočnilo 8 konferencií, ktoré sa sprvu venovali Spišu, Orave a Kysuciám, neskôr pod vplyvom krajovskej skupiny sa začlenil aj bod „Slovensko“ ako také, so zámerom zapojiť do akcie tú časť slovenskej verejnosti, ktorá zaujímalu priateľský postoj k Poľsku, pričom rozhodujúcu skupinu mali tvoriť kňazi z pohraničných dedín. Ale o tom nabudúce.

JUDr. MATEJ ANDRÁŠ

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Jozef Harkabuz s vnučkou Evelínou

Manželstvo a rodina

Keď mal Jozef 20 rokov, zoznámil sa so svojou vrstvinkou, Johanou Žondlákovou, ktorá sa mu neskôr stala manželkou. Sobáš mali 28. februára 1933.

- Svatbu sme mali veľmi skromnú, - spomína, - keďže aj manželka pochádzala z chudobnej rodiny. Mala tri sestry a jedného brata. Po svadbe sme začali bývať u manželkiny rodicov, kde sme sa spoločne pustili do práce na hospodárstve.

Manželom Harkabuzovcom sa postupne narodili štyri deti: dcéra Irena a synovia Jozef, Milan a František, ktorý však zomrel ako 1-ročný. Jozef nadáľ pracoval na gazdovstve a prieležitostne si dorábal na výstavbe cest. Keď vypukla 2. svetová vojna, nemusel, naštastie, narukovať, keďže na frontu brali už len mladšie ročníky. Vojenskej službe sa však ani tak nevyhol. V roku 1943 dostal povolávací lístok do slovenskej armády.

- Vtedy sme už mali malé deti, - spomína, - takže nie div, že sa manželka o mňa bála. Aká bola jej a samozrejme aj moja radosť, keď ma po 2-týždňovom zaškolení v Ružomberku prepustili a mohol som sa vrátiť domov.

Vojna sa napokon skončila a Orava a Spiš boli opäť pripojené k Poľsku. S touto situáciou sa nemohlo zmieriť veľa Slovákov, medzi inými aj Jozefov brat Ondrej, ktorý bol pred koncom vojny členom slovenskej milície v obci. Keďže mu za to hrozilo väzenie, v roku 1946 sa rozhodol odísť na Slovensko. Spolu s ním odišiel aj ďalší brat Ján. Ondrej si neskôr na Slovensku odslúžil základnú vojenskú službu, oženil sa a založil si svoju rodinu, s ktorou sa potom prestahoval do Blatnice v Čechách, kde býval až do svojej smrti.

- Keď neskôr zomreli manželkini rodičia - hovorí, - rozhodli sme sa postaviť si nový dom, na ktorý som si išiel zarobiť do bývalého Československa. Pracoval som najskôr ako robotník pri regulácii rieky v Ružomberku a potom na stavbách v Trstenej.

Ďalšie roky uplynuly manželom Harkabuzovcom v práci na hospodárstve a výchove

detí, ktoré sa postupne osamostatnili a založili si svoje rodiny. Irena (Kierpiecová) dnes žije so svojou rodinou v Harkabuze, Jozef a Milan s rodinami bývajú v Podsrní. Jozefov brat Ján, ktorý býval v Turčianskych Tepliciach, už nežije, podobne ako Albín, ktorý býval v Harkabuze. Sestra Justína (Lasáková) žije v Podsrní a brat Eduard s rodinou v Harkabuze. Jozefova manželka Johana zomrela v roku 1992.

- S manželkou, - spomína J. Harkabuz, - sme prezívali skoro 60 rokov šťastného a spokojného života. Nažívali sme si v láske, zhode, úcte a porozumení, ktoré dnes mnohým chýba. Boli sme si po celý život oporu v dobrom i zlom. Keď zomrela, odišiel som bývať k vnučke Gražyne.

Na richtárskom stolci

Keďže Jozef bol odjakživa dobrým hospodárom, spoločensky aktívnym a zaujímal sa o verejné dianie, občania ho v roku 1957 zvolili za richtára. Túto spoločenskú funkciu zastával vyše 10 rokov. Po ňom richtárske žezlo v obci prevzal ďalší kajan, Albín Chovanec. Aj do krajanskej činnosti sa J. Harkabuz zapájal prakticky od začiatku. Dodnes si spomína najmä na prvé krajanské stretnutia, na ktoré chodieval so svojím otcom Ignácom, ktorý bol spoluzakladateľom MS Spolku v roku 1947.

- Otec, - pokračuje, - bol odjakživa tvrdým Slovákom a aj nás, deti, vychovával od malička na Slovákov. Nie div, že som spolu s ním chodil na všetky schôdze a zaujímal som sa o krajanské dianie na Spiši a Orave. Keď v roku 1958 začal vychádzať Život, stal som sa jeho verným čitateľom a predplatiteľom, ktorým som až dodnes.

Hoci Jozef Harkabuz bude mať onedlho už deväťdesať rokov a sluch mu už neslúži ako voľakedy, nadľahy sa zaujíma o všetko okolo seba. Teší sa tiež zo svojich desiatich vnúčat a štrnásťich pravnúčat, z ktorých najmladšou je 2,5-ročná Evelína Harkabuzová. Do ďalších rokov mu prajeme najmä veľa zdravia, pohody a pekných, príjemných chvíľ v kruhu najbližších.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

**s JERZYM BARANOWSKÝM,
riaditeľom Nedeckého zámku**

ROZVÍJAŤ SPOLUPRÁCU SO SLOVENSKOM

- Prednedávnom bola podpísaná zmluva, na základe ktorej Nedecký zámok prešiel na najbližších päťdesiat rokov do opatery Spolu historikov umenia. Aké to bude mať pre vás následky?

- Musím povedať, že tým sa ráz zámku, jeho muzeálna a kultúrnohistorická funkcia nezmení. Nezmení sa ani to, že hostovské izby na zámku budú slúžiť predovšetkým členom Spolu historikov umenia a iných vedeckých spolkov. Z administratívneho hľadiska má zmluva podpísaná 9. októbra t.r. taký význam, že zaistuje našu prítomnosť na najbližšie polstoročie. A keďže Spolok historikov umenia tu pôsobí už 50 rokov, budeme sa o zámok starať celých 100 rokov.

- Ako vyzerá v súčasnosti činnosť zámku?

- Vyvíjame mnohorakú kultúrnu činnosť. Organizujeme na zámku rôzne medzinárodné konferencie, vedecké, humanistické a iné. Konajú sa tu i stretnutia polských, slovenských, maďarských, českých a rakúskych vedcov, historikov, významných osobností kultúry, politiky a umenia. Verím, že v tom budeme pokračovať. Veď na Spiši sa vždy prelínali vplyvy mnohých kultúr, čo by dnes malo zblížovať susedné štaty. Samozrejme, na takýchto stretnutiach sa kladie hlavný dôraz na problémy Spiša, chápaného ako región bez hraníc, lebo podľa mňa činnosť kultúrnych, historických či vedeckých spolkov z polskej a slovenskej strany Spiša spája spoločný záujem.

- Vývíja zámok aj nejakú kultúrnu činnosť?

- Podielame sa na organizácii niekoľkých podujatí, o.i. Zámagurských folklórnych slávností, a tak jeden deň je podujatie u nás a druhý deň v Červenom Kláštore. Žiaľbohu, v tomto roku nám počasie nedovolilo na vystúpenia folklórnych súborov pri zámku. Prišli sme však na nápad, že v budúcnosti prenesieme vystúpenia na zámocké nádvorie. Okrem toho sa pri zámku konajú aj prehliadky mládežníckych folklórnych súborov, tzv. Spišská vatra.

- Nadviazali ste spoluprácu so slovenskými hradmi a zámkami?

- Samozrejme, máme kontakty so slovenskou stranou, najmä so Starou Lubovňou, menej s Kežmarkom a Spišským hradom, ale sme stále v kontakte. Myslím si, že naše kontakty sa v budúcnosti ešte

Ešte jeden pohľad na Nedecký zámok

Riaditeľ Nedeckého zámku Jerzy Baranowski

umocnia, čo je podľa mňa veľmi dôležité. Ja plním funkciu predsedu malopoľského okruhu Poľsko - slovenského spolku priateľstva a dobrého susedstva, preto chcem, aby práve táto organizácia mala svoje sídlo na Nedeckom zámku, čo by veľmi prospelo rozšíreniu kontaktov a spolupráce so slovenskou stranou. Tým smerom sa bude uberať činnosť zámku aj v budúcnosti. Spolok historikov umenia má pod opaterou ešte jeden zámok na Sliezsku, ktorý sa zameriava na kontakty s českou, maďarskou a nemeckou stranou. Verím, že naše zámky budú takými centrami kultúrnej spolupráce, s ktorými vojdeme do spoločnej Európy, do Európskej únie. Jedným z mojich základných cieľov je rozvíjať spoluprácu so Slovenskom. Verím tiež, že sa bude dobre rozvíjať aj spolupráca so Spolkom Slovákov v Poľsku.

- Spomíname ste hostovské izby. Je zámok rozdelený na múzejnú a hostovskú časť?

- Oficiálny názov zámku je Múzem - zámocký komplex v Nedeci, takže všetko, čo tvorí súčasť zámockého komplexu, patrí do múzea. Teda aj hostovské izby sú súčasťou múzea. Využívať ich môžu predovšetkým ľudia spojení s vedou, históriou, kultúrou, umením a pod. Konajú sa tu aj rôzne medzinárodné stretnutia ministrov či premiérov. Práve u nás boli podpísané dohody medzi Poľskom a Slovenskom.

- Môžu si hostovské izby prenajať aj bežní turisti, a kolko to stojí?

- To tiež záleží od toho, kto to je. Nemôžeme na zámku ubytovať hocičoho. Ceny sú rôzne - od 180 do 400 zlôtých za izbu. Myslím si, že tieto ceny, vzhľadom na historický charakter tohto objektu, nie sú príliš vysoké. Izby sú zariadené starým, historickým nábytkom z 18. a 19. storočia. Takže nemožno ich porovnať ani s najnoblesnejšími európskymi hotelmi. Samozrejme, naši hostia musia rešpektovať pravidlá zámockého poriadku. Teda v hostovských izbách sa nesmie organizovať bankety, zámok sa zatvára o desiatej hodine večer, a od tejto hodiny sa doň nedá ani vojsť ani z neho vyjsť a pod. Zámocká kancelária je otvorená do siedmej hodiny večer, takže dovtedy musia byť vybavené všetky formality spojené s prenájom izieb.

- Doplňte zámocké múzeum novými exponátmi?

- Zámocké miestnosti sú už zariadené historickými exponátmi, ale samozrejme, ak sa objaví niečo, čo by bolo zvlášť spojené s týmto zámkom alebo okolitým regiónom, snažíme sa to získať. Napr. v jednom varšavskom antikvariáte sme našli pochádzajúci z 18. storočia vyrezávaný pozlátený maďarský svietnik, ktorý sme kúpili. Kupujeme málo vecí, a keď, musia sa spájať s dejinami zámku. Druhú časť exponátov zámockého múzea tvorí zbierka umenia a hmotnej kultúry zo Spiša, jedna z najlepšie vybavených v Poľsku, ktorá sa nachádza v historickej sýpke, a tú celý čas dopĺňame. Keď sa nám podarí na Spiši objaviť nejaký exponát, či už časti ľudových krojov, roľnícke náradie či predmety každodenného úžitku, ktoré by sa hodili, snažíme sa ich kúpiť.

- Prednedávnom ste robili opravu hradných múrov. V akom stave sa nachádza v súčasnosti Nedecký zámok?

- Treba povedať, že hrad je udržiavaný vo veľmi dobrom stave. Patrí do štátneho majetku, takže všetky väčšie a závažnejšie opravy sú financované zo štátnej pokladne. Tak bolo aj s opravou hradných múrov, ale aj inými prácam, ktoré presahujú naše možnosti. Musíme totiž podotknúť, že my sa udržujeme len vlastných prostriedkov, sami zarábame na vlastné platy, dane a bežné veci spojené s fungovaním zámku. Takže na väčšie výdavky sa snažíme získať dotáciu od štátu. Aj nabytok, umelecké diela a iné exponáty sa usilujeme konzervovať na vlastné náklady, z toho, čo hrad zarobí na predaji lístkov a pod.

- Je medzi návštěvníkmi veľký záujem o Nedecký zámok?

- Samozrejme. V minulom roku si zámok obzrelo 220 tisíc turistov. V tomto roku ich bude o niečo menej, čo sa, povedal by som, spája s istým regresom turistiky v celej Európe, ale aj tak ich bude okolo 200 tisíc. Vedľa len do októbra sme mali vyše 180 tisíc návštěvníkov. Preto ani nezavárame toto múzeum po sviatkoch alebo v pondelky, ako sa to robí v iných inštitúciách tohto druhu. Nechceme sklamat ľudí, ktorí sem prichádzajú neraz z odľahlých končín aby si prezreli zámok.

- Plánujete v súčasnosti nejaké väčšie opravy?

- Keď je reč o tak veľkom objekte, ako je zámok s okolitým komplexom, ktorý tvorí hájovňa, sýpka z 18. storočia stojaca na pôvodnom mieste, hraničná colnica, ktorá sem bola prenesená z oblasti priehrady, vždy bude čo opravovať. Dnes sme robili s pracovníkmi zámku prehliadku, a zistili sme, že roboty je naozaj dosť - na jednom mieste treba opraviť kus strechy, na inom vymeniť odkvapové rúry, inde omaľovať steny a pod. Takéto práce tu máme po celý čas.

- Kolko ľudí je zamestnaných na zámku?

- Spolu so mnou je to 21 osôb, čo je na taký veľký objekt naozaj mälo. Žiaľbohu, nemôžeme si dovoliť zamestnať ďalšie osoby. Pre nás je dôležitejšie vydáť peniaze na konzerváciu tunajších pamäti hodností.

- Nemáte obavy, že vody prie hrady poškodia základy zámku, alebo budú mať škodlivý vplyv na miestne exponáty?

- Zatiaľ ubehlo príliš málo času, aby sme mohli hovoriť o nejakých nepríaznivých následkoch. Samozrejme, zväčšila sa vlhkosť vzduchu, čo určite bude zle vplývať na zámocké exponáty. Ale pokial ide o ohrozenie zámku vodami prie hrady, toho sa neobávame. Skaly, na ktorých stojí zámok boli veľmi starostlivo zabezpečené, takže verím, že nám nič nehrází.

- Ďakujem za rozhovor.

Zhováral sa JÁN BRYJA

Sýpka z 18. storočia v Nedeci-Zámku

LEGENDY O VZNIKU NÁZOVORAVSKÝCH OBCÍ

Na začiatok nášho rozprávania načrime do dávnej história spred okolo 500 rokov, keď ešte na území dnešnej hornej Oravy nebolo ľudských obydlí a celé územie pokrýval iba panenský prales. Lesné porasty s ozrnutnými jedlami, smrekmi, borovicami a limbami sa striedali s bahnitým a močaristým územím. V tom čase sem neviedla žiadna cesta. Hlboké neprehľadné lesy boli plné jelenov, diviakov, zubrov a všakovákov iných zvierat. Ako prvý sem zrejme zavítali pastieri ovčích a kozích stád, aj tí však tieto húštiny obchádzali radšej po kopcoch, kde bola výdatná paša. Až neskôr sem prišli prví osadníci, najmä bývalí poddaní, ktorí utekali pred hnevom svojich pánov. Ludia začali klčovať lesy, stavali si svoje príbytky, siali ovos a iné druhy obilia, začali chovať ovce a kozy. V lete sa prevažne živili lesnými plodinami a poľovali na divú zver. Z ich kože si robili odev na zimu i obuv a mäso sušili, aby mali v zime čo jest. Obdobím intenzívnej kolonizácie Oravy, ktorú na hornej Orave začali majitelia oravského panstva, bol koniec 16. a začiatok 17. storočia. Výsledkom osídľovania bol vznik nových osád: Jablonka - 1556, Bukovina - 1565, Podsmrie - 1576, Podvilk a Oravka - 1585, Pekelník a Podsklie - 1588, Harkabuz - 1597, Zubrica - 1605, Lipnica - 1608 a Chyžné - 1614. Ako však vznikali ich názvy.

Oravka

Takto sa kedysi volala pramenná oblasť rieky Čiernej Oravy a každá osada, založená v tejto oblasti. V chouse týchto názvov sa podľa listín zistilo toto: 1. Oravka pod Kulichom - Oravka (Kulichova). 2. Oravka pod Vlkom, Vilk, Vilček - Podvilk. 3. Oravka pod Sarnou, Srma, Srnie - Podsmrie. 4. Oravka pod Harkabúz - Harkabuz. 5. Nova Oravka - Sarna, Srnie. 6. Közepső (Stredná) Oravka - Sarna, Srnie. 7. Alsó (Nižná) Oravka - Oravka. 8. Oravka pod Spytkovským - Oravka. 9. Horná Oravka - Harkabuz. 10. Felső Oravka - Harkabuz. 11. Magna Oravka - Podvilk. 12. Oravka Minor, Malá Oravka - Sarna, Srnie. Mnohé z týchto osád sa neskôr vyvinuli ako samostatné obce. Názov Oravka zostal len obci Oravka, v ktorej sa nachádza najstarší drevený kostol sv. Jána Krstiteľa na Orave, postavený v roku 1651.

Jablonka

V historickom erbe obce z roku 1781 sa nachádza jabloň s ovocím na koncoch konárov a tromi koreňmi. Korene symbolizujú tri riale: Kríž, Suvada a Galas, na ktorých križovatke rástla legendárna jabloň. Pri jabloni si prvý osadník, Sebastian Jablonovský so synom Vincentom, postavil svoje obydlie. Od tejto jablone sa vraj vyvoduje dnešné pomenovanie obce, nazývanej najprv Jabluncza i Jablonkow. Dokument osídlenia vydala prvému richtárovi Jablonky paní Oravského zámku Katarína Zrínska.

Podvilk

Dedina bola založená pri sútoku Ondrejovského potoka (terajšej Podsklianky) s Oravkou a tiahla sa pôvodne Ondrejovským údolím,

Pohľad na Jablonku od Zubrice

preto sa spočiatku volala Ondrejowske. Hraničný „potok Ondrejoušej zvaný“, patriaci do chotára Jablonky, sa spomína pri stanovení hraníc Jablonky v roku 1575. Obec bola založená na základe šoltýskeho listu, ktorý Felixovi Wilczkovi a 20 valašským sedliakom udelil prefekt oravského hradu Ján Abaffy. Osada mala viac názvov, o.i. Wielke Ondregowske, Ondrejovo, Orawka sub Wlczeck, Orawka pod Vlčkom, Vilczko alat való Oravka, Vlček, Orawka čiže Veľké Ondrejovské a Orawka magna, zvaná Wilcsek. Dnešný názov obce Podvlk sa ustálil až koncom 18. storočia.

Podsrnie

Názov obce vznikol z rodinného mena jej prvého šoltýsa. Dedina, ktorú nazývali Oravci aj Srnie, sa v historických listinách spomína ako Kőzepseő (Stredná) Orawka (Srnie), neskôr bola označená ako Orawka pod Zernom, Pod Zrny, Pod Szarnu, Orawka sub Szarna, Szarna, Srna i Orawka Sarna.

Harkabuz

Obec sa kedysi nazývala Ondreyowske hornya, Felseő Orawka, Oravcicza pod Harkabuz, Orawka, Horná Oravka i Harkabúz. Ako hovoria najstarší obyvatelia, bola to vraj prvá obec na Orave, v ktorej začali vyrábať drevé šindle (gonty). Podľa niektorých dnešný názov obce pochádza vraj od slova arkebúza (franc.) - hákovnica, čo bola knôtová strelná zbraň, používaná v stredoveku.

Podsklie

Obec bola založená ako valašská dedina na území patriacom Oravskému hradu pod Ondrejovským vrchom, ktorý stojí na severnej časti chotára a dnes sa volá Veľký diel. Jej prvý názov bol Poschlie, potom sa uvádzalo Pozklye, Pozklie i Poskalie sub Bukovinszky.

Bukovina

Obec založená podľa valašského práva v pohraničnom pásmi majetkov Oravského zámku, v pramennej oblasti potoka zvaného v starých listinách Ondrejovským potokom, dnes Podskliankou. Prvý názov obce znel Bukowinka, potom sa používal už názov Bukovina, s poznámkou „novozaložená osada pána Thurzu.“ Spolu s Podsklím sa Bukovina počítá od konca 17. storočia.

Zubrica

Takto sa pôvodne volala dnešná Horná i Dolná Zubrica. Názov vraj pochádza od potoka Zubrica a ten zasa od trávy zubrice, ktorá rástla na jeho brehoch. Legenda však hovorí aj o inom vzniku názvu. V tom čase tu žilo množstvo zveriny, na ktorú usporiadal jedného dňa pán Oravského zámku veľkú poľovačku. Pri postriežke lovci zbadali aj samicu zubra, ktorú sa im podarilo uloviť. Jeden z horárov potom vraj uprosil oravského pána, aby mu dovolil postaviť si dom v tejto divočine. Pán mu dovolil, ba pridal aj územie od úpäťa Babej hory až po podvylčiansky chotár. Už onedlho sa tu usadili pastieri až od Turčianskeho sv. Martina a Ružomberka, ktorí začali osadu nazývať Zubrica a horára - prvého osadníka, Zubrickým. V starých listinách sa Zubrica spomína aj ako Bubenské, jej pomadarčený názov znel Alsso Zubricza a pochádzal z roku 1616. Ďalšie pomenovanie Inferior (Dolná) Zubrica pochádza z roku 1647. Obec sa po prvýkrát spomína už v dokumente z roku 1593, ale ešte bez rozdelenia na Hornú a Dolnú, ktoré nastalo v roku 1614.

Malá Lipnica

Jej názov sa vraj vyvodzuje od malej lípy. Legenda totiž hovorí, že kedysi akási žena zbieraťa na poli kamene a vysypala ich na hrábu. Potom nastala potopa a všetko zaplavila. Kamene sa vo vode zvrásnila a vystúpili na povrch v podobe Babej hory. Dole zostala úrodná pôda a tam, kde rástol lípový háj, vznikla dedina nazvaná podľa lípy Lipnicou.

V okolitých lesoch pod Babou horou sa kedysi skrýval aj zbojník Bialoň, ktorý patril do družiny Jánoška. Vraj každý deň si musel zavážať nové krpce, lebo za noc ich celkom zodral. Tunajší ľudia dnes veria, že v útrobách Babej hory sa nachádzajú zbojnícke pivnice s veľkými pokladmi. Prvá písomná správa o obci pochádza z roku 1606 a spomína richtára Jána Krála s piatimi valašskými osadníkmi.

Veľká Lipnica

Dedina sa rozľahuje na širokom priestore po celom údolí vyšnolipnického potoka. Názov je vraj podľa trávy lipnica (Poa alpina) rastúcej okolo potoka. Nazývala sa aj Vyšná, Horná alebo Malá Lipnica. Jej chotár bol podeľený na 16 ralí vraj preto, že prvých osadníkov bolo 16. Väčšina týchto ralí sa dnes menuje podľa prvých majiteľov. Podľa inej legendy sa názov obce odvodzuje aj od starej lípy, ktorá rástla nedaleko kostola. Pri nej prví osadníci pálii ohne, spievali a tancovali. Vtedajší pán Oravského zámku sem vraj často prichádzal na poľovačky, sedával pod lípou a rád sa díval na ich tanec. Keďže sa bavili pod lípou, volal ich gróf Lipcianami a z toho neskôr vznikol názov Lipnica. K názvu obce sa viažu aj ďalšie legendy. Jedna z nich hovorí o biednom človeku, ktorý sa po dlhom blúdení jedného večera dostal k rozložitému stromu a tam zaspal. Keď ráno vstal, zistil, že leží pod veľkou lípou a rozhodol sa na tom mieste postaviť si svoj dom. Tak vznikla Veľká Lipnica. Iná povesť hovorí, že tunajší richtár František Lipinský dostal príkaz, aby dedinu zmeral a dal jej nejaké meno. Najprv chcel merať krokmi, potom sa však rozhodol, že to urobí mierou urobenou z konára nedalekej lípy. Zistili, že obec má šestnásť kilometrov. Keďže miera bola veľká a zhotovená z lípového dreva, obec pomenovali Veľká Lipnica.

Privarovka

Podľa rozprávania najstarších ľudí, v hornej časti Veľkej Lipnice vraj býval nejaký Privara, ktorý bol veľmi dobrým remeselníkom, tesárom, murárom a vôbec vedel urobiť všetko, čo bolo treba. Chodili k nemu ľudia z celého okolia a hoci Privara už dávno zomrel, ľudia pomenovali ten kúsok dediny Privarovkou.

Kyčory

Táto osada sa nachádza v prieplave medzi Veľkou a Malou Lipnicou. Zo všetkých strán je obkolesená kopcami. Dnes už nikto nevie, odkiaľ sem prišli prví osadníci. Snáď to boli polovníci, ktorých sem zlákalo množstvo lesnej zveri. Postavili si tu prvé koliby. Neskôr začali siať ovos, ktorý pri žatve viazali do malých snopov a volali ich kicokami. Podľa nich dostala obec názov Kyčory.

Pekelník

Názov obce, ktorú založili majitelia hradu Orava Thurzovci, pochádza od potoka Pekelník (Pekelník) - zlostaň, zlý človek, obyvateľ pekla, v prenesenom zmysle planý kraj, peklo. Keďže potok tiekol cez neúrodné polia s množstvom močárisk, bahnísk a rašelinísk, ktoré často dymili a pripomínali peklo, asi preto obec dostala názov Pekelník. V chotári Brezy je tiež Pekelný vršok, ktorého názov je doložený začiatkom 17. storočia.

Chyžné

Názov obce pochádza od Chyžného potoka. Chyžy, chyžný znamená bystrý, vrtký, prudko plynúci potok, bystrinu. Toto pomenovanie sa spomína po prvýkrát už pri vytyčovaní hraníc Jablonky v roku 1575. Historickým symbolom obce je postava Svätej Anny - patronky kostola a farnosti, nachádzajúca sa na rytine pečate z roku 1792, ktorá sa zachovala v Oravskom múzeu v Oravskom Podzámku. Obec bola založená ako posledná na hornej Orave.

Sprac.: PETER KOLLÁRIK

Ne prešlo veľa času od hrozných teroristických útokov na New York, keď Ameriku a takmer celý svet obletela nová vlna strachu. Príčinou poplachu je nenápadný biely prások, ktorý neznámi páchatelia posielajú poštou významným osobnostiam a inštitúciám. Zistilo sa, že ide o nebezpečnú baktériu antraxu - sneti slezinnej (Bacillus anthracis), známu v Poľsku pod názvom wäglik.

Čo je antrax?

Bacillus anthracis bol do 30. rokov 20. storočia rozšírený po celom svete. Vyvoláva ochorenie u zvierat a pri náhodnom prenose i u človeka. Po zavedení očkovania vo veterinárnej praxi sa jej výskyt podstatne obmedzil, a to najmä na teplé oblasti s rozšíreným pastierstvom (Afrika, stredná Ázia, južná Amerika). Antrax sa v postihnutých oblastiach sveta vyskytuje najmä u bylinozravcov, a to domácich zvierat (dobytok, ovce, kozy), ako aj u divej zveri (srny, jeleny, zajace, slony, bizóny, žirafy). Mäsožravé zvieratá a vtáci sú relativne odolní. Zvieratá sa väčšinou nakazia pri pasení. Z nakazených zvierat sa dostávajú spóry späť do pôdy, kde môžu žiť desiatky rokov. Baktéria antraxu je smrteľne nebezpečná. Najčastejším spôsobom nákazy je vdýchnutie, konzumácia kontaminovaných potravín a dotyk kože nakazeného zvera. Inkubačná lehota trvá 1-6 dní. Nebezpečná pre človeka je plučná forma ochorenia, ktorá vzniká po vdýchnutí antraxu. Prejavuje sa horúčkami a krvácaním, pričom smrť môže nastáť do 24-36 h. Ak sa baktéria dostane do tela potravinami, človek trpí hnačkami a krváca do črev. Pri kožnom ochoreni sa obvykle objaví rana, ktorá sčernie. Kožný antrax sa však môže prejaviť aj hrčou na hlave, ruke, pleci. Baktéria môže v ľudskom tele napadnúť rôzne orgány.

Antrax alebo snet' slezinnú prvýkrát použili ako biologickú zbraň Japonci v druhej svetovej vojne na okupovanom území Číny. Táto baktéria má podlhovastý tvar bunky a patrí k sporulujúcim baktériam. To znamená, že za nedostatku živín sa táto baktéria mení na pokojové štadium, tzv. spór. Proces sporulácie je veľmi zložitý a nie je ešte na molekulovej úrovni dostatočne objasnený. No vieme, že bunka sa pri ňom zbaví veľkého množstva vody, dokonca DNA takejto spóry zmení svoju štruktúru a z dobre známej dvojzávitnice akoby vypudila molekuly vody a zvinula sa tesnejšie. Takejto konformáciu sa hovorí konformácia A na rozdiel od konformácie B, ktorá je prítomná vo všetkých bunkách za normálneho stavu. Kmene antraxu používané vo vojenskom výskume, boli zámerne upravované. Takýto vojenský antrax je preto odolný voči širokému spektru antibiotík a priebeh ochorenia je oveľa dramatickejší a rýchlejší ako pri kmeni získanom z prírody. Veľmi jednoduchými procedúrami možno totiž do buniek antraxu vložiť plazmid s odolnosťou voči celej škále antibiotík a umelým posilnením génov produkujúcich toxíny a génon virulencie možno skrátiť priebeh ochorenia až na polovicu. Kultivácia tohto mikroorganizmu je veľmi ľahká a spóry možno skladovať prakticky neobmedzenú dobu.

Vlna bioteroristických poplachov akoby zatienila skutočnosť, že prirodzene sa vyskytujúcou sneťou slezinnou (antraxom) sa každý rok infikuje asi 2000 ľudí. Táto choroba sa šíri najmä medzi ľuďmi, ktorí pracujú v kontakte so zvieratami. Svet má dve antraxové pásma. Jedno sa začína v Španielsku, ktoré je hlavným európskym zdrojom tejto choroby a cez oblasť Stredomoria sa tiahne na východ do strednej Ázie. Prechádza aj cez Maďarsko a Rumunsko. Krajinou s veľkým výskytom antraxu je Turecko, kde sa podľa údajov Svetovej zdravotníckej organizácie ročne objaví asi 40 prípadov tejto choroby. Druhé pásma leží južnejšie. Tiahne sa okolo celej zemegule na sever od rovníka. Prechádza cez Peru, subsaharskú Afriku do Kambodže a Vietnamu. Svetový výskyt antraxu

však v dôsledku kampaní na vykorenenie tejto infekcie zo stád za posledných sto rokov sústavne klesá. Pred sto rokmi sa vyskytlo niekoľko stotisíc prípadov antraxu za rok a stovky úmrtí. Jednu z najväčších „epidémií“ tejto choroby v 20. storočí zažilo dnešné Zimbabwe, kde koncom 70. rokov prestali očkovať zvieratá. Do konca občianskej vojny ochorelo na sneť slezinnú 10 000 ľudí, kých v predchádzajúcich rokoch sa tam ročne vyskytovalo len okolo desať prípadov antraxu.

Kto posielala smrť?

Americké spravodajské služby zatiaľ nemajú odpoveď na otázku, kto šíri poštou baktérie antraxu, ktoré do polovice novembra usmrtili štyroch a nakazili mnoho ďalších ľudí. Dokonca sa nepodarilo určiť ani to, či útok prišiel zo zahraničia, alebo z domácej pôdy. Odkaľ teda prichádzajú obálky so smrťou? Objavujú sa prvé stopy a spekulácie, ale stále sa nevie, či ich spôsobili teroristi z organizácie Usámu bin Ládina. Prvé testy doká-

zali, že spóry antraxu z Floridy a z newyorskéj televízie NBC pochádzajú z rovnakého kmeňa. Obálky pre senátora Daschla aj pre NBC poslal zrejme ten istý človek - z pošty neďaleko Trentonu v New Jersey. Písma na oboch listoch je rovnaké a agentúra AP získala vyjadrenie jedného člena administratívy, ktorý prezradil, že obidva listy obsahovali správu: „Smrť Amerike. Smrť Izraelu. Alah je veľký.“ Všetky tri listy boli odoslané približne v rovnakom čase - do ústredia American Media Inc. na Floride dorazili 19. septembra, kedy listy pre Daschla a televízneho novinára Brokawa z NBC boli poslané 18. septembra. V prípade senátora Daschla otvorená obálka nakazila 30 ľudí v miestnosti. Látku totiž niekto pripravil tak, aby sa rýchlo šírila vzduchom - čo je veľmi tăžké. Na Floride a v NBC sa nakazilo len zopár ľudí, ktorí obálku držali v rukách. Zásielky majú jasné ciele - médiá a politikov - a sú presne načasované, aby vytvárali dojem rýchlo sa šíriacej hrozby. Stále nie je vylúčené, že za všetkým stojia domáci, americkí teroristi. Americký Federálny úrad pre vyšetrovanie (FBI) nevylučuje spojitosť antraxových útokov so saudskoarabským teroristom Usámom bin Ládinom, aj keď je stále silnejšie presvedčený, že za rozosielaním poštových zásielok so smrteľnými baktériami antraxu sú zodpovední nemoslimskí občania USA. Do boja proti bioterorizmu sú angažované všetky možné sily. Napriek tomu americký denník The New York Times priniesol správu, podľa ktorej americké úrady urobili pri reakcii na bioteroristické útoky niekoľko vážnych chýb. Jednou z nich bola napríklad skutočnosť, že FBI súhlasil so žiadostou Univerzity v Iowe zničiť z bezpečnostných dôvodov 70 rokov staré antraxové kmene, o ktorých sú vedci presvedčení, že mohli obsahovať genetické informácie dôležité pre vyšetrovanie prípadu.

Treba sa báť?

Obálky s bielym práškom sa množia po celej zemeguli. Na európskom kontinente však analýzy doteraz ani raz nedokázali v nich prítomnosť antraxu. Aj keď rozosielanie podobných zásielok je zatiaľ len nevydarený žartom, netreba ho podceňovať. Mimo Spojených štátov sa antrax v zásielkach objavil o.i. v Keni a na Bahamských ostrovoch. Niekoľko stoviek podozrivých zásielok sa objavilo aj v Poľsku a na Slovensku. Ľudia, ktorí v pošte nájdú podobnú obálku, by mali čím skôr zavolať políciu. Po zásielku prídu špecializované jednotky civilnej ochrany alebo požiarinci. Každá obálka, aj negatívna, prispieva k terorizácii adresátov. Odosielateľ takejto obálky a jeho sympatizanti sú v podstate teroristi. Zaistenie a preskúmanie každej zásielky stojí štát množstvo peňazí, je preto otázne, či ešte budú peniaze na testovanie, ak sa antrax skutočne objaví. (jb)

SVET SA BOJÍ ANTRAXU

PRÚTIKÁR Z VEĽKEJ LIPNICE

Predstavy o čarovnej moci prútikov sa dodnes zachovali hlavne v ľudových rozprávkach, v ktorých čarodejný prútik ukazuje cestu, otvára bralo, zem, mení ľudí na zvieratá a podobne. Menej sa už vie, že prútik, ktorý má tvar vidlice, slúži na hľadanie vody, čo robili už rímski studniari. Ostatne prút bol znakom nymfy prameňov. V strednej Európe sa prútikárstvo, čiže používanie prútov na hľadanie podzemných prameňov a ložísk kovov, začalo vo väčšom rozsahu v 14.-15. stor. Prútik, označovaný latinským názvom virgula, mohol byť jednoduchý alebo vidlicovitý s dĺžkou ramien 40-50 cm. Prúty boli pôvodne z jelše, vrby a neskôr z liesky. Používala sa tiež medená virgula. Na Orave sa prútikárstvu venuje mnoho osôb, v tom krajan Ján BORYŠ z Veľkej Lipnice-Murovanice, ktorý sa ním zaoberá už 40 rokov.

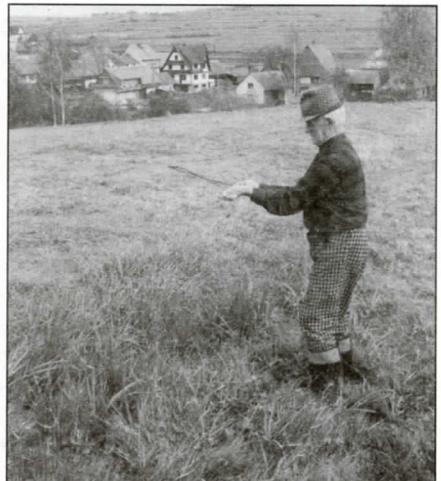
Človek s prútikom

- Prútikárstvu, - hovorí J. Boryš, - som sa priučil v 60. rokoch od prelátka Jóniaka z Jablonky, ktorý v tom čase hľadal vodu v Jablonke a vo Veľkej Lipnici. On však používal akési ihlica z medeného drôtu a dokonca zlatý prsteň, ktorý mal uviazaný na nitke. Na mieste podzemného žriedla sa prsteň začal otáčať a ukazovať, kde je voda a ihlica sa vyhýnala smerom nadol. Ja som vtedy pracoval v gminnom úrade ako vedúci 20-člennej stavebnej brigády. Stavali a opravovali sme školy a kopali sme obecné a súkromné studne. V Jablonke sme napríklad stavali materskú školu a pracovali sme tiež na výstavbe základných škôl v Chyžnom, Skočíkoch a Malej Lipnici. Kedže pred začiatím každej stavby bolo treba zistiť, kde sa nachádzajú vodné žily, aby sa nezačalo stavať na nich, veľmi sa mi zíšla moja znalosť prútikárstva.

Poznamenajme, že J. Boryš nielen hľadal podzemné zdroje vody, ale aj kopal studne. Dnes, keď má 72-rokov, sa venuje už len hľadaniu vody.

J. Boryš si pripravuje prútik...

... a s ním hľadá vodu

- Vodu hľadám pomocou prútika, - hovorí, - ktorý si odrezem z divej jablone. Zistil som totiž, že jej drevo sa na tieto účely hodí najlepšie. Prútik má tvar písma Y. Počas hľadania treba držať ramená rozvidlenej rázsošky medzi prostredníkom a prsteníkom oboch vystretych rúk, aby bol prútik vo vodorovnej polohe. Tam, kde sa nachádza podzemné žriedlo vody, začína rúčka vidlice výrazne kmitať vo vertikálnom smere.

Svoje prútikárske umenie mi onedlho predvedol aj v praxi. Nedaleko svojho domu si zo stromu divej jablone odrezal konárik, z ktorého obrezal lístky a išli sme na veľkú lúku na okraji obce. Najskôr sa nič nedialo, prútik bol vo vodorovnej polohe. Po chvíli som však nechcel veriť vlastným očiam. Na jednom mieste začal kmitať tak, že sa zdalo, akoby chcel prútikárovi vykrútiť prsty. Ten istý jav sa opakoval na viacerých miestach lúky. Keďže som zrejme vyzeral prekvapený a stále som neveriaci krútil hlavou, prútikár ma zaviedol k studni. Prútik, dovtedy nehybný, akoby „vycítil“ vodu a začal kmitať, akoby bol živý. Presvedčil som sa, že prútikárstvu treba veriť.

- Na tých miestach, - pokračuje J. Boryš, - kde sme boli pred chvíľou, musí byť viacero podzemných prameňov vody. Som presvedčený, že by sme ju našli už v hĺbke 4-5 metrov. Vo Veľkej Lipnici som už našiel vodu aj v hĺbke 3 metrov.

Okrem prútika slúži J. Boryšovi na hľadanie vody aj vynikajúca znalosť prírody, najmä rastlín. Vyhladáva určitý druh trávy, ktorá zvykle rastie nad vodnou žilou, takže aj ona, podobne ako prútik, neomylnie určuje miesto s podzemným prameňom. Čo však vtedy, keď si ľudia pred postavením domu nezavolali prútikára a až neskôr zistili, že ich dom je postavený nad silným podzemným žriedlom vody?

- Takáto situácia sa stala už viackrát, - hovorí, - čo iste nie je najšťastnejšie pre ľudí, ktorí bývajú v takomto dome. Aj na to je však rada, treba si však dom ináč zariadiť. Nad vodnou žilou by totiž nemala byť spálňa, ale povedzme kuchyňa.

S úspešným hľadaním vody a prútikárstvom súvisí aj niekoľko príbehov, ktoré sa stali počas hľadania vody.

- Bolo to pred mnohými rokmi v Jablonke, - spomína, - kde jednému hospodárovi na jeho 2-hektárovom poli vykopali až 3 studne, každú do hĺbky 18 metrov. Žiaľ, ani v jednej nebolo voda. Po čase si gazda spomenul na mňa a zavolal ma, aby som pomohol nájsť vodu. Hoci som pochodoval niekoľkokrát celé pole, prútik nikde nereagoval. Podvečer sa do toho spustil lejak a začala silná búrka, takže sme sa museli schovať pod strechu. Rozmyšľal som čo robiť, keď vtom začal prútik, ktorý som držal v ruke, silne vibrovať. Vedel som,

Aj s pomocou rastliny sa dá nájsť podzemný prameň

Na stavbe novej lipnickej studne

že na tomto mieste sa nachádza podzemný prameň. Hospodár mi nechcel veriť a na druhý deň zavolał prútikára Motyku z Chyžného, ktorý hľadal užho vodu predtým. Ten potvrdil môj objav, takže sme začali kopat studňu. Asi meter pod povrchom bola ešte tvrdá hlina, ale keď sme kopali hlbšie, začala sa vrstva piesku. Na bohatý prameň vody sme napokon narazili v hĺbke 5 metrov. Dodnes je v nej dostatok vody.

Poznamenajme, že J. Boryš si postupne zadovážil aj kompletné studniarske náradie, ktoré používal pri kopaní studní.

Kopanie studní

- Väčšina studní pri rodinných domoch, - pokračuje J. Boryš, - má obvykle priemer 1 metra. Ja pre studňu kopem štvorcovú jamu o rozmeroch 1,8 x 1,8 metra, z ktorej sa zemina vynáša na povrch za pomocí špeciálneho výťahu. Celé zariadenie je pripojené k pevnému, ocelovému lanu, ktoré je zavesené na kladke. Vo vnútri studne sa robí drevnené debnenie, čiže šalung, do vnútra ktorého sa vkladajú krátke betónové rúry. Vyrábajú ich napr. u Magiera vo Velkej Lipnici, ale aj v Jablonke, Chyžnom, či Rogožníku. My sme ich vozili z Nedece na Spiši.

Závisle od toho, čomu má studňa slúžiť, môže mať aj širší priemer, napr. 4 metre. Kopanie jednej studne trvá štyrom chlapom aj 10 dní. Závisí to od jej hĺbky a samozrejme tvrdosti pôdy. Studniarom je najľahšie vtedy, keď pri kopaní narazia na tvrdú skalu, ale aj s tým si vedia poradiť. Za vykopanie studne však treba zaplatiť aj vtedy, keď v nej nie je voda. Vtedy prútikár hľadá nový prameň. Ján Boryš za štyri desaťročia svojej práce našiel a vykopal vyše 300 studní, vtom v Novom Targu (10), v Chyžnom (8), v Nižných Lapšoch (4), v Malej Lipnici (40), v Jablonke (80) a najviac - vyše 90 - vo Velkej Lipnici. Ako hovorí, najľahšie sa mu kopalo v Chyžnom, kde má väčšina studní hĺbku od 18 do 27 metrov. Vodu z „jeho“ studní však pijú aj v Krakove, Czarnom Dunajci, Myšleniciach, či Zakopanom. Okrem neho sa prútikárstvu a studniarstvu na Orave venuje ešte Stanislav Kulašák z Pekelníka, Stanisław Król z Harkabuza, Eduard Prilinský z Podvlnka a ďalší.

Text a foto:
PETER KOLLÁRIK

ZAUJÍMAVÁ SLOVENSKÁ VÝSTAVA

Slovenský inštitút a Veľvyslanectvo Slovenskej republiky vo Varšave v spolupráci s Nadáciou Archa Locus v SR pripravili v galérii SI v poľskom hlavnom meste zaujímavú výstavu fotografií a dokumentov z projektu medzinárodného sympózia 1999 a výstavy by rímskokatolíckeho kostola v tvaru archy v Liptovských Sliačoch na Slovensku. Na požiadanie vy ZÚ SR v PR záštitu nad podujatím prevzal J.E.

kardinál Józef Glemp, prímas Poľska, ktorý sa zúčastnil aj vernisáže výstavy a besedy so slovenskými architektmi počas podujatia. Súčasťou podujatia bola aj prezentácia videozáznamu z dokončeného kostola Najsvätejšieho srdca Ježišovho a Nepoškvrneného srdca Panny Márie v Sliačoch.

Výstavu v Slovenskom inštitúte dňa 8. 11. t.r. slávnostne otvorila veľvyslankyňa SR v PR Magda Vásáryová, ktorá označila prijatie výstavy návštěvníkmi i záujem zo strany poľského duchovenstva za ďalší významný signál rozvíjajúcej sa spolupráce medzi našimi štátmi.

J.E. kardinál Józef Glemp v príhovore k návštěvníkom ocenil posolstvo Archy, vyznal sa zo svojho vzťahu k Slovensku a pozval troch slovenských autorov a tvorcov projektu Petra Abonyiho, Vladimíra Konfála a Pavla Ruska do Vyššieho metropolitného duchovného seminára vo Varšave na prehliadku súčasných projektov sakrálnych objektov v Poľsku.

Nestáva sa často, aby zahraničné kultúrne stredisko ktoréhokoľvek štátu v poľskej metropole hostilo J.E. kardinála J. Glempe, ale prezentované hodnoty, ako výsledok spoločnej tvorby ľudí liptovského regiónu s architektmi a výtvarníkmi európskych krajín, pritiahli pozornosť najvyššieho predstaviteľa rímskokatolíckej cirkvi v Poľsku.

Vernisáže výstavy sa zúčastnilo vyše 60 záujemcov, medzi nimi aj zástupcovia novín, rozhlasu, TVP, fotoagentúry, scénografov Národného divadla i pedagógovia VŠVU vo Varšave, architekti a ďalší hostia.

H. J.

Otvorenie výstavy - v strede veľvyslankyňa SR M. Vásáryová s kardinálom J. Glemptom

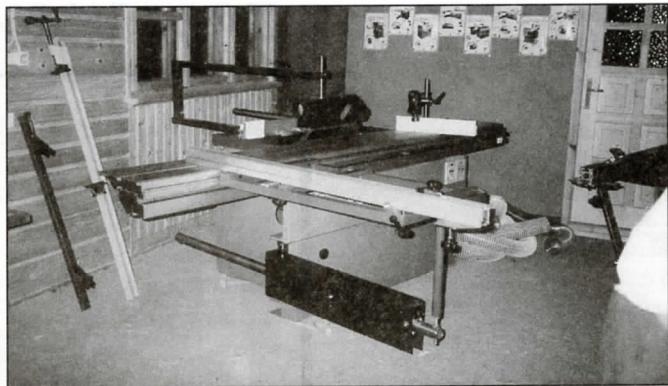
Veľvyslankyňa s prímasom počas prehliadky exponátov

Kostolík - archa v Liptovských Sliačoch

J. Petrášek v kancelárii svojej firmy

Jeden z ponúkaných strojov J. Petráška - formátovacia pila

PODNIKANIE NA DEDINE

Dnešný život na vidieku už len v máлом pripomína to, čo bolo pred päťdesiatimi rokmi či dokonca pred štvrtstoročím. Dedina čoraz viac stráca svoj dávny ráz, najmä vďaka nezadržateľnému vývoju vedy a techniky, ktorý zasiahol do života našich obcí. Na druhnej strane však veľký vplyv na dnešný život na vidieku má zlá ekonomická situácia a nerentabilnosť gazdovania. Práve z toho dôvodu sa väčšina mladých roľníkov zriekla svojho povolania a snaží sa získať nejakú ľepšie platenú prácu. Zaostalošť a bieda na dedine pred sto rokmi nútilla mnohých Spišiakov cestovať do zámoria. Dnes sice o zaostalości nemôžeme hovoriť, avšak život na dedine je rovnako ťažký a práca nerentabilná. Preto čoraz viac roľníkov necháva svoje gazdovstvá a odchádza do zahraničia za „ľahší“ chlebom. Všetci však odísť nemôžu, niekto sa musí starať o rodičovské hospodárstvo, aby nevyšli nazmar. Mnohí však už berú gazdovanie len ako vedľajšiu činnosť a skúšajú šťastie v súkromnom podnikaní. Ani to však nie je ľahký spôsob obživy, najmä ak nemajú dostatočne veľký začiatočný kapitál.

Nedať sa konkurencii

Zvlášť dobré obdobie pre súkromné podnikanie nastalo po páde totality. Samozrejme na dedinách boli obmedzenejšie možnosti ako

v mestach. Postupne pribúdalo čoraz viac súkromných obchodov s potravinami a priemyselným tovarom, ktoré úspešne konkurovali štátnejmu a družstevnému obchodom. Dnes už takmer v každej obci je niekoľko súkromných obchodíkov, takže konkurencia je čoraz väčšia. Preto obchodníci musia myslieť ako prilákať zákazníkov do svojich stánkov, veď časy, keď boli pulty prázdne a na viaceré tovary sa v obchode muselo niekoľko hodín čakať sú už dávno za nami. Dnes nie zákazníci bojujú o tovar, ale majitelia obchodov musia bojovať o zákazníkov. Preto sa obchody modernizujú, rozširuje sa sortiment tovarov a aj ceny sú diferencované. Aj v centre Vyšných Láپš má čoskoro vzniknúť veľký obchod.

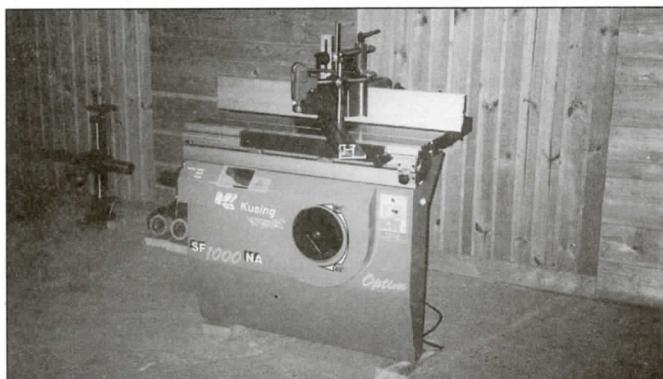
Mnohí dnes vidia budúcnosť Spiša v rozvoji turistiky, čím vznikajú ďalšie možnosti pre podnikavých ľudí. Na dedinách vyrástlo už viac penziónov, ubytovní a motelov a ľudia prispôsobujú svoje domy pre príjem turistov. Len škoda, že majiteľmi viacerých týchto zariadení sú neraz cudzí investori, ktorí odkupujú pozemky či budovy od domáceho obyvateľstva a potom z toho tahajú zisky. Je dobré, že aj gminné úrady a samosprávy sa zameriavajú na rozvoj turistiky na dedinách. Veď pre turistov vznikajú nové reštaurácie, bary a iné podniky, ktoré tiež napomáhajú rozvoj obcí a dávajú pracovné príležitosti miestnemu oby-

vateľstvu. Spomeňme trebárs autoopravovne či benzínové pumpu. Myslím si, že Spiš je pre turistov naozaj veľmi zaujímavým a atraktívnym územím, aj keď je zatiaľ málo známy. Treba mu urobiť dobrú reklamu a návštěvníkov určite začne pribúdať. Samozrejme, s tým sa musí zvýšiť aj úroveň poskytovaných služieb, aby turisti v našich obciach pobudli dlhšie.

Hľadať nové možnosti

Do podnikania sa pustili aj mnohí naši krajania na Spiši. O niektorých sme už písali, napr. o Štefanovi a Irene Kedžuchovcoch z Vyšných Láپš, ktorí sú už niekoľko rokov majiteľmi veľmi úspešnej pekárne na výrobu pečiva, koláčov a iných sladkostí, alebo o manželoch Lopatovcoch z Nedece, ktorí pre vás zaujímajú nevelký obchodík s liečivými bylinami, bylinnými čajmi, liekmi a inými prostriedkami vyrobennými na rastlinnej báze. Pred nedávnom sme tiež spomínali ďalšieho vyšnolapšanského krajania Jozefa Kriška, ktorý otvoril v obci veľký diskoklub. Takýchto príkladov je už na Spiši veľa. Tentoraz sme sa vybrali do Krempáčov za predsedom MS SSP Jánom Petráškom, ktorý sa prednedávnom pustil do podnikania. Krajan Petrášek predáva stolárske stroje. Firmu založil na jeseň minulého roka. Stroje dováža na objednávku zo Slovenska. Ako však vráví, aby sa dalo začať s podnikaním, treba mať nemalý začiatočný vklad. Naďtie podporuje ho výrobca strojov zo Slovenska.

Moderná spodná fréza

V strede Vyšných Láпš vyrastá nový obchod

- V dnešných časoch človek na dedine musí hľadať nejaké východisko, ak chce vyživiť rodinu a niečo zarobiť, - hovorí krajan Petrášek. - Firmu, popri práci na hospodárstve, môže založiť každý. Lenže viesť ju už nie je také jednoduché, ako sa zdá. Treba mať prostriedky, aby sa človek udržal. Ja so svojimi strojmi chodím po výstavách, Bol som o.i. v Krakove a Novom Targu. Zo začiatku to šlo celkom dobre, lenže teraz ľudia nemajú peniaze. Mnohí by chceli odo mňa kúpiť stroje na splátky, lenže ja za ne musím výrobcovi platiť v hotovosti, teda aj ja predávam len za hotovosť.

Slovenské stroje sa stolárom naozaj páčia. V porovnaní s inými stolárskymi strojmi predávanými v Poľskú sú aj značne lacnejšie. Ale aj tak si ich každý nemôže dovoliť kúpiť. Ich cena sa pohybuje od 7 do vyše 20 tisíc

zlotých, zavisle od druhu stroja. Napr. formátovacie píly s predrezom stojia 7 až 9,5 tisíc zlôtich, spodné frézy od 8,5 do 15,5 tisíc. Firma má vo svojej ponuke aj drahšie stroje, napr. hrúbkovacie frézy za 24 či 29 tisíc. Sú to stroje skôr pre väčšie stolárske dielne a firmy, ako pre súkromných stolárov.

- Najviac záujemcov o stroje mám koncom roka, - hovorí J. Petrášek. - Teraz trh trošku stagnuje, mnohí by si ich radi kúpili, lenže nemajú peniaze.

Stroje, ktoré ponúka J. Petrášek, vyhovujú európskym normám a sú exportované aj do iných štátov, napr. do Rakúska, Česka a Nemecka. Krajan Petrášek dúfa, že aj na poľskom trhu si získajú stálych oboberateľov, ktorí budú navštěvovali jeho firmu. Treba podotknúť, že ako sa na predsedu Miestnej skupiny SSP v Krempachoch patrí, má na

svojom podniku dvojjazyčné tabule - v poľštine a slovenčine.

Vzdelávanie je dôležité

Dnes už len máloktočí mladý Spišiak spája svojú budúcnosť s prácou na hospodárstve. Každý si hľadá lepšie vyhliadky do budúcnosti. Preto netreba podceňovať význam vzdelávania. Dnes už základná škola alebo nejaké učilište nestačí. V sade sa vyžaduje aspoň maturita. Preto sa treba usilovať, aby čo najviac mládeži z dedín študovali na vysokých školách. Veď pre naše časy je príznačný neustály rozvoj vedy a techniky. Preto sa treba neprestajne vzdelávať. Veď neroz to, čo sme vedeli včera, dnes už nestačí. Nesmieme na to zabúdať.

Text a foto: JÁN BRYJA

KRÁTKO Z ORAVY

V Zdravotnom stredisku v Malej Lipnici bola nedávno otvorená galéria Oravského centra kultúry, v ktorej sú prezentované diela oravských umelcov. Doteraz sa v galérii uskutočnili dve výstavy: obrazov tunajšího lekárnika Piotra Bilaka a fotografií Anety Pierogovej z Jablonky.

Vo Veľkej Lipnici-Murovanici ukončili práce na výstavbe kostolíka Pán Ježiš padá prvý raz pod krížom (na snímke), ktorý je nelen dôstojným miestom pobožnosti tunajších veriacich, ale aj dominantou tejto časti obce.

Počas zbierania hub sa v okolí Babej hory stratil 70-ročný Wincent W. z Veľkej Lipnice. Nešťastného a vyčerpaného hubára našli až na druhý deň po druhej strane hranice slovenskí pohraničia.

Malé súkromné autobusy začínajú aj na oravských cestách konkurovať s „normálnymi“ linkovými autobusmi PKS. Len škoda, že na svojich zastávkach ešte nemajú uverejnený čas odchodu.

V Hornej Zubrici spôsobil vodič osobného automobilu Audi dopravnú nehodu, počas ktorej sa zranili tria spolucestujúci. K zrážke s druhým automobilom došlo počas nesprávneho predbiehania.

Strecha požiarnej zbrojnice vo Veľkej Lipnici-Murovanici (na snímke) bola prednedávnom pokrytá novým, červeným plechom a celá budova vymaľovaná.

20. októbra t.r. sa v jablonskom gymnáziu konalo slávnostné otvorenie modernej športovej haly, najväčšej v gmine, ktorá sa nachádza pri ŽŠ č. 1. Po športovej hale vo Veľkej Lipnici je to druhý takýto objekt na Orave, ktorý začal slúžiť tunajším milovníkom športu.

Na malopoľskej súťaži Naše kulinárne dedičstvo obsadili Mária Tisončíková a Anna Laciaková z Chyžného druhé miesto za mimoriadne chutné oravské korbáčiky vlastnej výroby.

Pri kostole sv. Michala v Hornej Zubrici stojí pamiatková soška Nepoškvrnenej Panny

Márie (na snímke), ktorú tu v roku 1876 dal postaviť Ignác Mšal.

4. decembra 1821, t.j. pred 180. rokmi, sa v Trstenej na Orave narodil významný slovenský jazykovedec a kodifikátor spisovnej slovenčiny, univerzitný profesor Martin Hatla.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

POSVIACKA V DURŠTÍNE

V našom časopise venujeme veľa pozornosti dobrovoľným požiarnym zborom na Spiši a Orave. Nielen preto, že v nich pôsobia viacerí naši krajania a že požiarnici sú našimi ochrancami, na ktorých sa v prípade požiarneho ohrozenia môžeme vždy spoľahnúť, ale aj preto, že sú to spravidla veľmi aktívni a obetaví ľudia, vždy pripravení nezištnie pomáhať iným. Presne tak, ako to hlásia ich heslo, ktoré možno vidieť takmer na každej požiarnej zbrojnickej: *Na slávu Bohu, na pomoc blížnym.*

Platí to pre všetky požiarne zby, nielen vo veľkých obciach, ale aj v tých najmenších, ku ktorým patrí aj Durštín. V tejto maličkej spišskej obci pôsobí sice neveľký, ale dobre zaškolený a ambiciozny zbor, ktorý má už takmer storočnú tradíciu. Celá obec je naň právom hrdá.

Parádny pochod požiarnych zborov

Hrá krempašská dychovka

7. októbra t.r. sa v Durštíne uskutočnila milá slávnosť - posviacka nového, výkonného požiarnického automobilu, ktorý si tamojší zbor zadovážil v tomto roku za podpory Gminného úradu v Novom Targu. Slávnosť sa zúčastnili viacerí hostia, medzi ním vojt novotarskej gminy Jan Smarduch, predsed a podpredsed Okresnej správy dobrovoľných požiarnych zborov v Novom Targu Mieczysław Olcoń a Kazimierz Cepuch, predsed a mestsko-gminnej správy požiarnych zborov v Novom Targu Pavol Dlugi, ako aj Stanislav Barnaś z okresného veliteľstva požiarnych zborov v Novom Targu, predstaviteľ regionálnej tlače a ďalší. Spolu s nimi prišlo posviacku durštínskeho automobilu osláviť takmer desať požiarnych zborov s okolitých dedín.

Slávnosť sa začala nástupom všetkých zborov pred durštínskou zbrojnicou, odkiaľ po zoradení odpochodovali do mie-

Čestná tribúna durštínskej slávnosti

stného kostola na slávnostnú sv. omšu. Do kroku pochodujúcim zborom vyhrala krempašská dychovka pod taktovkou Jána Kalatu.

Po sv. omši sa hostia, požiarnické zby a diváci takmer z polovice obce zhromaždili pred zbrojnicou, kde sa uskutočnila oficiálna časť slávnosti. Po privítaní, vztýčení štátnej vlajky a odohraní štátnej hymny veliteľ durštínskych požiarnikov Valent Kaczmarczyk oboznámil prítormných s históriaou ich zboru. O tom však podrobnejšie neskôr. Slova sa ujali aj hostia, gratulovali Durštínčanom k peknému automobilu a priali im čo najviac úspechov.

Nasledoval hlavný bod slávnosti - posviacka automobilu. Posvätil ho miestny farár, otec Bonawentura, ktorý auto - po príslušných modlitbách - najprv pokropil kropáčom a neskôr vylial naň zo sväteničky všetku svätenú vodu, aby sa vraj, ako neskôr žartovne poznamenal, nikdy nekažilo. Krstnými automobilu boli miestny richtár Valent Horník a jeho manželka Irena, členka Gminnej rady v Novom Targu. Na ich ruky neskôr novotarský vojt oficiálne odovzdal Durštínčanom nový automobil.

Milým momentom slávnosti bol odovzdanie vyznamenaní zaslúžilým durštínskym požiarnikom. Zlatý odznak vzorného hasiča dostali: K. Bratkowski, K. Jeleń a S. Waniczek. Bronzovými odznakmi vzorných hasičov boli vyznamenaní: S. Bigos, K. Kalemza, A. Kaczmarczyk, K. Horník, A. Sowa, F. Kaczmarczyk, B. Pierchała, G. Horník, Z. Sowa, J. Sołtys. Napokon odznakmi za dlhoročnú obetavú službu v durštínskom požiarnom zbere boli vyznamenaní: za 40 rokov - W. Pitek a A. Sowa; za 30 rokov - W. Kaczmarczyk, B. Sołtys, W. Kaczmarczyk, W. Łekawski a K. Horník; za 20 rokov - S. Jeleń a F. Bizub. Vyznamenania odovzdávali predsed a podpredsed Okresnej správy dobrovoľných požiarnych zborov v N. Targu M. Olcoń a K. Cepuch.

Vyznamenávanie durštínskych požiarnikov

Na posviacke sa svätenou vodou nešetilo

Oficiálnu časť slávnosti zavŕšila prehliadka zúčastnených požiarneho zborov, ktoré v parádnom pochode prešli cez Durštin. Viedla ich, samozrejme, krempašská dychovka, ktorá svojou hrou dotvárala slávnostné ovzdušie na tomto peknom požiarnekom podujatí. No a ako sa na každú poriadnu slávnosť patrí, aj duršťinsku ukončila ľudová veselica, ktorá trvala do neskorých nočných hodín.

Pripomeňme ešte aspoň stručne niekoľko faktov z histórie Dobrovoľného požiarneho zboru v Durštine. Jej začiatky siahajú až do obdobia Rakúska-Uhorska, presnejšie do roku 1905, kedy sa niekoľko miestnych zanietencov rozhodlo založiť obecnú fajermanskú skupinu. Jej veliteľom sa stal Jozef Kaczmarczyk a predsedom miestny Žid Ebstein Spirn. Začiatky boli skromné a málo o nich vieme. Dokumentuje ich dnes len niekoľko zariadení, ktoré duršťinsky zbor starostlivo uschováva: malá ručná striekačka, dve helmy, dve sekery a signálna trúbka.

Po prvej svetovej vojne sa situácia zboru neveľa zmienila. Keďže sa nezachovali žiadne dokumenty, nedá sa o ním veľa povedať. Len z ústneho podania vieme, že zbor existoval, ba zúčastnil sa aj niekoľkých akcií v okolitých obciach. Prvým písomným dokladom je zápisnica zo zakladateľskej schôdzky dňa 11. mája 1930, ktorú viedol vtedajší oblastný náčelník M. Balara z Fridmana. Zbor bol zreorganizovaný a jeho predsedom sa stal Pavol Horník, kym veliteľom Jozef Bizub, ktorým bol až do roku 1958. Podmienky činnosti zboru boli veľmi skromné. Stačí uviesť, že za zbrojnici mu slúžila drevená šopa, v ktorej uskladňoval jedinú ručnú striekačku a trošku iného zariadenia. Až v r. 1938 kúpil zbor druhú, dvojkvyadlovú striekačku so zvláštnym vozom, ktorý dodnes stojí v duršťinskej zbrojnici. Poslednýkrát ju tunajší požiarinci použili v r. 1945 pri hasení veľkého požiaru vo Vyšných Lapšoch, ktorý vypukol počas prechodu frontu.

Na slávost' sa prišla pozriet' takmer polovica obyvateľov obce

Po druhej svetovej vojne sa začína nové obdobie v dejinách duršťinského zboru. V roku 1949 si zbor konečne kúpil prvú motorovú striekačku M-200, ktorú mohol umiestniť v neveľkej novovybudovanej zbrojnici. O osem rokov neskôr túto striekačku vymenil na výkonnejsiu DKW M-800. V roku 1960 získal zbor nové uniformy a v r. 1967 veľmi výkonnú motorovú striekačku M-800R, ktorú vlastne využíva dodnes.

Významným momentom v dejinách duršťinského zboru bol rok 1989, kedy sa za výdatnej pomoci všetkých občanov začala výstavba veľkej, modernej zbrojnice. V nej od r. 1994 už garážoval aj novokúpený požiarnický automobil značky Star. Poznamenajme, že nová zbrojnica slúži nielen požiarnikom, ale celej obci. Konajú sa v nej o.i. obecné schôdzze, svadobné hostiny a pod. Zbor, ktorý od roku 1995 má svoju zástavu, z roka na rok modernizoval svoje vybavenie. Medzičinným od r. 1999 má k dispozícii

Vojtěch Smarduch odovzdáva Durštinčanom kľúče od automobilu

Nastúpené zbyty počas oficiálnej časti slávnosti

rádiotelefón, vlane sa obohatil o ďalšiu výkonnú striekačku, potom o nové bojové úbory a vychádzkové uniformy, no a nakočnie o moderný požiarnický automobil - pýchu duršťinského zboru, ktorého posviacka sa konala práve 7. októbra t.r.

O kvalite duršťinského zboru však svedčí nielen jeho vybavenie, ale aj, a možno predovšetkým, obetaví, znamenite zaškolení požiarinci a ich šikovní a iniciatívni velitelia. Spomeňme ich. V rokoch 1958-62 bol veliteľom Martin Kaczmarczyk, potom do r. 1982 Jan Jeleň, v rokoch 1982-89 Valent Kaczmarczyk, v rokoch 1989-93 František Kaczmarczyk a po ňom až dodnes Valent Kaczmarczyk. Predsedami zboru boli: v rokoch 1958-62 Jozef Pitek, v rokoch 1962-96 Valent Horník a od roku 1996 dodnes Ján Jeleň.

Text a foto: JÁN ŠPERNOGA

Doručili mi ju na Silvestra popoludní. Bol to vlastne oneskorený vianočný darček mojej pratey, ktorú som v živote ešte nevidel. Musím sa otvorené priznať, že to nebolo pre mňa nijaké milé prekvapenie, skôr naopak. Pretože hus - o ktorú tu práve šlo - vôbec nezodpovedala mojim predstavám o tradičnom vianočnom mäse. A tobôž, keď toto mäso zo záhadných príčin ešte žilo. Možno, že teta vychádzala z veľmi správnej logiky, že žívá hus je dlhšie čerstvá než zabítá. Nemohla, pravda, predpokladať, že mi s ňou spôsobí veľa nepríjemných chvíľ. Najdôležitejším predpokladom totiž, aby sa z husi stala husacina, bolo dostať ju na druhý svet. O spôsobe, ako to urobiť, som nemal ani najmenšiu predstavu, odhliadnuc od toho, že mi bol pohľad na krv neznesiteľný. Na druhej strane však nepričádzalo vôbec do úvahy, že by som sa mal celé dni deliť o svoju izbu so živou husou.

ROLF PESTER SILVESTROVSKÁ HUS

Začal som uvažovať, až som prišiel k záveru: hus treba bezpodmienečne odsťriňať. Najjednoduchšie by bolo zaniest' ju másiarovi. Ale másiar má už dnes, pochopiteľne, zatvorené. Uvažoval som ďalej. V dome okrem dvoch slobodných mládencov, ktorých som dobre poznal, býval už len profesor - chirurg.

To je ono, to by bolo riešenie! Chirurg má predsa dočinenia nielen s krvou, ale aj s nožom.

Vyšiel som teda na druhé poschodie. Zazvonil som. Prišiel mi otvoriť sám pán profesor. Najprv som mu v rýchlosť zaželal príjemný silvestrovský večer a potom som predostrel svoju skrúšenú žiadosť. Pán profesor ma počúval a jeho ohromenie očividne rástlo, až prešlo do zreteľného rozhorčenia.

„Keď som dobre rozumel,“ povedal, „voláte mňa, univerzitného profesora, známeho chirurga, aby som vám zabil hus? Takáto nehoráznosť sa mi ešte v živote nestala! Volat' ma kvôli husi!“

„Ja som len myslieť,“ snažil som sa veľmi skromne vysvetliť, „ja som si myslieť...“

„Kvôli husi!“ vyrazil znova zo seba rozčulene profesor chirurgie a zalapal po vzduchu.

„Príjemné sviatky,“ zamrmkal som a pratal som sa preč. Zastavil som sa na prvom poschodi pred dvermi páнов Strohbacha a Brockmeyera. Dúfal som, že u nich nájdem porozumenie a pomoc. A nemýlil som sa. Ochotne šli so mnou.

Pri drevnej klietke s husou uprostred mojej izby sme sa začali radiať.

„No,“ povedal pán Strohbach, „to je celkom jednoduché. Máte tu niekde sekuru?“

Prikývol som a odišiel som po žiadanej náradie. Pán Strohbach vzal sekuru do rúk, potažkal ju a povedal:

„Dobrá. No a ňou treba odtiať husi hlavu. Vidíte, celkom jednoduchá vec.“

„Ale prosím vás, nie tu!“ protestoval som rozhodne. „Môj koberec... pochopte predas...“

„Ale hej,“ s porozumením súhlasi pán Strohbach. „Urobte to radšej v pivnici!“

„Ja?“ spýtal som sa nechápavo. „Ako to, že ja? Ved' to nedokážem. Myslel som si, že vy by ste to mohli...“

„Vylúčené,“ odvetil rozhodne pán Strohbach.

„Ani ja to nemôžem urobiť. Doteraz som nezabil ani muchu.“

„Presne ako ja,“ rýchlo sa pridal aj pán Brockmeyer, keď som zamieril svoj prosebný pohľad naňho.

Odmlčali sme sa a väzonym pohľadom sme pozorovali nič netušiacu spokojnú hus. Pán Strohbach prvý prerušil mlčanie.

„Vynára sa teda otázka,“ hovoril, „či existuje nejaký iný, menej drastický spôsob. Čo si myslíte vy, páni?“

„Musí existovať,“ zareagoval pán Brockmeyer.

„Nemohli by sme tú hus vyhodiť z treťeho poschodia na vydláždenú ulicu? Možno by sa jej pri tom zlomili väzy.“

„Možno hej, možno nie,“ namietal pán Strohbach. „Okrem toho, nie som si celkom istý, či má hus väzy. Ale aj tak nie som za tento spôsob.“

Teraz som sa prihlásil o slovo ja.

„Čo by sa stalo, páni, keby sme ju utrávili? Napríklad svietiplynom? To by bola podľa mňa najbezbolestenejšia a najrýchlejšia smrť.“

„Vy ste sa zblazneli,“ vykríkol pán Strohbach zhrozeny. „A čo by bolo s nami?! My sa tu máme otráviť s ňou, len tak zo sympatie k nej?“

Omlčal som sa. Vzápäť však vyšiel pán Brockmeyer s novým návrhom.

„Mohli by sme ju nechat' zomrieť od hladu. Jednoducho jej nedat' nič žrat'.“

„Ach,“ povedal pán Strohbach ironicky,“ myslíte si, že to by sme ju ešte dnes videli padnúť od hladu? Obávam sa, že by sme mohli na to čakať do Veľkej noci, nehpadiac na to, že by z nej zostala len úbohá kostrička. To teda nie, páni! Potom som skôr za to, aby sme ju utopili.“

„Hm,“ povedal som prekvapene. „To nie je zlá myšlienka. Mohlo by sa to urobiť vedľa v parku v jazere. Ale čo, ak vie plávať?“

„Prečo v parku?“ čudoval sa pán Strohbach. „Urobíme to oveľa jednoduchšie. Načupstíme v kúpeľni do vane vodu a bude me ju držať pod hladinou dotiaľ, kým bude javiť známky života.“

„To je skvelé,“ zvolali sme nadšene a okamžite sme začali realizovať túto genialnu myšlienku. Kým som napúšťal vodu do vane, moji dvaja známi vybrali spoľčnými silami hus z klietky a priniesli ju do kúpeľne. Až potiaľ prebiehalo všetko hladko, ako sme predpokladali.

Čo sa však udialo potom, to už nemalo nič spoločné s našimi predstavami. Keď sme ponorili dobre zviazanú (aspôň podľa našej mienky) hus do vane, voda sa možutne zdvihla a akoby desiatimi fontánami chrlila na všetky strany. Všetci traja premočení do nitky sme bleskúryčle opúšťali bojové pole. Vo dverách sme sa zrazili s ďalšou osobou a keď sme si poutierali tvár, najmä oči, zistili sme, že máme čest' s veľmi milým, šarmantným stvorením, v danej situácii však nie veľmi vítaným.

„Moja snúbenica,“ oznámil som. Obaja premoknutí muži sa uklonili.

„Mohol by si mi vysvetliť, čo sa to tu deje?“ obrátila sa na mňa. Vysvetľoval som, ako mi to moje momentálne možnosti dovoľovali. Snúbenica ma mlčky vypočula a celkom stručne povedala: „Nôž!“ Prinesol som ho. Vyzliekla si kabát, vyhrnula

Malé bicie hodiny práve odbijali šiestu, keď zaznel prenikavý výkrik a lomoz. Štyri dámy, ktoré práve hrali bridž, odhodili karty a vrhli sa k dverám.

- Panebože! - Bessy Douglasová vyvalovala oči na t'ažké telo pani Sharpovej, ktoré ležalo vedľa drevenej madony na podeste úzkeho schodišťa na povalu. Klíakla si vedľa nej.

- Ublížili ste si? Počujete ma, pani Sharpová? - Bessy rozrušene pozerala okolo seba. - Okamžite sem musí prísť jej manžel... a lekár! - zvolala.

Mala slzy v očiach a kýchla si. Asi z nervozity...

William Sharp bol práve vo svojom obchode so starožitnosťami, keď tam zatelefonovala jeho podnájomníčka, Bessy Douglasová, že jeho žena je mŕtva.

- Nech šľak trafí do schodišť! - zakliaal a v jeho hlase bolo poznat' zúfalstvo. - Vždy som to hovoril. Je také strmé, také nebezpečné! Prečo nezniesla sochu zo povaly slečna Hudsonová? Ved' zákažník si má prísť pre madonu až zajtra! - rozčul'oval sa, ale hned' si spomenul, že slečna Hudsonová, jeho predavačka, si dnes vzala voľno.

Pani Douglasová, ktorá bola tiež vdovou, mu doma uvarila čaj. Bol rozrušený, no musel nehodu označiť policii. Policajný lekár potvrdil pôvodnú diagnózu. Jeho žena si naozaj zlomila väzy. Aj hlavnému inšpektorovi pripadalo absurdné myslieť si, že by to mohla byť vražda.

rukávy na šatách a vyhlásila: „Nechajte ma teraz samu!“

„Preboha!“ zvolal som zúfalo. „Snáď nechceš...“

A už bola v kúpeľni. Pozreli sme sa vyfukane na seba.

„To je jasná samovražda,“ skonštatoval pán Strohbach. „Pri takejto divej husi!“

Načúvali sme s tlčúcim srdcom. Vtom sa otvorili dvere a objavila sa v nich moja sníbenica. V ľavej ruke nôž, v pravej zabitá hus. Pozrela sa na pána Strohbacha, pána Brockmeyera a napokon na mňa. S pohľadom, v ktorom netajila pohľadanie, odišla do kuchyne.

(Domová pokladnica 1974)

Pani Douglasová a Kate Hudsonová sa po pohrebe začali správať akosi zvláštne. Staršej sa zasa rozčerveneli sivé vlasy a jej prenikavý parfém sa šíril schodišťom ako dymovnica. Kate nosila rozpustené blond vlasy a obliekala si väčšinou priesvitné blúzky. Pre úbohého pána Sharpa varila čaj, a keďže pani Douglasová jej v tom nemohla zabrániť, začala byť ostražitá. Starožitník pomaly opäť vnímal pôvaby života, či - lepšie povedané - Katiných tvarov.

Raz, keď sa skoro ráno pani Douglasová zrazila na prízemí s Kate, ktorá mala na sebe len tenkú nočnú košielku, malo to nečakané následky. Pohoršená

MARIE-LUISE GABRIELOVÁ SCHODY NA ONEN SUET

vdova totiž ľahko uhádla, v ktorej posteli pekná Kate ležala.

Odtedy sa začala šíriť klebeta, že so smrťou pani Sharpovej nebolo niečo v poriadku. Kate si všimla, že ľudia na ulici predstierajú, že ju nevidia a aj v Sharpovom starožitníctve zaznieval zvonček na dverách oveľa zriedkavejšie.

Bessy triumfovala. Pri najbližšej priležitosti, keď streľala nenávidenú rivalku na chodbe, povedala jej ostro:

- Som na stope páchatel'ke, slečna Hudsonová. Viem, že pani Sharpová vám vždy bola trňom v oku...

Kate sa rozplakala a utiekla do Sharpovho bytu. Sharp ju objal a povedal:

- Len pokoj, moja milá. Táto jazyčnica je tu už azda pridlho.

O tri dni zaujala istého staršieho pána madona, ktorú v obchode vyhrala z kúta spomedzi iných predmetov. Bola to práve tá soška, ktorú pani Sharpová niesla z povaly, keď sa jej stala nehoda. Mala poškodenú drevenú korunu, ale zákažník poznal, že dielo má veľkú hodnotu. Opatrne vzal sošku do rúk a prezeral si ju zo všetkých strán. Vtom však silno kýchol. Namosúrene si pozrel uslzenými očami na ruky a uprel prísny pohl'ad na Sharpa. Vtlačil mu sošku do ruky, opäť hlasno kýchol a nahnevane zvolal:

- To sú ale hlúpe žarty! Takto sa zahrávajte s vašimi det'mi!

Bez pozdravu zabuchol za sebou dvere. Prekvapený Sharp položil sošku na písací stôl. Keď však vzal zväčšovacie sklo a začal ju skúmať, rozbúhalo sa mu srdce...

Ešte v ten večer šiel na povalu, no v polovici schodov zostal stát.

- Kate, - zakriaľal. - Je už tma. Ráno daj dole toho barokového anjela! Potrebujem ho na poludnie.

Zišiel hlučne po schodoch, ale v zápatí nimi zasa ticho vyšiel až celkom hore. V tme sa orientoval podľa hmatu. Skryl sa za bruchatú truhlicu.

Nemusel dlho čakať. Kroky! Dvere na povale ticho zavŕzali a lúč z baterky sa kízať po starožitných predmetoch. Ktosi sa opatrne priblížoval, zastal pri kučeravom anjelovi. Zašúšal papierom.

V tej istej chvíli Sharp vyskočil z úkrytu a pevne zdrapil ženskú ruku.

- Mysleli ste si, že vám vyjde aj táto druhá vražda, pani Douglasová? - skríkol zachrípnuto. Vytrhol jej z ruky malé vrecúško. - Sama si to vyskúšajte!

- precedil hrozivo cez zuby a drsne jej pritlačil hlavu k anjelovi. - Nadýchajte sa toho kýchacieho prášku, ktorý ste tu práve nasypali. Dali ste ho aj na madonu korunu, aby moja manželka kýchla a stratila na strmom schodišti rovnováhu! Rátali ste s tým, že keď pri svojej váhe spadne so schodov, iste sa zabije!

Pani Douglasová sa kŕčovite usilovala vyšmyknúť a zadržiavať dych. Nepodarilo sa jej to. Kýchla, až jej vyhŕkli slzy a nemohla prestať. Bolo to zároveň hrozné i komické.

- Čo ste si mysleli? Že po manželkinej smrti dám vám prednosť pred Kate?

Na podeste ich čakali Kate Hudsonová a hlavný inšpektor, ktorému Sharp vopred dal vediet. Bessy s upukanými očami a červeným nosom sa pozerala na svojho milovaného obchodníka so starožitnosťami.

- Myslela som si, že ma... och, pán Sharp... Ach! Ach!

- Vo vašom veku má rozdiel pohľavia len gramatický význam, - zamrmal hlavný inšpektor a odviedol pani Douglasovú do policajného auta.

(Domová pokladnica 1986)

MINISTER SR VYSVETĽUJE

Bratislava 24. október 2001

Vážený pán Molitoris, dakujem Vám za list, v ktorom informujete o udeľovaní víz zahraničným Slovákom študujúcim v Slovenskej republike.

Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky požiadalo v uvedenej záležitosti o stanovisko vecné Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Z predmetného vyjadrenia vyplýva, že v súlade s platnou právnou úpravou stanovenou Zákonom č. 70/1997 Z.z. o zahraničných Slovácoch a Zákonom č. 73/1995 Z.z. o pobytu cudzincov na území Slovenskej republiky, občania Poľskej republiky, držitelia preukazu zahraničného Slováka, ktorí sa zdržujú na území Slovenskej republiky za účelom štúdia, nepotrebuju pre vstup a dlhodobý pobyt v Slovenskej republike slovenské víza.

Všetky útvary cudzineckej polície v Slovenskej republike sú oboznámené s relevantnými predpismi v tejto oblasti a s ich uplatňovaním v praxi. Informácie o tom, že niektorý z útvarov cudzineckej polície nepostupuje v prípade dlhodobých pobytov zahraničných Slovákov poľskej štátnej príslušnosti v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, je potrebné predložiť Úradu hranicnej a cudzineckej polície Prezidia policajného zboru (adresa: Budyšínska 2/a, 812 72 Bratislava).

Verím, že všetky záležitosti týkajúce sa predmetnej problematiky sa podarí vyriešiť v čo nakratšom čase.

S pozdravom

EDUARD KUKAN
minister zahraničných vecí SR

ZO ZASADANIA ÚV SSP

21. októbra t.r. sa malo uskutočniť plenárne zasadanie Ústredného výboru nášho spolku. Keďže však na ňom chýbalo kvórum, účastníci zasadania prediskutovali sice všetky plánované otázky, aj keď nemohli prijať záväzné uznesenia.

Zasadanie otvoril predseda SSP prof. Jozef Čongva, po čom si prítomní členovia ÚV vypočuli správu o činnosti Spolku v tomto roku, ktorú predstavil tajomník ÚV SSP Ludomír

Molitoris. Vyplývalo z nej o.i., že aj keď prvé prostriedky z Ministerstva kultúry a národného dedičstva dostal Spolok až koncom prvého polroka, snažil sa od začiatku realizovať všetky úlohy, schválené v pláne práce SSP na tento rok. Medziiným uskutočnil všetky plánované podujatia: fašiangy-ostatki v Krempachoch, recitačnú súťaž v Kacvíne, kultúrne podujatie pre krajanské deti na Spiši a Orave, Dni slovenskej kultúry v Jablonke, Krempachoch, Vyšných Lapšoch a v Nedeci-Zámu, no a prehliadku krajanských dychoviek. Okrem toho ÚV usporiadal v Galérii slovenského umenia v sídle Spolku dve výstavy slovenských výtvarníkov, ako aj niekoľko zájazdov na Slovensko pre deti a mládež a zabezpečil účasť takmer štyridsať jedenácti delegácie krajanov na Matičnom svetovom festivale slovenskej mládeže v Michalovciach. V investičnej oblasti o.i. uskutočnil nevyhnutné práce pri spevnení základov krajanskej klubovne vo Vyšných Lapšoch a postavil strechu na stavbe Domu slovenskej kultúry v Kacvíne. Žiaľ pre nedostatok finančných prostriedkov sa nepodarilo túto stavbu ukončiť v hrubom stave.

Ked' ide o prípravy k XI. zjazdu nášho Spolku sa o.i. konštatovalo, že zjazd sa bude môcť uskutočniť najskôr v prvom štvrtroku budúceho roka, keďže sa ešte neskončila volebná kampaň na Spiši. V tomto kontexte účastníci zasadania navrhovali dokončiť všetky volebné schôdzky MS na Spiši a volby Obvodného výboru na Orave do konca tohto roka, kym volby OV SSP na Spiši na začiatku roka 2002. Takže čaká nás pred zjazdom ešte veľa práce.

J. Š.

HUBA BEZ HRANÍC

26. októbra t.r. sa v rámci projektu Hudba bez hraníc v srdci Európy konal v Krakove medzinárodný komorný koncert súčasnej klasickej hudby, ktorý usporiadal Spolok Slovákov v Poľsku a Občianske združenie za duchovný, kultúrny, sociálny rozvoj a spoluprácu z Pezinka. Podujatie finančne podporil Medzinárodný Vyšehradský fond a Ministerstvo kultúry SR.

Mladí hudobníci zo Slovenska, Čiech a Maďarska na krakovskej scéne

Na koncert prišli stovky milovníkov hudby

Hudba bez hraníc v srdci Európy je medzinárodným otvoreným fórom pre mladých hudobných skladateľov a interpretov súčasnej vážnej hudby vo veku od 18 do 33 rokov. V tomto roku sa konal už tretí ročník tohto projektu. V minulých dvoch rokoch sa ho zúčastnilo vyše 100 mladých skladateľov a interpretov zo 14 európskych krajín, uskutočnilo sa 12 medzinárodných koncertov a celý rad sprievodných podujatí - workshopov, seminárov, prezentácií, tlačových besied. V októbri t.r. sa okrem Krakova konal koncert v Bratislave. V roku 2002 sa koncerty majú uskutočniť v Budapešti, Prahe a Viedni. V rámci tohto nekomerčného projektu majú mladí hudobní skladatelia a interpreti možnosť nielen prezentovať svoje hudobné diela a interpretačné umenie v medzinárodných komorných zoskupeniach, ale aj nadviazať nové kontakty a rozvinúť tvorivú spoluprácu na medzinárodnej úrovni. Tým sa pre nich otvára tvorivý priestor na naštudovanie a uvedenie najnovších diel na medzinárodné koncertné pódiá, porovnanie svojej tvorby s tvorbou kolegov z iných krajín a tvorivú výmenu názorov na súčasnú novú hudbu a jej smerovanie atď.

V rámci krakovského koncertu sa miestnemu publiku predstavili mladí umelci zo Slovenska, Čiech a Maďarska. Koncert sledoval aj predseda SSP J. Čongva, tajomník ÚV SSP L. Molitoris, šéfredaktor Života J. Šternog, predseda krakovského oddelenia Zväzu poľských skladateľov J. Stankiewicz a ďalší. Všetci umelci sa snažili ukázať čo najlepšej stránky. Publiku sa najviac páčila hra na klarinete Mateja Kozuba zo Slovenska a virtuózna hra na flautu Češky Moniky Štreitovej-Popelárovej.

Text a foto: JÁN BRYJA

HONORÁRNY KONZULÁT SR V RZESZOWE

V októbri t.r. bol v Rzeszowe otvorený druhý honorárny konzulát Slovenskej republiky v Poľsku (prvý pôsobí od r. 1999 v Poznani). Honorárnym konzulom SR v Rzeszowe bol menovaný miestny podnikateľ Adam Góral, ktorý je súčasne viceprezidentom Podkarpatského klubu podnikateľov.

Nový honorárny konzul A. Góral (v strede) vedľa veľvyslankyň SR M. Vásáryovej

Konzulský patent A. Góralovi odovzdala iniciátorka zriadenia tohto honorárneho konzulátu, veľvyslankyňa SR Magda Vásáryová. Slávnostného otvorenia sa o.i. zúčastnili aj vicemarsalek Sejmu PR Stanisław Zajac, podkarpatský vojvoda Zbigniew Sieczkos, maršalek Sejmiku Bogdan Rzonca, primátor Rzeszowa Andrzej Szlachta, zástupcovia MZV PR Józef Kamiński a MZV SR Ivan Sebiř, predstaviteľia cirkvi, ako aj Prešovskej a Rzeszowskej univerzity.

V rámci Slovenského dňa v Rzeszove bola v mestskej radnici otvorená výstava pod názvom Možnosti papiera, okrem toho tam prebehol aj turistický workshop, v miestnom divadle Maska vystúpilo pre deti bábkové divadlo A. Anderleho z Banskej Bystrice a vo večerných hodinách sa v hoteli Prezident konal koncert známeho Trávníčkovho kvarteta z Banskej Bystrice. (MD)

Slovenskí študenti v sídle Spolku

Anton Straka a spisovateľ Milan Lechan. Básnici recitovali svoje verše a podpisovali záujemcom básnickú zbierku Tradícia, vydanú pri priležitosti XV. výročia vzniku krakovskej Konfraternie básnikov. Zbierku vytlačil nás Spolok, ktorý na stretnutí zastupoval tajomník ÚV SSP Ludomír Molitoris a šéfredaktor Života Ján Šternog.

Z električky prešli básnici a milovníci poézie do sály Podhorského strediska filmového umenia „Wrzos,” kde sa konalo vyše 2-hodinové dojímavé poeticko-hudobné mystérium s názvom XVI. básnické dušičky. Svoje verše v intímnom prostredí recitovali o.i. J. L.-Krzysica, A. Kajtochowa, W. Kawiński, K. Szлага, B. Taborski, S. Ševčenko, J. Baran, Izabela Fajto-Leśniowska, M. Rudowicz, S. Stabro, E. Zechenter-Splawińska, A. Straka, M. Lechan a A. Andrijewski z Kyjeva, člen krakovského divadla Zwieriadlo. Vystúpila tiež známa herečka Anna Dymna, členka krakovského Starého divadla, ktorá prednesla o.i. úryvky z tvorby básnika Tadeusza Śliwiaka. Bánsne boli venované pamiatke zosnulých básnikov.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Molitoris oboznámil s dejinami a súčasnou činnosťou našej organizácie. Bratislavskí gymnaziisti (žiaci kvinty) sa už piaty rok učia poľštinu. Pozreli si aj výstavu grafik Vladimíra Gažoviča v našej galérii. Dodajme, že poľský jazyk na bratislavskom gymnáziu vyučuje krajančka Irene Malcová z Repíšk.

Text a foto: JÁN BRYJA

POHĽADNICA Z PRÁZDNIN

11. septembra sa zrútil World Trade Center... O niekoľko hodín neskôr sme na schôdzi MS SSP v Krakove komentovali túto tragédii a všetky ohrozenia spojené s letmi. Práve vtedy som už mala kúpený lístok na let z Krakova na Mallorku... Všetci boli veľmi rozrušení a hovorili, že mi budú držať palce. Prosili, aby som im po prlete okamžite zavolať, ako let dopadol. Naďťastie, napriek stresu a obavám, bol let pokojný a tak sme po niekoľkých hodinách pristáli na letisku asi 8 km od hlavného mesta ostrova Palma de Mallorka. Odtiaľ nás zaviezli do mestečka Platja da Palma, kde sme sa ubytovali v hoteli Netz stojacom pri samom mori.

Mallorka je najväčší ostrov v stredomorském súostroví Baleáry patriacom Španielsku. Má 3411 km². Od nášho hotela sa až do Palmy tiahla dlhočinná pláž a rovnobežne s ňou autostráda, ako aj 15 km dlhá promenáda, neopakovateľná palmová aleja, obklopená nespočetnými obchodíkmi, hotelmi a zábavnými podnikmi. Dalšie široké palmové korzo sa volá *Bierstrasse* a - čo naznačuje aj sám názov - je na ňom plno stolov i stoličiek a sudov s pivom a vínom. Možno tu celý deň počúvať španielske melódie a spev. V Palme sme mohli obdivovať majestátne gotické katedrálu La Seu, ktorá sa vypína nad mestom a nedalekým zálivom. Vyzerá zvlášť pôsobivo pri pohľade z mora, najmä v noci, keď sa jej vežičky, ambit a iné architektonické detaily trbliatajú v pestrofarebnom, priam rozprávkovom svetle reflektorov. Je tu aj - ako v Krakove - ozajstný stredoveký barbakán so štyrmi baštami a kamenným šiancom. O niekoľko dní sme sa autobusom vybrali na sever, kde sme navštívili mestečko Inca, stredisko obuvníckeho a kožiariskeho priemyslu.

XVI. BÁSNICKÉ DUŠIČKY

6. novembra popoludní jazdila okolo krakovských Plánt nezvyklá „Električka poézie,“ v ktorej sa občania mohli stretnúť s básnikmi a najmä... počúvať poéziu. Stretnutie, ktoré zorganizoval Úrad mesta Krakova, Kultúrny dom Podgórze a krakovská Konfraternia básnikov, viedol jej predseda Jacek Lubart-Krzysica. V električke sedeli viacerí krakovskí básnici a hostia zo zahraničia, v tom poľský básnik a novinár Bolesław Taborski z Londýna, ukrajinský básnik Stanisław Ševčenko z Kyjeva a zo Slovenska prednosta Krajského úradu v Žiline a básnik

Krakovskí a slovenskí básnici v električke

SLOVENSKÍ ŠTUDENTI V POĽSKU

Osemročné súkromné slovanské gymnázium v Bratislave nadviazalo spoluprácu s gymnáziom Stefana Batoryho v Chorzowe.

Na pozvanie Chorzowčanov koncom októbra t.r. deväťčlenná skupina študentov bratislavského gymnázia strávila týždeň v Poľsku. Mohla sa tak zdokonaťiť vo Poľsine, ale aj oboznámiť s miestnym gymnáziom a inými poľskými mestami. Bratislavčania navštívili o.i. historický Krakov a zavítali aj do sídla nášho Spolku, kde ich tajomník ÚV SSP L.

Autorka pri pomníku F. Chopina vo Valdemosy

Odtiaľ sme sa dostali do horského pásma Tramuntana, kde sme sa previezli cez malebné údolia, kopce i horské tunely až do prístavu Port de Sóller na starej (z r. 1912) drevnej, avšak elektrifikovanej železnici. Odtiaľ už nebolo ďaleko do mestečka Valdemosy. Je známe tým, že tu strávil zimu 1838/39 F. Chopin so spisovateľkou George Sandovou. Bývali vo vile *Establiments*, ktorú však pod nátlakom domorodcov museli opustiť, keď tí zistili, že Chopin je chorý na tuberkulózu. Neznášali ani G. Sandovú, ktorá nosila nohavice a fajčila. Spisovateľka sa im odplatiла vo svojej knihe, keď ich opísala ako opice. Chopin sa so Sandovou prešťahovali do barokového kláštora Sa Cartuja, ktorý predtým museli opustiť kartuziánski mnísi. Tam vznikol román G. Sandovej *Zima na Mallorke*, ako aj niekolko Chopinových skladieb. Rukopis románu, originálne partitúry, dva klavíry a posmrtná maska F. Chopina sú dnes uložené v troch kláštorných celách (adaptovaných na múzeum), v ktorých obaja bývali. S takýmito poľskými, slovanskými a stredoeurópskymi akcentmi v pamäti sme sa po 14 dňoch opäť šťastne vrátili do Krakova...

HELENA RÁKOSNÍKOVÁ

STOLNOTENISOVÝ TURNAJ

V októbri t.r. sa v jednej z varšavských športových hál uskutočnil I. ročník stolnotenisového turnaja pracovníkov zastupiteľského

Najúspešnejší účastníci turnaja

úradu SR v PR, Slovenského inštitútu vo Varšave, slovenských študentov v Poľsku, ako aj zástupcov slovenských firiem združených v Klube Slovákov v Poľsku. Podujatia, prebiehajúceho pod záštitou veľvyslanky SR v PR Magdy Vášáryovej, sa zúčastnilo 9 mužov a 7 žien.

V kategórii žien si prvenstvo vybojovala manželka pracovníka ZÚ Olga Novotná pred pracovníčkou obchodného oddelenia Erikou Zavadskou a manželkou obchodného radcu ZÚ Evou Mazánikovou. V kategórii mužov sa najviac darilo II. tajomníkovi ZU Milanovi Novotnému, ktorý zvíťazil pred zástupcami Slovnaftu vo Varšave Stanislavom Dubčákom a firmu Andersen Petrom Fuskom. Turnaj možno považovať aj za súčasť nominácie do slovenskej stolnotenisovej reprezentácie v Poľsku, keďže ZÚ SR chce postupne vyzývať na „medzištátne zápasy“ reprezentácie ďalších zastupiteľských úradov vo Varšave. Najbližšimi súpermi slovenských diplomatov by mali byť ich partneri zo ZÚ Ukrajiny a Maďarska. (MK)

ORAVCI ÚSPEŠNÍ

Na majstrovstvách Malopoľského vojvodstva v cezpoľných behoch žiakov základných

škôl (4., 5. a 6. trieda), gymnázií a stredných škôl v Tarnove sa v silnej konkurencii okolo 2000 súťažiacich nestralili ani pretekári z Oravy, ktorí obsadili miesta v prvej „20.“ V kategórii dievčat zo ZŠ (4. trieda) skončila Marta Zubrzycka zo ZŠ č. 2 v Malej Lipnici na 4. mieste (beh ukončilo 136 pretekárov) a v štafete stredných škôl (10x1000 metrov) obsadili pretekárky zo Stredného odborného učilišta v Jablonke 5. miesto (beh ukončilo 26 štafiet). V kategórii chlapcov zo ZŠ (4. trieda) skončil Mariusz Pilch zo ZŠ v Jablonke na 11. mieste, Szymon Gancarczyk zo ZŠ č. 2 v Malej Lipnici na 14. mieste a Dawid Chowaniec zo ZŠ v Pekelniku na 16. mieste (beh ukončilo 140 bežcov). V kategórii chlapcov zo ZŠ (5. trieda) bol Artur Plewa z Jablonky na 18. mieste (preteky ukončilo 110 pretekárov). (pk)

VAVRÍNY Z BERLÍNA

Na 75. ročníku medzinárodnej potravinárskej výstavy Gruene Woche v Berlíne získali slovenskí výrobcovia všetky tri najvyššie ocenenia. Zlatú medailu získalo 12-percentné flaškové svetlé pivo Topvar, striebornú si odniesli za Oravský oštiepok jeho výrobcovia z Tvrdošínskej mliekárne a napokon bronzová medaila bola udelená Marhuľovici od spoločnosti Fatra Drinks Banská Bystrica. (pk)

ODIŠLI OD NÁS

18. septembra 2001 zomrela v Nižných Lapšoch vo veku 83 rokov krajanke

ANNA REPIŠČÁKOVÁ

Zosnulá sa hned po vzniku lapšanskej MS SSP stala členkou Spolku. Vychovala 3 synov a 2 dcéry a v obci sa tešila všeobecnej úcte. Odišla od nás dobrá krajanka, manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Prednedávnom uplynulo 2. výročie smrti nižnolapšanskej krajanke

MÁRIE TIMKOVEJ

Zosnulá (umr. 22.11.1999 vo veku 81 rokov) bola dlhoročnou čitateľkou Života. Vychovala 4 dcéry a syna a tešila sa vše-

obecnej úcte spoluobčanov. Odišla od nás dobrá krajanka, manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

19. septembra 2001 zomrela v Nižných Lapšoch vo veku 83 rokov krajanka

MÁRIA HALALOVÁ

Zosnulá, dlhoročná čitatelka Života, žila 36 rokov ako vdova po úmrtí (30. 4. 1965) manžela Vojtecha Hatalu. Vychovala 4 synov a dcéru a tešila sa všeobecnej úcte v obci. Odišla od nás dobrá krajanka, manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlbočú sústrasť.

MS SSP v Nižných Lapšoch

Z KALENDÁRA NA DECEMBER

Záhradkári

V tomto období záhradkári už nemajú prakticky čo robiť, preto si dnes pohovorme o tom, ako založiť kompost. Robíme to na zatienenom mieste, kde vykopeme jamu, napr. 2 x 1 m do hĺbky 1 m. Vykopanú zeminu necháme nabízku, keďže bude potrebná. Do jednej polovice jamy dávame cez rok organický materiál (vrstvami po ok. 15 cm) a presýpame ho 3-5 cm vrstvou ponechanej zeminy. Posypávanie zeminou je dôležité, lebo bez neho by sa organická látka zaparila a tlenením zmenila na popol. Ako organický materiál možno použiť každú vŕňať, trávu, burinu (bez semien), lístie, trus hydiny alebo ošípaných, odpadky z kuchyne, červivé a hnilé ovocie, ale poprášené vápnom, a pod. Vrstva kompostovej skladky nemôže byť hrubšia ako 1,5 m. Treba ju občas polievať močovkou alebo aspoň vodou. Po roku skladku prehodíme na voľné miesto v jame, pričom môžeme primiešať trochu superfosfátu alebo vápna (5 kg na 1 m³ kompostu). Po roku od prehodenia získame hodnotný dvojročný kompost, ktorý môže byť dokonca lepší ako hnoj.

Ovocinári

majú aj teraz prácu. Popri príprave jám pre jarne sadenie a reze vrúblov natierame stromy 20-percentným vápenným mliekom s troškou popola (ktorý pomáha ničiť machy a lišajníky) bud' 2-3 % modrej skalice. Kontrolujeme tiež stav oplotenia a chrániče stromov,

ako aj uskladnené ovocie (netreba ho dotýkať). December je vhodným obdobím na rezanie vrúblov potrebných pre zmienu sortimentu ovocia, napr. kôstkovín. Treba ich vyberať z dobre osvetlenej hornej časti koruny, pričom musia to byť tohorčené výhonky z koncov konárov, dlhé asi 30 cm. Každý druh vrúblov treba uroviať spodnými koncami, zviazať a stojato uložiť zahrabané v jednej tretine vo vlhkom piesku (v chladnej miestnosti). Hornú časť nad pieskom možno obalíť fóliou, aby vrúbly nevádli. Veľké množstvo obalených vrúblov možno uschovať aj v chladničke.

Chovatelia

musia v tomto mesiaci skontrolovať teplotné podmienky ustajnených zvierat a vtákov. Najcitolivejšie na chlad sú ľahké plemená sliepok s veľkým listovým hrebeňom, ktorý im môže pri silnejších mrazoch omrznuť. Napr. kohút s omrznutým hrebeňom sa pre plemenitbu vôbec nehodia. Optimálna teplota pre udržanie normálnej znásšky je 8-12°C, samozrejme za predpokladu dobrej výživy. Husi a kačice dobre znášajú aj väčšie mrazy. Čažisko starostlivosti o ne je teraz hlavné v kŕmení. Niektoré gazziné práve teraz končia výkrm husí, aby mali na Vianoce čerstvú husaciu, no a dostať peria na páranie.

Včelári

majú v tomto mesiaci najmenej práce. Ak v predchádzajúcich týždňoch urobili všetko, ak včelstvá správne zazimovali, nemusia sa

níčoho obávať - neuškodí im ani najtuhšia zima. Včelstvám dokonca lepšie vyhovuje tuhá zima bez teplotných výkyvov, ako miernejšia zima s častým oteplením, čo spôsobuje, že sa včelstvá môžu predčasne rozplodovať. Ak zistíme na letákoch sneh, treba ho odstrániť, keďže bráni výmene vzduchu v úloch. Treba si tiež pozrieť, či do úla nevnikli myši a piskory. Ak áno, za najbližšieho vhodného počasia ich treba odstrániť a úl vhodne zabezpečiť. Ak zistíme nedostatok zásob, doplníme ich vložením zásobného plástu. Úl však môžeme otvárať až vtedy, keď teplota dosiahne aspoň 0°C. Nižšia teplota by mohla včelám uškodiť.

Decembrom sa končí hospodársky rok, preto je dobre urobiť si bilanciu včelárskeho hospodárenia a zhodnotiť jednotlivé včelstvá. Môžeme to urobiť tak, že spočítame výnosy celého včelína a výsledok podelíme počtom úl, čím získame priemernú produkciu od jedného včelstva. Porovnaním s týmto priemerom zistíme, či máme podpriemerné alebo nadpriemerné včelstvá, ktoré napr. dosahovali produkciu 150-180 %, zatiaľ čo iné len 50-70 %. Ak uvedený dobrý výsledok bol dosiahnutý zásluhou samotných včiel, ide o kvalitné včelstvá (z ktorých je napr. dobre chovaf matky), ktoré si môžeme ponechať na budúcu sezónu. Pri správnom ošetrovaní prinesú opäť dobrú produkciu. Včelstvám, ktoré nedosahujú priemer, treba v nastávajúcom roku venovať zvýšenú pozornosť. Ak máme zásobné matky, treba im ich povymieňať pri prvom jarnom prelete. (js)

ZBIERAME BYLINY

Hoci máme zimu, predstavíme ďalšiu rastlinu majúcu liečivé vlastnosti, ktorú na budúci rok môžeme zbierať. Ide o BRUSNÍCU PRAVÚ (lat. *Vaccinium vitis - idaea*, pol. borówka brusznica). Vytvára nízke kry s ružovými kvietkami a červenými lesklými plodmi. Keďže rastie aj na Spiši a Orave, nebudem ju popísovať.

Hľadanou surovinou zbieranou na liečebné účely sú brusnicové listy. Zbierame ich koncom leta a môžeme ich sušiť na slnku alebo v dobre vetranej miestnosti. Listy ako liečivo obsahujú o.i. arbutín, triesloviny, organické kyseliny, flavonoidy, cukry, trochu vitamínu C a majú nasledovné vlastnosti: pôsobia ako prostriedok na zastavenie hnačky, na liečenie cukrovky a majú zvieravý (stahujúci) účinok. Brusnicové listy sa však pri liečení cukrovky používajú len ako pomocný prostriedok.

V ľudovej medicíne sa v minulosti používali nielen listy, ale aj kvety, predovšetkým proti horúčke, ako močopudný prostriedok, proti cukrovke, pri hnačkách a reumatických bolestiach. Z listov sa tiež pripravovalo vyplakovadlo na ošetrovanie zápalov hrudí.

Na vnútorné použitie sa odporúča prípraviť zápar, čiže zallať 1 až 3 polievkové lyžice suchej rezanej drogy (listov) pol litrom vriacej vody a po 15 minútach státia scediť. Čaj sa najčastejšie používa pri zápaloch žlčníka, močového mechúra a pri zápaloch horných dýchacích ciest. Osozi aj pri prechladnutí a často sa používa ako vyplakovadlo na odstránenie zápalu v ústnej dutine.

Brusnicové listy ani po dlhodobom používaní nevyvolávajú vedľajšie príznaky alebo otravu. Zvýšenú opatrnosť si však vyžaduje každodenné konzumovanie brusnicového kompotu, pretože plody obsahujú značné množstvo kyseliny šťavelovej

a môžu viesť k vzniku obličkových a močových kameňov. (js)

MRAUCE A SLON

(Vietnamská rozprávka)

Za dávnych čias žil v pralese jeden zářivý slon. Do každého, koho stretol pichal svojimi ostrými kľami. Jedného dňa dôstojne a naduto kráčal džungľou, keď odrazu zbadal, že rovno popred chobotom sa mu hmyri zástup žltých mravcov. Pomyšľel si, že bezociwé mrave sa mu iste vyšmievajú.

- Hej, ty! - zareval. - Vari neviete, kto som, že mi rovno pred chobotom križujete cestu! Stačí, aby som trochu pritlačil nohou - a je s vami koniec!

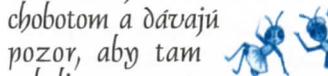
Malé mravce sa však nezľakli a dôstojne odpovedali:

- Strýčko slon! Vieme, kto ste, ale ešte nikto sa s nami nerozprával tak povýšene, aj keď sme malícké. Ak sa spoliehate na svoju silu a chcete sa s nami merat, vediať, že sa nebojíme.

Keď slon počul takú odpoveď, strašne sa rozzúril. Rozhodol sa, že všetky mravce pošliape svojimi tažkými labami. Mravce sa však rýchlo rozutekali na všetky strany a uzápäti sa začali škriabat slonovi po nohách na chrbát. Oneľho sa mu rozliezli okolo očí a začali ho štipať. Slon musel zatvoriť oči. Potom sa mu mravce nanosili do uší. Chudákoví slonovi bolest

udrela až do mozgu. Skúsil chobotom mravice sfúknut, ale bolo ich toliko, že ani to nepomáhalo. Liezli mu všade, aj do chobota, štipali a hrýzli. Slon to nevydržal, zvalil sa, začal sa hádzať a revať zo všetkých sil. Na zemi však prichádzali mravcom na pomoc príbuzní a tí ho doštípalí a dohrýzli až na smrť.

Od tých čias sa slony boja týchto malých, ale nebezpečných nepriateľov. Skôr, ako si vložia niečo do papule, ohmatávajú všetko chobotom a dávajú pozor, aby tam neboli mravce. A najväčšmi sa boja toho, aby im mravec nevyliezol na chrbát.

DUŠAN RADOVIČ ROZPRÁVKA O OPICIACH

Voľakedy opice vôbec nemali chvosty. Mali chvosty, lenže to neboili chvosty, ale ozajstné, naozajstné dáždniky. Pestré, krásne, čo sa otvárajú i zatvárajú. Keď prší, všetky zvieratá moknú, iba opice roztvoria svoje dáždniky a suché pod nimi čušia. Keď páli slnko, opice driemú v chladiaku, ukryté pod tými istými dáždnikmi. Bolo im veľmi dobre. Každá opica - jeden malý dáždnik.

Ale pretože opice žili v lesoch a pretože v lesoch je veľa stromov a pretože zo stromu vyrastá množstvo konárov a pretože opice po konároch stále skácu - dáždniky sa im stále trhali. Nikdy nemohli byť pekné a nové.

Mala som frajera

[Allegretto]

L. Vansa, [1867—73, Gemer Malohontská]

Ma - la som fra - je - ra [mly-nar-čí - ka, lú-dia, lú - dia,
spa-dol mi do vo-dy do ryb-ní - ka; lú-dia, lú - dia,
ra-tuj - te ho, čer - ve - ná stuž - čič - ka ved - l'a ne - ho.]

2. Mala som frajera hodinára,
spadol mi do vody do Dunaja;
Ľudia, Ľudia, ratujte ho,
nájdete hodinky vedľa neho.

3. Mala som frajera aj zlatníka,
spadol mi do vody tam z mostíka;
Ľudia, Ľudia, ratujte ho,
môj zlatý prstienok vedľa neho.

4. Mala som frajerov, už nemám nič,
za koho sa vydať? Musím tak byť!
Ľudia, Ľudia, poraďte mi,
aspoň len jednoho navráťte mi.

Trhali sa a trhali, až kým sa celkom neroztrhali. Ďalšie dáždniky im už nechceli vyrásť, a tak im na konci zostali iba rúčky. Opice, pravdaže, plakali. Bolo im ľúto. Najskôr nevedeli, čo si počať, no potom sa spamätili. Zavesia sa tými rúčkami na konáre a budú visieť dolu hlavou. Bolo im to smiešne a tak sa smiali.

(Z knihy: Rozprávky na celý rok,
Mladé letá, Bratislava 1989)

GIANNI RODARI ŠTEDRÝ DEŇ

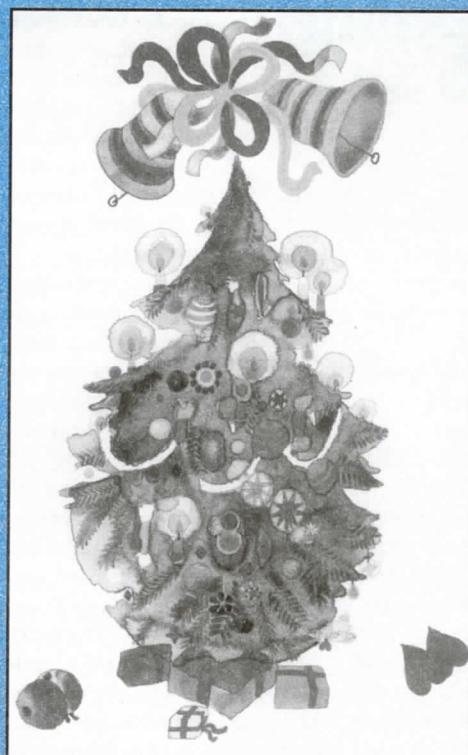
Nech v každom byte, v každom kúte
sa čarokrásne košatia
stromčeky zakvitnuté
hviezdami zo zlata!

Nech žiadne dieťa nezaplače
v ten večer tichý a nádherný,
nech každé má ten istý úsmev:
biely či žltý, či počerný!

A viete, čo vám poviem ja,
hoc nariadoval nemám právo?
Všetky tie spomínané dívky
môžu sa stať - a celkom hravo:

ak podáme si ruky spolu,
vojde k nám div i cez oblok
a Štedrý deň nám bude trvať
po celý rok.

(Preložil Viliam Turčány)

ČO JE TO?

Na horách bývam, lovec nie som,
po brálhach lietam, orol nie som,
nijakú reč nerozumiem,
a predsa všetky viem.
(anevzO)

Ked' to leží, mlčí to,
ked' to vezmeš, vreští to.
(zaféR)

Hrýzla, hrýzla dub, dub,
zломila si Zub, Zub.
(aklÍP)

Býva u nás dievka strapatá,
po chalupe lieta sem a tam.
(alteM)

PRVÝ SNEH

Mocným hlasom ako zvon
lvko skričal: - Podme von!
Podte, deti, berte sane,
sadneme si všetci na ne.

- Hurá! Hurá! Ideme!
Sánkovať sa budeme
po dvore i po poli;
pád do snehu neboli!

(Z knihy: V. Šimková, J. Domasta:
Prvosienska, SPN Bratislava 1981)

VESELO SO ŽIVOTOM

Malý Edko napísal na tabuľu ve-
tu: "Fčera som bol f škole".

Učiteľ sa spytuje Alenky:

- Čo si myslíš, Alenka, je tá veta správna?

- Nie, pán učiteľ, - vyskočí okam-
žite Alenka, - to je somarina. Včera
bola predsa nedela.

* * *

Janko zastaví na ulici staršieho
muža a slušne sa spýta:

- Ujo, prosím vás, koľko je hodín?

Muž sa pozrie na hodinky a po-
vie:

- Presne tri štvrti na dvanásť.

Janko sa zamyslí a zahundre:

- To je čudné, už od rána sa
pýtam ľudí, koľko je hodín a každý
mi povie niečo iného...

MAĽUJTE S NAMI

Aj tentoraz bude vašou úlohou
predstavený obrázok pekne vy-
maľovať. Najkrajšie maľby odme-
níme slovenskými knihami. Z pos-
ledných prác knihy vyžrebovali:
Halina Obertalová z Podvŕska a
Sabina Budzová z Jurgova.

JENNIFER CAPRIATI

Takto sa volá vynikajúca americká tenistka, ktorá sa na začiatku októbra t.r. dostala na prvé miesto klasifikácie WTA. Nechala za sebou Švajčiarku slovenského pôvodu Martinu Hingisovú, ktorá v rebríčku WTA viedla celé 73 týždne. 25-ročná Capriati je vlastne deviatou tenistkou, ktorá sa dostala do čela svetového tenisu. Kedysi sa o nej hovorilo ako o zázračnom dieťaťi. Akoby aj nie, vtedy v októbri 1990 sa ako najmladšia hráčka v dejinách tenisa prebojovala do prvej desiatky rebríčka WTA. Mala vtedy sotva 14 rokov.

Mohlo sa zdieť, že onedlho dobyje celý ženský tenisový svet a posledná dekáda 20. stor. bude neprestajným pásmom jej úspechov. Bola už o.i semifinalistkou grandslamového turnaja French Open a na záver sezóny 1990 sa ocitla na 8. mieste rebríčka WTA. Stála na prahu veľkej kariéry. Žiaľ, potkla sa. Kým však k tomu došlo, dosiahla v profesionálnom tenise viaceré úspechy. Medziiným v r. 1991 sa dostala až do semifinále Wimbledonu a US Open a na záver roka postúpila v rebríčku WTA o dve miesta hore. Rovnako dobrá bola aj sezóna 1992. Hrala vo štvrtfinále až troch grandslamových turnajov a v Barcelone vybojovala zlatú olympijsku medailu po víťazstve nad slávnou Steffi Grafou. Tesne pred OH zvedaví novinári vysnorili, že 16-ročná Capriati už dokázala na turnajoch zarobiť milión dolárov, čo sa dovtedy žiadnej tak mladej tenistke nepodarilo. O štyri roky neskôr tento rekord prekonala tá, ktorej nedávno Jennifer vzala korunu kráľovnej tenisa - Martina Hingisová. Práve vtedy začala Martinina hviezda žiať čoraz jasnejšie, kým hviezda Jennifer postupne bledla.

V rokoch 1994-95 sa priezvisko Capriati postupne stratilo z klasifikácie WTA. Mladá tenistka totiž nevydržala nátlak médií a nesplnila

stále rastúce očakávania svojho otca, ktorý myslil len na víťazstvá a finančné prémie. Úspechy ju skrátka prerástli, čo sa začalo odrážať na jej hre, ale aj na súkromnom živote. Začala čoraz častejšie prehrávať, stala sa nervózna, mala fyzické a psychické problémy. To všetko ju nakoniec dohnalo k drogám.

Asi po roku sa Jennifer predsa len spomätala a rozhodla sa opäť vrátiť k tenisu. Jej cesta k profesionálnej tenisovej špičke trvala takmer tri roky. Začínala od nuly. Len s veľkou námahou získavala potrebné body, aby ju opäť zaradili do rebríčka WTA. Hrala v tieni veľkých hviezd, nikto si ju nevšímal a nedával šance na väčšie úspechy. Jennifer sa však nevzdávala.

Prelom nastal v roku 1999. Na jar vyhrala turnaj v Strasbourg, prvý po šiestich rokoch, a v novembri ďalší, v Quebecu. Okrem toho sa dostala do 4. kola French Open a US Open, čo nakoniec spôsobilo, že v rebríčku WTA postúpila zo 112. až na 21. miesto. Na začiatku minulého roka, najmä po tom, keď v ukážkovom zápase vyhrala s Hingisovou a neskôr sa prebojovala až do semifinále Australian Open, sa jej plne vrátila sebadôvera. Na tlačovej konferencii povedala, že keď zlepší servis a hru pri sieti, vyhrala grandslamový turnaj. A stalo sa. Vyhrala nie jeden, ale dva grandslamové turnaje (Australian a French Open) a dostala sa do čela rebríčka WTA. Na nedávnom Turnaji Masters sa jej sice nevodilo najlepšie, skončila vo štvrtfinále a v tabuľke WTA spadla na druhé miesto, ale má veľké šance opäť sa vrátiť na tenisový trón. (js)

CHVÁLA GAŽOVIČOVÍ

Výstavy prác slovenských výtvarníkov v našej Galérii slovenského umenia v Krakove sa vždy tešia veľkému záujmu milovníkov a znalcov umenia. Aj otvorenia poslednej výstavy grafiky Vladimíra Gažoviča sa zúčastnili desiatky ľudí. Mnohí z nich, ako napr. Grzegorz Banaszkiewicz - vedúci litografickej dielne Vysokej pedagogickej školy v Čenstochove a Jacek Zaborski, ktorí sa litografiou zaobráberia na Pedagogickej akadémii v Krakove, si prišli neskôr ešte raz pozrieť diela majstra Gažoviča. - Výtvarene práce majstra Gažoviča poznáme obaja už oddávna, - hovorí J. Zaborski. - Vyučujeme výtvarnú techniku, akú používa V. Gažovič, preto vždy podrobne analyzujeme jeho diela. Musím povedať, že jeho práce majú svoje neodolateľné čaro a veľmi živo pôsobia na zmysly. Gažovič je medzi grafikmi významnou osobnosťou vo svetovom meradle. Môžeme len ľutovať, že už nie je pedagógom a nemá litografickú dielňu na nejakej vysokej výtvarnej škole, lebo od neho sa naozaj dá veľa naučiť.

Ja vidím v jeho dielach

Pri prehliadke nevystavených obrazov predovšetkým vynikajúcu kompozíciu, - dodáva G. Banaszkiewicz. - Vidieť v nich neobmedzenú predstavivosť autora a navyše priam fantastickú precíznosť pri realizácii diela. Vladimír Gažovič je naozaj veľkým majstrom slovenskej grafiky. Vysoko si ceníme aj práce iných slovenských grafikov, napr. majstra A. Brunovského či R. Jančoviča.

Text a foto: JÁN BRYJA

NOVÁ EURÓPSKA MENA

1. januára 2002 o 00.00 hod. vstupuje do obehu jednotná mena Európskej menovej únie (EMÚ) - euro. Po tomto termíne začnú platiť nové eurobankovky a mince, ktoré nahradia 12 národných valút, t.j. nemecké marky, talianske líry, rakúske šilingy, írske funty, francúzske, belgické a luxemburské franky, fínske marky, grécke drachmy, španielske pesety, holandské guldeny a portugalské escudo. Nová európska mena - Euro, bude platiť aj v Poľsku, Česku, Maďarsku, na Slovensku a v iných stredoeurópskych štátach, ale až po vstupe týchto krajín do Európskej únie. (pk)

• • • • •
Pekná spomienka na leto z Podhradia. Žlava: K. Harkabuzová, G. Bielaková, E. Zubrický, D. Harkabuz a Z. Harkabuz

SVETER NA ZIMNÉ DNI

Dnes vám navrhujeme na pletenie model veľmi pekného dámskeho svetra. Náš popis je na veľkosť č. 42-46.

Materiál a spotreba: 700 g ovčej vlny starorúžovej farby alebo inej hrubšej pletacej príadze. Ihlice č. 3 a 5, gombíky.

Vzory: I. patentový: 1 obrátene, 2 očká krížime doľava (najprv upletieme 2, potom 1. očko); II. plastický osmičkový: podľa nákresu.

Vzorník: 10 x 10 cm = 16 očiek a 20 riadkov.

Postup práce. Zadný diel: na ihlice č. 3 nahodíme 92 očiek a pletieme patentovým vzorom do výšky 7 cm. V poslednom riadku rovnomerne rozpletieme 26 očiek a pokračujeme plastickým vzorom podľa nákresu na ihliciach č. 5. V celkovej výške 73 cm zakončíme všetky očká naraz hladko.

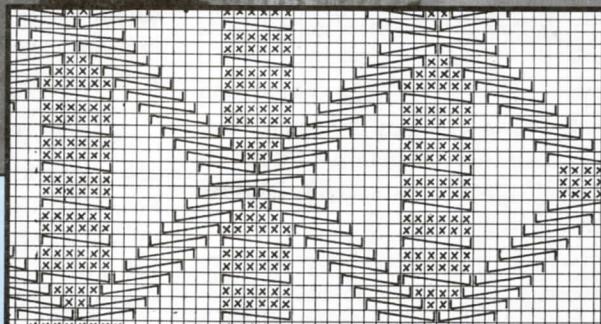
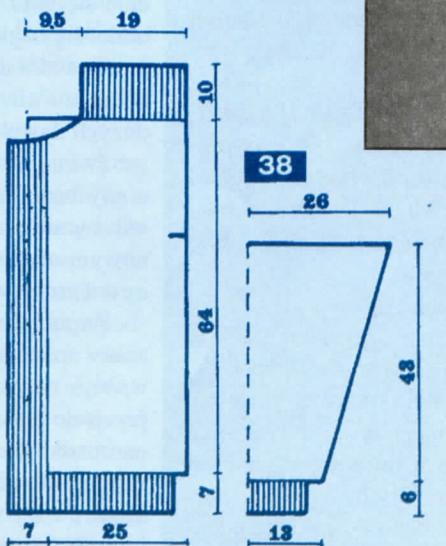
Lavý predný diel: Na ihlice č. 3 nahodíme 51 očiek a upletieme 7 cm patentovým vzorom. V poslednom riadku rozpletieme 19 očiek a pokračujeme v pletení 59 očiek plastickým vzorom podľa nákresu a 11 očiek patentovým vzorom (bude to léga na zapínanie). V celkovej výške 67 cm začneme uberať očká na priečrňák. Na zatvárací špendlík prevlečieme 11 očiek patentového vzoru a z ďalších očiek uzavrieme postupne 1 x 6, 2 x 4, 1 x 2 a 2 x 1 očko. V poslednom riadku plastického vzoru spletieme 8 x 1 očko (zostane nám 33 očiek) a pletieme patentovým vzorom do výšky 10 cm. Potom zakončíme naraz všetky očká.

Pravý predný diel pletieme rovnako ako lavý, ale v 10. riadku légy vypletieme prvú gombíkovú dierku (spletením 2 očiek) a potom robíme dierky v každom 20. riadku. Diel dokončíme ako predchádzajúci.

Rukáv: Na ihlice č. 3 nahodíme 44 očiek a pletieme patentovým vzorom do výšky 6 cm. V poslednom riadku rozpletieme 20 očiek a pokračujeme plastickým vzorom podľa nákresu. V každom 6. riadku na oboch stranách pridávame po 1 očku a vo výške 49 cm uzavrieme naraz všetky očká.

Dokončenie: Predĺžené plecné časti predných dielov prišijeme k zadnému dielu. Z prvého zatváracieho špendlíka prevlečieme na ihlicu 11 očiek, okolo priečrňáka nahodíme 80 očiek a z druhého zatváracieho špendlíka pridáme ďalších 11 očiek. Pletieme patentovým vzorom do výšky 6 cm. V lícnych riadkoch spletieme posledné očko z légy s prvým očkom nahodeným na priečrňák, toto zopakujeme 8-krát a uzavrieme všetky očká naraz. Zošijeme boky do výšky 47 cm, zošijeme rukávy a prišijeme ich do prieramkov. Oproti dierkam našijeme veľké drevené gombíky.

(Text, foto
a kresba:
Dorka č. 11/98)

- - obrátene,
- ✗ - hladko;
- 8 očiek krížime doľava;
- 8 očiek krížime doprava;
- 6 očiek krížime doľava;
- 1 očko dáme na pom. ihlicu za prácu.
- 4 hl. očko z pom. ihlice upletieme obr.;
- 4 očká dáme na pom. ihlicu pred prácu.
- 1 obr., očká z pom. ihlice upletieme hl.

ČO NA
SVIATOČNÝ STÔL?

VIANOČNÝ KAPOR SO ZELENINOU. 4 porcie kapra po 150 g, 150 g masla, 1 tuba sardelovej pasty, 120 g zeleru, 120 g petržlenu, trochu vývaru, soľ.

Maslo dobre premiešame so sardelovou pastou, potom porcie kapra osolíme, potrieme polovicou sardelového masla, urovnáme vedľa seba na pekáči, medzi jednotlivé porcie nasypeme zeleninu, pokrájanú na kocôčky, podlejeme trochou vývaru a v rúre asi 10 minút podúsíme. Potom porcie kapra preložíme do iného kastróla, potrieme zvyšným sardelovým maslom a v rúre ešte 10 minút pečieme. Podusenú zeleninu trochu oprázime a podávame ju s varenými zemiakmi ako prílohu ku kaprovi.

KAČICA NA PEČIARKACH. 1 kačica, 40 g masla, 1-2 cibule, soľ, rasca, 200 g pečiarok, 1 lyžica múky, 1/4 l sladkej smotany.

Na masle speníme pokrájanú cibuľu, vložíme posolenú porciovanú kačicu, porascujeme ju, oprázime a podlejeme. Kačicu dusíme pod pokrevkou. Keď je takmer mäkká, šlavu vydusíme, pridáme pokrájané pečiarky, oprázime ich, podlejeme a dusíme. Kačicu poprášíme troškou múky a počas dusenia zvoľna podlievame smotanou. Podávame so žemľovou knedľou.

SEKANÁ PEČIENKA. 500 g bravčového mäsa, 500 g hovädzieho mäsa, 1 vajce, 60 g údenej slaniny, 1 malá cibuľa, soľ, mleté čierne korenie, žemľové omrvinky na zahustenie.

Polovicu jemne pomletého bravčového mäsa a polovicu hovädzieho pomletého mäsa zmiešame s vajcom a žemľovými omrvinkami. Pridáme slaninu pokrájanú na kocôčky, kúsok postrúhannej cibule, soľ a trochu mletého čierneho korenia. Túto masu zmiešame a dáme piecť do rúry vo vymastenej forme posypanej omrvinkami. Podávame so zemiakovou kašou a zeleninovým šalátom.

BRAVČOVÉ NOŽIČKY V KAPUSTE. 2 bravčové nožičky, 60 g masti alebo oleja, 500 g kyslej kapusty, 40 g cibule, 2 dl kyslej smotany, 20 g hladkej múky, 10 g cukru, červená paprika, soľ, rasca, cesnak.

Cibuľku pokrájanú nadrobno oprázime na masti do ružova, pridáme červenú papriku, rascu, soľ, postrúhaný cesnak, nožičky rozseknuté po dĺžke, podlejeme vodou a dusíme. Keď sú polomäkké, pridáme kyslú kapustu, podľa potreby dolejeme horúcej vody a dusíme. Mäkké zahustíme kyslou smotanou, v ktorej sme rozharbarkovali múku, a ešte spolu povaříme. Nakoniec pridáme cukor. Podávame so zemiakmi alebo pečivom.

MÚČNIKY

VIANOČNÉ MANDLOVÉ KOLÁČIKY. 200 g polohrubej múky, 100 g práškového cukru, 2 žltky, 1 zarovnaná lyžica prášku do pečiva, 1 lyžička strúhaného dumbieru, 50 g mandlí, asi 10 lyžíc oleja, 50 g masla, 1 lyžica koňaku, ošúpané mandle na ozdobenie.

Múku s cukrom, práškom do pečiva a dumbierom premiešame, preosejeme na dosku a do toho primiešame ošúpané zomleté mandle. Potom v strede urobíme jamku, do ktorej dáme žltky, koňak a postupne pridávame olej a mäkké maslo. Rýchlo vymiesime hladké cesto, aby sa nedrobilo. Hotové cesto vyvalkáme na múku poprášenej doske na plát hrubý asi 4 mm, z ktorého vykrajujeme kolieska s priemerom 4 cm. Koláčiky prenášame lopatkou na druhý plech. Do stredu každého koláčika zapichneme ošúpanú mandlu. Pečieme asi 10 minút v stredne horúcej rúre do zlatista.

MEDOVNÍK SO ZEMIAKMI. 250 g krupicovej múky, 150 g zemiakov, 1/2 prášku do pečiva, po 3 lyžice mlieka a medu, 50 g mletých orechov, 120 g práškového cukru, 1 vajce, 20 g cukru na posypanie.

Do rozpusteného medu pridáme uvarené pretlačené zemiaky, múku, mlieko, vajce, prášok do pečiva, zomleté orechy, cukor a vypracujeme na hladké cesto. Rozvalkáme ho na plátky, ktoré pečieme na vymastenom a múku vysypanom plechu. Upečené cesto naplníme maslovým krémom alebo lekvárom a posypeme cukrom. (js)

CHOROBY PRZEWODU
POKARMOWEGO ŚWIŃ

Ciąg dalszy z nr. 11/2001

Przeładowanie żołądka - zjedzenie znacznej ilości karmy ciężko strawnej albo karmy wytwarzającej gazy, powoduje przeładowanie i gwałtowne rozszerzenie żołądka świń. Do takich pasz należy nadkwaśniała śruta zbożowa. Przepelniony żołądek uciska na płucu i serce, co może spowodować śmierć wskutek uduszenia. Często śmierć następuje także z powodu pęknięcia żołądka. Niebezpieczne jest przewożenie świń bezpośrednio po nakarmieniu, ponieważ wstrząsy podczas transportu mogą również przyczynić się do pęknięcia żołądka. Świnie z przeładowanym żołądkiem stękkają, mają ciężki, swiszący oddech, kręczą się po chlewie. Czasem przyjmują pozycję siedzącego psa. Leczenie tego przypadku polega na podawaniu środków wymiotnych i przeczyszczających, które przepisze lekarz. Chorej świń daje się przez 24 godziny tylko czystą wodę do picia, a po 24 godzinach można podać dwie garści solonego owsa. Jeśli świńia to zje, jest nadzieję, że szybko powróci do zdrowia. Karmę trzeba zadawać w następujący sposób: zacząć od ilości jak najmniejszej, przez kilka dni stopniowo zwiększając dawkę, aby wreszcie dojść do normalnego żywienia. Aby zapobiec przeładowaniu żołądka, nie powinno się narazić dużych ilości pasz, oraz unika się nagiej zmiany paszy. Po zakupieniu świń na targu i przewiezieniu jej do domu nie należy podawać od razu dużych dawek karmy, lecz przyzwyczajać świń stopniowo do nowej karmy: nigdy bowiem nie wiadomo, czym żywili świń poprzedni hodowca, zaś na nowym miejscu, z powodu nagiej zmiany pokarmu świń mogłyby zachorować.

Zapalenie jelit - karmienie świń paszami spleśnieiałymi lub nadgnilymi wywołuje zawsze zapalenie jelit. Nagłe przejście z paszy suchej na zielonkę lub na opadki kuchenne również powoduje schorzenie jelit. Jednym z głównych objawów tej choroby jest biegunka. Kał jest wtedy rzadki, wodnisty, koloru szaro-

rogliniastego lub brązowego, nierzaz z domieszką śluzu lub krwi. W takim przypadku nalezy przede wszystkim zaprzestać podawania karmy, która wywoała schorzenie. Przez 48 godzin stosuje się ścisłą dietę, nie podając wogóle karmy. Jako lekarstwo podaje się węgiel leczniczy w ilości 10-20 gramów (1 łyżeczka od herbaty) na sztukę. Aby uniknąć zapalenia jelit, należy przestrzegać następujących zasad higieny żywienia: a/ unikać zadawania zepsutej karmy; b/ nie podawać nadkwaśniałego mleka; c/ po każdym nakarmieniu świń usuwać z koryt resztki karmy; d/ często myć koryta; e/ nie przygotowywać karmy na zaspas.

Zaparcie (zatwardzenie) - u świń jest spotykane stosunkowo często. Brak ruchu wskutek stałego trzymania w chlewie sprzyja występowaniu zaparcia. Bezpośrednią przyczyną jest zjedzenie przez świń karmy zbyt suchej (plewy) lub zabrudzonej piaskiem albo słomy. Obja-wem zaparcia jest brak apetytu, napinanie się do oddawania kału i czasami do oddania zbitych, suchych mas kałowych. W celu usunięcia tego schorzenia robi się lewatywę z 1 - 4 litrów czystej ciepłej wody. W razie braku poprawy należy wezwać lekarza.

NIEKTÓRE SCHORZENIA DROBIU

Twarde wole - choroba, która powstaje przy skarmianiu suchej karmy oraz wskutek połykania przez ptaki dużych kęsów karmy. Wole wtedy bardzo rozszerzają się i twardnieją. Chórej sztuce przynajmniej przez dobę należy podawać wyłącznie wodę. Przy zaleganiu karmy w wolu trzeba ostrożnie włać do dzioba małą łyżkę oleju lnianego i delikatnie masować wole.

Lejące się jaja. Zdarza się, że kury znoszą jaja bez skorupy lub też w bardzo ciekiej skorupie. Przyczyną może być jednostronna karma, zawierająca mało soli mineralnych (wapnia) oraz obecność pasożytów. W takim przypadku nioskom należy podawać zielonki, kredę prażoną i drobno tłuczone skorupki jaj. Jeżeli nie będzie po tym oprawy i jaja w dalszym ciągu będą znoszone bez skorupy, należy zwrócić się do lekarza, gdyż prawdopodobnie będziemy mieli do czynienia z zarobaczeniem. (js)

PRAWNIK

ODSZKODOWANIE

Jeżeli zostaliśmy potrąceni przez samochód, pobici lub okradzeni, a sprawca wyządzonej szkody został ujęty, to wówczas mamy prawo dochodzić odszkodowania. Może przyznać nam je sąd karny (ten, który wydał wyrok skazujący sprawcę czynu) lub też możemy wnieść sprawę do sądu cywilnego. Nawet jeśli nie wystąpimy z powództwem cywilnym do tego sądu karnego, który będzie skazywał przestępca, to ten sąd może (ale nie musi) z urzędu zasądzić dla nas odszkodowanie i zobowiązać oskarżonego, aby naprawił szkodę. Warto więc wystąpić z powództwem cywilnym. Określamy w nim dokładną kwotę, której domagamy się jako odszkodowania oraz zadośćuczynienia za cierplenie.

Odszkodowanie to zwrot wszystkich kosztów, jakie poniesliśmy na leczenie, także za zniszczoną odzież, utracone mienie, utracone zarobki. Zadośćuczynienie sąd przyznaje również za ból i cierplenie psychiczne (czyli za szkody niematerialne i niepotoczalne). Jeżeli przed sądem karnym chcemy dochodzić roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z popełnionego przestępstwa, to powództwo cywilne składamy na rozprawie głównej. Sąd karny jednakże ma prawo odmówić przyjęcia powództwa cywilnego, o ile uzna, że roszczenie nie ma żadnego związku z zarzutem, który został określony w akcie oskarżenia albo gdy materiał zebrany w sprawie nie wystarcza do rozpatrzenia powództwa. W takim wypadku osoba poszkodowana ma prawo dochodzić swoich roszczeń w odrębnym postępowaniu (kodeks postępowania karnego).

DO LEKARZA BEZ SKIEROWANIA

Ostatnio zmieniły się przepisy dotyczące świadczeń ambulatoryjnych udzielanych przez lekarzy specjalistów. Oczywiście nie przez wszystkich! Bez skierowania może nas przyjąć okulista, ginekolog, położnik, stomatolog, wenerolog, dermatolog, onkolog czy psychiatra. Bez skierowania prowadzone jest także leczenie odwykowe dla osób uzależnionych od alkoholu lub środków odurzających, a tak-

że dla osób zarażonych wirusem HIV, których na gruźlicę i inwalidów wojennych. Nie potrzebujemy skierowania, gdy zgłaszamy się do specjalisty w związku z zatruciem, urazem lub porodem. Leczenie szpitalne jest możliwe jedynie na podstawie skierowania, chyba że sytuacja jest wyjątkowa, np. wypadek lub poród.

PODWYŻSZENIE ALIMENTÓW

W związku z występującą wciąż inflacją pogarszają się warunki wychowywania dziecka przez samotną matkę, mimo otrzymywania przez nią zasądzonej kiedyś alimentów. Dlatego też może ona w imieniu nieletniego dziecka wnieść do sądu pozew o zmianę wysokości alimentów. W pozwie należy umieścić nową kwotę, której się domagamy. Swoje roszczenia musimy jednak rzeczowo uzasadnić. Uzasadnieniem zmiany wysokości alimentów może być sam fakt, że dziecko rośnie. Wzrosły więc wydatki na jego wyżywienie, a także odzież. Musi też mieć podręczniki, zeszyty, przybory szkolne. Być może potrzebuje pieniędzy na dodatkową naukę lub np. gimnastykę korekcyjną. Innym powodem jest pogorszenie stanu zdrowia dziecka. Jeśli zwiększyły się nasze wydatki na lekarstwa lub dziecko wymaga specjalnej diety, to stanowi to również podstawę do zmiany wysokości przyznanych wcześniej alimentów. Można się też ubiegać o zmianę zasądzonej kwoty, gdy zmieniła się sytuacja materialna (matki lub ojca). Matka ma do tego prawo, jeśli status materialny ojca znacznie się podniósł lub gdy jej sytuacja się pogorszyła (np. straciła pracę) i nie może już w takim stopniu jak dotychczas łożyć na utrzymanie dziecka (Art. 128-144 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

WARTO WIEDZIEĆ

- Osobą pełnoletnią jest ten, kto ukończył 18 lat. Jeśli jednak niepełnoletnia wyjdzie za mąż, to przez zawarcie małżeństwa uzyskuje pełnoletniość, i nie straci go już ani po ewent. rozwodzie.

- Jeśli sąd orzekł separację małżonków a po jakimś czasie chcieliby się oni pogodzić, to muszą oboje wystąpić do sądu o zniesienie separacji. W przypadku rozwodu muszą ponownie wziąć ślub (art. 61⁶ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). (js)

HVIEZDY O NÁS

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Jeden z tvojich snov sa splní. Všetko sa začne zaujímať o cestou, počas ktorej nadviažeš kontakty so zaujímavými ľuďmi. Na ceste k splneniu tvojich nádejí sa ešte vyskytnú prekážky, ale prekonáš ich. Musíš však prejavíť trochu dobrej vôle.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Začiatok bude dobrý, aj keď neskôr prídu komplikácie. Začína sa to čoraz viac unavovať. Budeš potrebovať veľa trpežlivosti, keďže to, čo môžeš dosiahnuť, naozaj stojí za to. Nepreceň prekážky, nie sú neprekonateľné, ako sa ti zdá.

RUBY (19.2.-20.3.)

Viac pokoja a sebakontroly. Prílišná úprimnosť a otvorenosť neprospeva vždy zlepšovaniu vzťahov medzi ľuďmi. Taktom a toleranciou môžeš získať spoľahlivých spojencov, ktorých práve teraz potrebuješ. Nemôžeš predsa všetko robiť sám.

BARAN (21.3.-20.4.)

Máš veľa nových nápadov, ktoré podporujú tvoji priatelia a spolupracovníci. Ich uskutočnenie upevní tvoju prestíž a autoritu a otvorí pred tebou nové možnosti. Zlepší sa aj tvoja finančná situácia a umožní ti domáce investície, ktoré si oddávna plánoval.

BÝK (21.4.-20.5.)

Tvoje rokovania sa skončia úspešne, aj keď v poslednej chvíli zmenší rozhodnutie, čo ti niektorí budú mať za zlé, ale nakoniec vysvitne, že si mal pravdu. Nepočúvaj rady falošných priateľov, ktorí len čakajú, aby sa ti pošmykla noha.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Staneš sa stredobodom záujmu a dostaneš veľa rôznych pozvánok. Živý spoločenský styk ti priniesie osobnú spokojnosť a upevní tvoje postavenie v práci. Medzi ľuďmi, s ktorými si sa zoznámil, budú aj takí, ktorých pomoc môžeš potrebovať.

RAK (22.6.-22.7.)

Máš isté ťažkosti, ale len na tebe záleží, ako sa ich zbaviš. Nesťaňuj sa na iných, všetky problémy si zavinil sám svojou nespoľahlivosťou. Keď si budeš plniť svoje povinnosti a dodržiavať sluby, všetko sa samo vyrieši a opäť získaš dôveru a sympatiu okolia.

LEV (23.7.-23.8.)

Vysvitne, že tvoje posledné obavy boli neopodstatnené. Osoba, na ktorej ti záleží, ti plne dôveruje. Snaž sa ju nesklamáť. Urob konečne poriadok vo svojom dosť pomotanom živote, lebo v opačnom prípade stratiš to, čo je najcennejšie, a ublížiš iným.

PANNA (24.8.-23.9.)

Nevracaj sa tvrdohlavo k starým plánom, sám vieš, že sú nesplniteľné. Máš okolo seba plno možností prejavíť svoju iniciatívu, energiu a pracovitosť. Podobne ti radia aj starí dobrí priatelia, ktorí správne hodnotia situáciu a dobré poznajú tvoje schopnosti.

VÉH (24.9.-23.10.)

Máš dobré výsledky, ale snaž sa neprestávať na tom. Závisíš okolia ti totiž môže znepríjemniť život. Budeš potrebovať pokoj a rozvahu, ak chceš závistlivcov presvedčiť, že za všetky svoje úspechy vdačíš len svojej práci a schopnostiam.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Čas rýchlo uteká a to, čo sa ti dnes zdá byť neriešiteľným problémom, prestane byť zajtra dôležité. Neträgt sa tým, čo dnes prerastá tvoje sily, lebo môžeš premáriť energiu a nič nedosiahneš. Nájdi si iné pole pôsobnosti, kde môžeš ukázať, čo dokážeš.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Konečne prišiel čas na odpočinok. Venuj ho priateľom a rodine, ktorí si v poslednom čase zanedbávali. Tvoji najblížší súčasť chápou tvoje pracovné povinnosti, ale tým viac si im dlžný trochu pozornosti a srdečnosti. Pouvažuj aj o svojom zdraví, nie si zo železa. (js)

NÁŠ TEST

Konáte unáhlene či rozvážne?

1. Ráno vstávam... a/ skôr, aby som mal čas na prípravu - 1; b/ vyskočím z posteľa a už bežim - 3; c/ nechávam si polohodinku na ránojaky a kávu - 2.

2. Hovorím... a/ rýchlo, že mi niekedy nerozumejú - 3; b/ ešte nikto nemal výhrady voči môjmu slovnému prejavu - 2; c/ v detstve som sa zajakával a aj teraz hovorím ťažko a pomaly - 0

3. Rád jedávam... a/ posedačky a pokojne - 2; b/ pomaly, jedlo vychutnávam - 0; c/ postojačky a rýchlo - 3.

4. Na stretnutia chodím... a/ oveľa skôr, než som dohodnutý(á) - 1; b/ viac-menej presne - 2; c/ v poslednej chvíli, neznášam čakanie - 3.

5. Pracujem... a/ dôsledne, čo niektorí považujú za pomalosť - 0; b/ rýchlo, lenže začinam v poslednej chvíli - 3; c/ systematicky, postupne, v normálnom tempe - 2.

6. Upratujem... a/ narýchlo a ledabolo - 3; b/ dôsledne, poriadne - 0; c/ mám rád poriadok, ale nie som otrok - 2.

7. Cestujem do práce... a/ prostredkami hromadnej dopravy, aj keď sú pomalé - 2; b/ bežim, ak na zastávke vidím autobus - 3; c/ nebežím, vedľa až druhý spoj - 1.

8. Na prechádzke... a/ rád sa obzeraám po uliciach - 1; b/ chodím normálne, ani rýchlo, ani pomaly - 2; c/ vždy sa ponáhlam - 3.

9. a/ môj krvný tlak považujú za normálny - 2; b/ okolie ma považuje za nervózneho - 3; c/ považujú ma za pokojného - 1.

10. Najradšej mám... a/ citové a lúbosťné filmy - 1; b/ filmy z rodinného prostredia - 2; c/ dobrodružné, akčné filmy - 3.

11. Z príslovi sa ku mne najviac hodí... a/ čo môžeš urobiť dnes, neodkladaj na zajtra - 3; b/ tichá voda brehy podmýva - 2; c/ pomaly ďalej zájdeš - 0.

VÝHODNOTENIE

33-23 bodov: Možno o vás povedať, že ste takmer vo všetkom veľmi rýchly. Ak sa to vztahuje na vašu prácu a zmysľanie, potom vás treba len obdivovať. Lenže pozor! - rýchlosť nie vždy a vo všetkom viedie k cielu! Často sa zmení na chvat, môže viesť k povrchnosti, ba aj nespoľahlivosti. Pokúste sa zmierniť svoje tempo už aj v záujme vášho zdravia.

22-12 bodov: Predstavujete zlatú strednú cestu, nie ste pojaseň, ani príliš pomaly. Blahoželáme! Máte zdravý pohľad na život i životný štýl.

12 a menej bodov: Povedzte si úprimne: nesťaňuj sa nadriadení na vašu prácu? Dokážete držať termíny pri takomto pracovnom tempe? Vaša dôslednosť si zaslúhuje úctu, no je neúnosné, že zachádzajete až do krajinosti. Treba však povedať, že svedomitosť nemožno dávať na roveň pomalosti. No, aby sme vás len nekritizovali: dá sa predpokladať, že svojím pokojom a sklonom k pozorovaniu dokážete viac vidieť a pochopiť z okolitého sveta ako tí, čo sú v ustávacom zhene. Navyše je pravdepodobné, že na svoje okolie pôsobíte upokojujúco. (js)

MENO VEŠTÍ

A

DAM - jasné, priame, otvorené, vierohodné meno. Muži s týmto menom sú väčšinou plavovlasí, priemerne vysokí a od najmladších rokov majú sklon k obezite. Po chádzajú najčastejšie z mnohodetných rodín, sú odvážni a na svoj vek vyspelí. Majú zvedavú náтуru, kladú veľa otázok a zakaždým žiadajú presnú odpoved. Sú to často siroty alebo polosiroty, ktoré sa musia tvrdo prebíjať životom a získavajú veľa životných skúseností. V škole dobre prospievajú, medzi kolegami, priateľmi, známymi a predstavenými sú oblúbení. Dá sa povedať, že sú veľmi aktívni, schopní a energickí, dobrí verejní pracovníci a znamení organizátori. Žiada sa však od nich viac rozvahy, najmä pri rozhodovaní, keďže niekedy sa ich zmocňuje pochabosť.

Okolie považuje Adamov za šťastných a bezstarostných. Sú individualistami, majú vlastný názor na niektoré zále-

žitosti, ktoré dobre poznajú. Neznášajú nesúhlas a svoje vždy vedia presadiť. Nemiešajú sa však do cudzích záležitostí, ani do vecí, ktoré nepoznajú. V láske a priateľstve sú trochu zdržanliví, väčšinou viac vyžadujú ako dávajú. Majú veľké pozorovacie schopnosti, sú citovo založení, verní priateľia a úprimní milenci. Milujú zvieratá, najmä psy. Všetky svoje úspechy vďačia najmä veľkému sebazapreniu, aktivite a intenzívnej práci. Nč im neprichádza ľahko, život sa s nimi vôbec nemazná. Vzdelávanie končia po väčšine na strednej škole. Majú však vlohy pre technické povolania. Ako vedúci sú spravodliví, plní pochopenia, dobrí odborníci, ktorých si spolupracovníci a podriadení vážia. Vedia správne ohodnotiť pracovníkov a ich prácu. Keďže sú obratní, už po tridsiatke dosahujú blahobyt. Ich najšťastnejšie a najúspešnejšie obdobie je tak asi medzi tridsiatkou a štyridsiatkou. Ich šťastné čísla: 1, 7 a 15. Ich šťastné dni - piatok a nedela. Zriedkakedy chorlavejú a dožívajú sa vysokého veku. (js)

Pacient sa sťažuje lekárovi:

- Pán doktor, mám vysokú teplotu, vysoký krvný tlak, bolesti hlavy, bolesti v pľúcach, žalúdku, križoch...

- Máte i niečo, čo nemáte? - preruší ho lekár.

- Zuby.

* * *

- Prečo si naučil ženu hrať poker?

- To je jediný spôsob, ako z nej dostanem trochu peňazí.

* * *

Dvaja vlamači po vykradnutí banky si sadli na tiché miesto a jeden začal rátať peniaze.

- Netráp sa, - hovorí druhý, - zajtra sa v novinách dočítame, kolko sme ukradli.

* * *

- Mama, akú si mám dnes vziať košeľu, s krátkymi či dlhými rukami?

- Prečo sa pýtaš?

- Aby som vedel, pokiaľ si mám umyť ruky.

* * *

- Máte tu niečo zvláštne? - pyta sa turista dedinčana.

- Máme, pravdaže, máme. La vičku pred kultúrnym domom.

- A čo je na tom zvláštne?

- Je tam už vyše roka a nik ju neukradol.

* * *

- Nemôžem vás zosobásiť... váš snúbenec je opitý.

- Viem, viem. No keby bol trievzvy, nikdy by som ho sem nedotiahla...

* * *

- Moja žena chodí denne po krčmách.

- To tak veľmi pije?

- Ale nie, hľadá mňa.

* * *

Pacient sa pýta lekára:

- A čo mi vlastne je?

- Neviem, ale po pitve budeme mûdrejší.

* * *

Rozčúľuje sa muž pri televízore:

- Prečo sa v tej televízii ospravedlňujú za poruchy a nie za program?

S N Á R

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívalo:

Vosk, žltý - niekto ťa podvádzia; biely - budeš dobrou manželkou (manželom); vidieť sa topiť - utrpíš škodu; vidieť horieť - žiaľ, smútok.

Voskové figúry - stretnutie s múdrymi ľudmi; sviece vidieť horieť - dostaneš sa do milej spoločnosti; sviece kupoval - dobre pracuj, prídu výsledky.

Voz, padnúť z neho - musíš zmeniť svoje plány; prevrhnutú sa s ním - veľké starosti a problémy; cestovať pekným vozom - blahobyt, peniaze; so senom - veľké štastie; naloženýobilím - v práci sa ti bude daríť; riadiť ho - čaká ťa vybavovanie úradných záležostí;

vidieť ním iných cestovať - nejaká slávlosť; veľa vozov vidieť - tvoje želania sa splnia; detský vozík - šťastné manželstvo; vidieť, ako sa prevrhne - blízke neštastie; s viacerými koňmi v záprahu - tvoje nádeje sa splnia.

Vrabce, veľké množstvo vidieť - skaza, záhuba; strieľať po nich - podnikneš užitočný krok; vidieť ich lietať - streneš sa s planými sľubmi; chytať - neočakávané stretnutie; počuť švitoriť - nepríjemné klebety.

Vresovisko, zelené - ešte máš nádej; uschnuté - tvoje nádeje stroskotali; kvitnúce - tvoje nádeje sa splnia. (js)

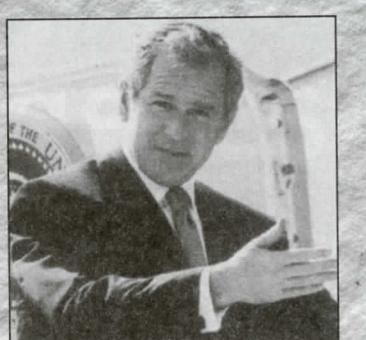
ZAUJÍMAVOSTI

KOREŇ ŽIVOTA. Najvzácnejšou rastlinou východnej Ázie, ktorú v priebehu stáročí opriadi rôzne mýty a legendy je žeň-šeň, nazývaný koreňom života. Verilo sa napríklad, že táto rastlina nevrastá zo semena, ale vzniká po údere hromu do vody horského prameňa. Ten vyschne a na jeho mieste vyrastie rastlina čistá ako prameň a mocná ako hrom. Verilo sa tiež, že s jeho pomocou možno vyliečiť človeka zo všetkých chorôb, dokonca vraj môže vrátiť človeku mladosť a silu. žeň-šeň pokladali za elixír mladosťi už čínski mandaríni, ktorí si túto vzácnú rastlinu vyhradzovali výlučne pre seba. V skutočnosti výtažok zo žeň-šeňa reguluje premenu bielkovín, napomáha obnoviť tkaniva, znižuje hladinu cukru v krvi, zabráňuje hromadeniu tukov v pečeni, povzbudzuje sťahy srdcového svalstva, znižuje a reguluje krvný tlak, povzbudzuje činnosť mozgovej kôry, odstraňuje únavu, pôsobí blahodárne na centrálny nervový systém a tým nepriamo ovplyvňuje i hormonálne žľazy a iné regulujúce orgány. Starnutie je však proces, ktorý nemožno zastaviť, možno ho len spomalit. V tom pomáha žeň-šeň, koreň života, dodávaný do niektorých kozmetických výrobkov, ktoré spomaľujú proces starnutia.

NAJKRAJŠÍ, NAJKRAJŠIE... Najpopulárnejší mládežnícky časopis v USA *Seventeen* už po trećikrát zorganizoval ceremoniu odovzdávania cien *Teen Choice Awards*, počas ktorej na svojich idolech hlasovali americké teenagerky. Ceny víťazom, surfingové dosky, odovzdávala hviezda TV seriálu Po brežná hliadka, herečka Pamela Andersonová. Prekvapení nebolo. Medzi víťazmi boli speváčky Jennifer Lopezová a Britney Spearsová (na snímke), herc Ben Affleck - prepustený na čas odovzdávanie cien z antialkoholovej terapie a členovia skupiny N' Sync.

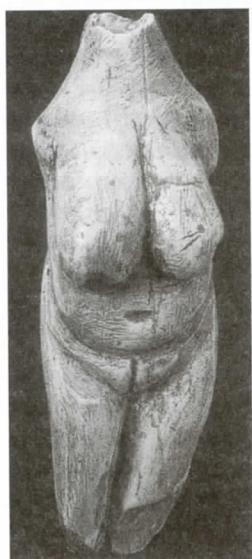

AKÍ BOLI V ŠKOLE? Madonna vedela už ako 15-ročná veľmi pekne spievať, tančovať a sklaďať hudbu. Ked'že mala najlepšie známky zo všetkých predmetov, učitelia jej často odpúšťali výpady na ihriská, kde chlapci hrávali americký futbal. Na dnešného premiéra Veľkej Británie Tonyho Blaira učitelia z Fettes College v Edinburgu nespomínajú najlepšie. Raz mu dokonca hrozilo vylúčenie zo školy, pretože si nechcel ostrihať, podľa názoru pedagógov, prídlhé vlasy. Mladý Tony však viedol príam aspoň v jednej oblasti: mal výborné predklady byť vynikajúcim hercom. Učil sa však len prieamerne a nenávidel hodiny telocviku. Americký prezident George Bush (na snímke) si v škole, podľa vzoru kovbojov, vykladal nohy na lavicu, žuval žuvačku a dostával slabé známky. Spomáhal sa až vtedy, ked' mu hrozilo

opakovanie triedy. Jeho ozajstné záujmy sa počas školských rokov však sústredovali hlavne na baseball a dievčatá, s ktorými mával nespočetné lúbostné romániky.

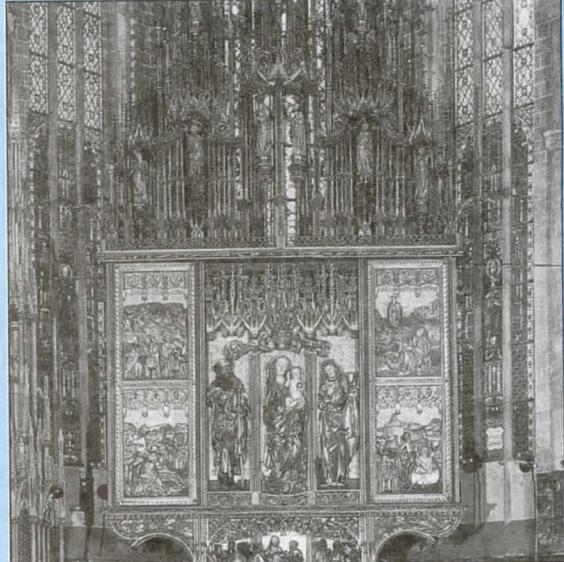
PREČO MUŽI PLEŠIVEJÚ? Vedci z Kalifornie tvrdia, že dôvodom plešivenia je to, že jedia príliš málo bielkovín. Vedci preto vypracovali novú diagnostickú metódu, ktorá umožňuje rýchle zistiť nedostatok bielkovín v organizme. Pri tejto príležitosti zároveň konštatovali, že vlasové cibulky človeka, ktorý je málo bielkovín, sú niekoľkokrát menšie ako človeka, ktorý je vystačujúce množstvo bielkovín. Nakoniec teda ráda tým, ktorí chcú mať pekné, husté vlasy - jedzte viac tvarohu!

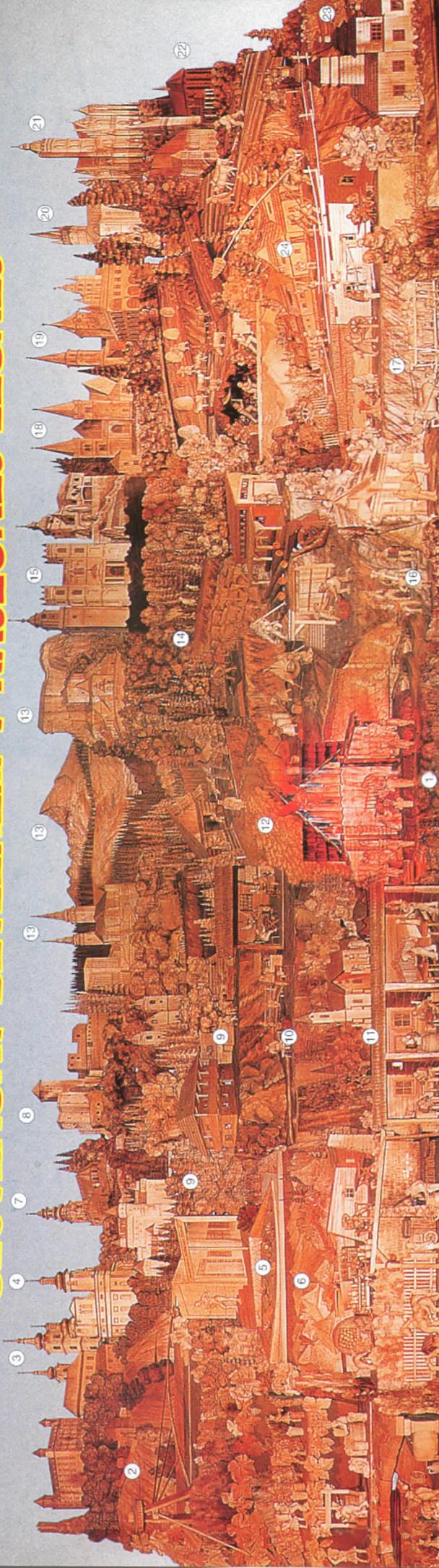
NAJSTARŠIE UMELECKÉ DIELO. Plastiku Moravianska Venuša (na snímke) vytvoril dávny umelec z mamutoviny pred vyše 22 000 rokmi. Malú sedemcentimetrovú sošku bez hlavy objavili roku 1942 v Moravanech pri Piešťanoch. Neskôr putovala do Nemecka, odtiaľ do Múzea človeka v Paríži. V roku 1967 sa vďaka úsiliu niektorých nadšencov vrátila na Slovensko a dnes možno tento jedinečný príklad najstaršieho európskeho umenia obdivovať v Klenotnici dávnej minulosti na Bratislavskom hrade.

ČO VIETE O VEĽRYBÁCH? Hlavnými druhmi veľryb sú: grónska, vorvaň, sivá veľryba, hrbatá veľryba, finska veľryba a modrá veľryba. Najväčšia z nich je modrá veľryba, ktorá meria až 30 metrov a môže vážiť 100 až 130 tisíc kg. Roku 1904 sa ich počet odhadoval na 325 tisíc kusov, v roku 1931 ich bolo už len okolo 30 tisíc a v súčasnosti ich žije len okolo tisíc. Modré veľryby sa vyskytujú hlavne v Antarktíde a keďže úžitkovosťou sa jedna z nich vyrównáva dvom finskym veľrybám, človek ich neustále prenasleduje, čím im hrozí vymretie. Veľrybárske flotily vychádzajú na ich lov v zime a úlovky spracúvajú priamo na masterskej lodi.

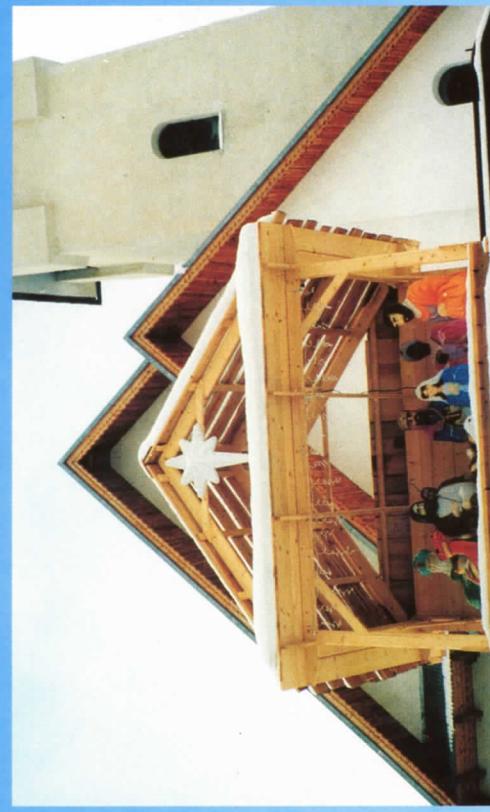
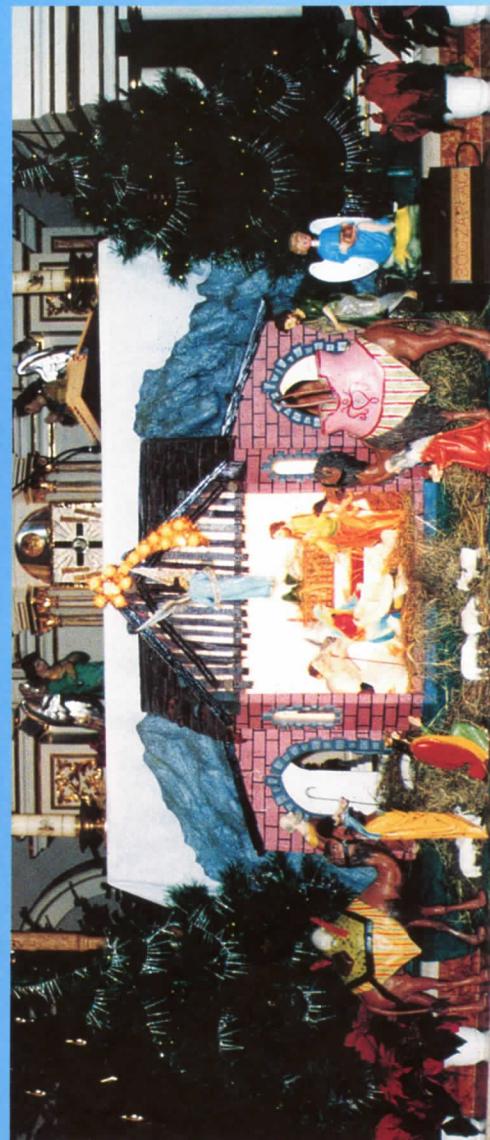
NAJVYŠŠÍ KRÍDLOVÝ OLTÁR. Farský kostol sv. Jakuba v Levoči je jedinečnou klenotnicou vzácnych umeleckých diel. Celkom mimořiadnou pamiatkou je však gotický oltár (na snímke) z roku 1517, vysoký 18,62 m. Toto vrcholné dielo Majstra Pavla z Levoče, jedného z najslávnejších rezbárov európskeho stredoveku, je najvyšším dreveným krídlovým oltárom na svete. Filigránskej drevorezovej výzdobe oltára dominujú ústredné figúry (Pána Márie, Jakub, Ján) a pozoruhodný reliéf Posledná večera. (pk)

SLOVENSKÝ BETLEHEM V RAJECKEJ LESNEJ

1. Narodenie Ježiška v betlehemskej maštali; 2. Bratislavský hrad a most cez Dunaj; 3. Bazilika minor sv. Jána Krstiteľa v Trnave; 4. Katedrála sv. Júana Krstiteľa v Šaštíne; 5. Kúpele so sochou barbolača v Piešťanoch; 6. Modrá, ktorú prešlivalia modranská keramika a víno; 7. Nitra - hrad; 8. Trenčiansky hrad; 9. Bojnicky zámok a Čičmany; 10. Rajecká Lesná; 11. Rajec s remeselnickými tradíciami; 12. Holia s ovcami nad betlehenskou maštálou; 13. Kriváň a Oravský zámok; 14. Poliné a lesné práce na Orave a Kysuciach; 15. Banská Bystrica; 16. Terchovská kapela; 17. Žiarlska svadba; 18. Spišska Kapitula; 19. Radnica a kostol sv. Jakuba v Liptovskom Mikulášovej; 20. Prešovský fariský kostol; 21. Dom sv. Alžbeta v Košiciach; 22. Kostol sv. Egídia v Bardejove; 23. Drevený kostolík z Mikulášovej; 24. Scény zo života ľudu na východnom Slovensku. Toto rezbárske dielo je dlhé 8,5 m, široké 2,5 m a vysoké 3 m. (f.)

Betlehem v Dolnej Žužvici. Foto: P. Kollárik

Betlehem v Čiernej Hore-Záhore. Foto: J. Byča

Malebný pohľad na Lapšanku v zimnom rúchu. Foto: J. Bryja

DRUKARNIA
TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

*Zrealizujemy
Twoje
Pomysły i ...
nie zapłacisz wiele.*

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel./fax (012) 634 11 27, 632 66 04

Oferujemy: jedno- i wielobarwne druki
wysokiej jakości do formatu A2, skład
komputerowy, kompleksowe opracowanie prac,
prace introligatorskie, wydawnictwa i inne

TSP
TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE

WYDAWNICTWO

TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE
poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, Slowacy w Polsce cz.VI, (rocznik), Kraków 1999	10,00 zł
Almanach, Slowacy w Polsce cz.III, (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, Slowacy w Powstaniu Warszawskim, Kraków 1994	8,00 zł
Zbigniew Toboński, Czesi w Polsce, Kraków 1994	10,00 zł
J. Ciągwa, Dzieje i współczesność Jurgowa, Kraków 1996	10,00 zł
H. Homza, St. A. Sroka, Štúdie z dejín stredovekého Spiša, Kraków 1998	11,00 zł
Miejsce w zdarzeniu – antologia współczesnych opowiadań słowackich, Kraków 1998	12,00 zł
Vlastimil Kovalčík, Klucz Świata – wybór poezji, Kraków 1998	13,00 zł
Pavol Országh Hviezdoslav, Deti Prometeusa, Kraków 1999	20,00 zł
Miasta i Miejsca, Mestá a Miesta, Kraków 2001, II polsko-słowackie spotkania poetów	10,00 zł

Biuro Zarządu Głównego TSP, ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków
tel.: 632-66-04 tel./fax: 634-11-27 NIP: 676-01-12-788
e-mail: zg@tsp.org.pl
nr konta: Bank PKO S.A. Grupa Pekao S.A.
III/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100